

EVANGELII GAUDIUM

Svatý otec František

V překladu České sekce Vatikánského rozhlasu

Úvod

1. Radost evangelia naplňuje srdce i život těch, kdo se setkávají s Ježíšem a kdo se od Něho nechávají vysvobodit z hříchu, smutku, vnitřní prázdnoty a osamění. S Ježíšem Kristem se vždycky rodí a obrozuje radost. V této exhortaci se obracím k věřícím křesťanům, abych je vyzval k nové etapě evangelizace vyznačující se touto radostí a ukázal putující církvi cesty příštích let.

I. Radost, která se obnovuje a sděluje

2. Velké riziko nynějšího světa s jeho rozmanitou a dotěrnou konzumní nabídkou je individualistický smutek, který prýští ze zpozdilého a lakomého srdce, z chorobného dychtění po povrchních rozkoších a z izolovaného vědomí. Když se vnitřní život uzavře do vlastních zájmů, není už prostor pro druhé, nemohou už vstoupit chudí, nenaslouchá se Božímu hlasu, nezakouší se již radost z Jeho lásky a nerodí se nadšení pro konání dobra. I věřící jsou ohrožováni tímto jistým a trvalým rizikem. Mnozí do něj upadají a stávají se rozmrzelými a nespokojenými lidmi bez života. Toto není volba důstojného a plného života, toto není touha po Bohu, toto není život v Duchu, který pramení ze srdce vzkříšeného Krista.

3. Zvu každého křesťana, ať už je kdekoli a v jakékoli situaci, aby dnes obnovil svoje osobní setkání s Ježíšem Kristem nebo alespoň přijal rozhodnutí nechat se od Něho potkat a denně Jej bez ustání hledat. Nikdo nemá sebemenší důvod myslet si, že se jej toto pozvání netýká, protože „nikdo není vyloučen z radosti, kterou přinesl Pán“ [1]. Kdo riskuje, nebude Pánem zklamán, a kdo učiní malý krůček směrem k Ježíši, objeví, že On už jeho na příchod čekal s otevřenou náručí. Toto je chvíle, kdy je třeba říci Ježíši Kristu: „Pane, nechával jsem se oklamávat, tisíce způsoby jsem unikal před tvou láskou, ale nyní jsem znovu zde, abych obnovil svoji smlouvu s Tebou. Potřebuji Tě. Vysvobod' mne znovu, Pane, přijmi mne opět do své vykupitelské náruče“. Tolik dobrého se nám dostává, když se k Němu vracíme poté, co jsme bloudili! Znovu naléhám: Bůh nikdy neochabuje v odpouštění, jsme to my, kdo ochabujeme v žádosti o odpouštění. Ten kdo nás vyzval odpustit „sedmdesát sedmkrát“ (Mt 18,22), nám dává příklad. On odpouští sedmdesát sedmkrát. Vrací se, aby nás znovu a znovu bral na svá ramena. Nikdo nám nebude moci odejmout důstojnost, kterou nám uděluje tato nekonečná a nezlomná láska. S jemnocitem, který neklame a vždycky umí vrátit radost, umožní nám pozvednout hlavu a začít znovu. Neutíkejme před Ježíšovým vzkříšením, nikdy se nevzdávejme, ať se děje, co se děje. Nic nás nemůže hnát kupředu více než Jeho život!

4. Knihy Starého zákona nabídl radost spásy, jež se měla naplnit v mesiášské době. Prorok Izaiáš se obrací k očekávanému Mesiáši radostným pozdravem: „Dáváš mnoho jásotu, zvětšuješ radost“ (9,2). A povzbuzuje obyvatele Siónu, aby jej přijali písní: „Zpívej a jásej!“ (12,6). Toho kdo jej už spatřil na obzoru, prorok vybízí, aby se stal poslem pro druhé: „Vystup na vysokou horu, ty, který hlásáš pro Sión radostnou zvěst, pozdvihni mocně svůj hlas, ty, který hlásáš pro Jeruzalém radostnou zvěst“ (40,9). Celé stvoření se podílí na této radosti spásy: „Jásejte, nebesa, plesej, země, radostně se veselte, hory, neboť Hospodin těší svůj národ, smilovává se nad svými ubožáky“ (49,13).

Když spatřil Zachariáš den Páně, vyzývá k provolávání Krále, který je pokorný a přijíždí na oslátku: „Hlasitě zajásej, síónská dcero, zaplesej, dcero jeruzalémská, hle, tvůj král k tobě přichází, je spravedlivý a přináší spásu!“ (Zach 9,9). Možná, že ještě nakažlivější je zvolání proroka Sofoniáše, který nám ukazuje téhož Boha jako zářivý střed slávy a radosti a který chce toto spásonosné zvolání sdělit svému lidu. Četba tohoto textu mne naplňuje životem: „Hospodin, tvůj Bůh, je uprostřed tebe, hrdina, vítěz, bude nad tebou plesat v radosti, obnovil k tobě svou lásku, s veselím nad tebou zajásá“ (Sof 3,17).

Je to radost prožívaná mezi maličkostmi všedního života jako odpověď na vroucí výzvu Boha našeho Otce: „Synu, máš-li z čeho, dopřávej si... Neupírej si přítomné štěstí“ (Sir 14,11.14). Kolik jen otcovské něhy se zračí za těmito slovy!

5. Evangelium, kde slavně září Kristův kříž, naléhavě vyzývá k radosti. Stačí pár příkladů: „Raduj se“, zdraví anděl Marii (Lk 1,28). Navštívení Marie u Alžběty způsobí, že Jan se pohne radostí v lůně svojí matky (srov. Lk 1,41). Maria ve svém chvalo zpěvu prohlašuje: „Můj duch plesá v Bohu, mém spasiteli“ (Lk 1,47). Když Ježíš začíná svoje poslání, Jan zvolá: „A tak je má radost dovršena“ (Jan 3,29). Samotný Ježíš „zajásal v Duchu svatém“ (Lk 10,21). Jeho poselství je zdrojem radosti: „To jsem k vám mluvil, aby moje radost byla ve

vás a aby se vaše radost naplnila" (*Jan 15,11*). Naše křesťanská radost pramení v jeho překypujícím srdci. Učedníkům slibuje: „Vy budete sice zarmouceni, ale váš zármutek se obrátí v radost" (*Jan 16,20*). A zdůrazňuje: „Ale zase vás uvidím a vaše srdce se bude radovat, a vaši radost vám nikdo nevezme" (*Jan 16,22*). Když jej oni potom spatřili vzkříšeného „zaradovali se" (*Jan 20,20*). Kniha Skutků apoštolů podává, že v prvotním společenství „jedli pokrm v radosti" (2,46). Kam přišli učedníci, tam zavládl „převeliká radost" (8,8), byli „plní radosti" (13,52) i uprostřed pronásledování, a žalářník „jásal nad tím, že on i celý jeho dům uvěřil v Boha" (16,34). Proč nevstoupit do této řeky radosti?

6. Jsou křesťané, jejichž styl vypadá jako postní doba bez Velikonoc. Uznávám ovšem, že radost se neprožívá stejným způsobem ve všech životních etapách a okolnostech, které jsou někdy velmi tvrdé. Přizpůsobuje se a přetváří a vždycky zůstává alespoň paprskem světla, který se rodí z osobní jistoty, že jsme nekonečně a nadevše milováni. Chápu lidi, kteří inklinují ke smutku kvůli vážným těžkostem, které je sužují, avšak postupně je třeba dovolit, aby se začala probouzet radost víry jako tajemná, ale pevná důvěra i uprostřed těch nejhorších protivenství: „Má duše je zbavena pokoje, zapomněl jsem, co je štěstí... Hle, co připomenu svému srdci, abych opět nabyl naděje. Jahvova přízeň se neskončila, nevyčerpal se jeho soucit. Každého rána se obnovují, veliká je jeho věrnost... Dobré je potichu očekávat Jahvovu spásu" (*Pláč 3,17.21-23.26*).

7. Pokušení se objevuje často ve formě výmluv a obviňování, jako by bylo zapotřebí nesčetných podmínek, které by umožnily radost. Děje se tak, protože „technologická společnost dokázala rozšířit možnosti potěšení, avšak stěžejí dovede opatřit radost." [2] Mohu říci, že nejkrásnější a nejvíce spontánní radosti jsem během svého života spatřil mezi chudými lidmi, kteří neměli na čem lpět. Vzpomínám si na ryzí radost těch, kteří si i uprostřed velkých profesních závazků uchovali srdce věřící, velkorysá a prostá. Tyto radosti různými způsoby čerpají ze zdroje vždy větší Boží lásky projevené v Ježíši Kristu. Nepřestanu opakovat tato slova Benedikta XVI., která nás přivádějí k jádru evangelia: „Na počátku křesťanského života není určité etické rozhodnutí nebo nějaká velká idea, nýbrž setkání s událostí, s Osobou, která otevírá před životem nový obzor a dává mu rozhodující zaměření". [3]

8. Jedině díky tomuto setkání – či opětovnému setkání – s Boží láskou, která se proměňuje na šťastné přátelství, jsme vyproštěni ze svého izolovaného vědomí a sebevtažnosti. Stáváme se plně lidští, když jsme více než lidští, když dovolíme Bohu, aby nás vedl nad nás samotné, abychom dosáhli své opravdovější existence. Tam spočívá zdroj evangelizační činnosti. Protože, přijal-li někdo tuto lásku, která jej obdarovává smyslem života, jak by mohl potlačovat touhu sdělit ji druhým?

II. Sladká a útěšná radost z evangelizace

9. Dobro se vždycky chce sdílet. Každá autentická zkušenost pravdy a krásy sama sebou expanduje a každý člověk, který prožívá hluboké osvobození, dostává větší vnímavost pro potřeby druhých. Dobro se sdílením ujímá a rozvíjí. Kdo tedy touží žít důstojně a plně, nemá jinou cestu, než uznávat druhého a usilovat o jeho dobro. Neměla by nás proto udivovat některá vyjádření svatého Pavla: „Kristova láska nás nutí" (2 Kor 5,14); „Běda, kdybych nehlásal evangelium!" (1 Kor 9,16).

10. Je to nabídka k životu na vyšší úrovni, ale s nemenší intenzitou: „Život sílí, když se daruje, a slábne v izolaci a pohodlnosti. Ti kdo nejvíce využívají možnosti života, opouštějí bezpečný břeh a nadchnou se posláním předávat život druhým". [4] Když církev vybízí k evangelizačnímu nasazení, nedělá nic jiného než to, že ukazuje křesťanům pravou dynamiku osobní realizace: „Tady objevujeme další hlubokou zákonitost reality: život roste a zraje v míře, s jakou jej odevzdáváme za život druhých. Koneckonců, toto je misijní poslání." [5] Evangelizátor by se proto neměl tvářit pořád jako na pohřbu. Obnovme a posilme horlivost, „sladkou, útěchyplnou radost ze šíření evangelia a to i tehdy, musíme-li zasévat v slzách. ... Kéž by současný svět mohl slyšet radostnou zvěst, po níž ve své úzkosti i naději touží, nikoliv od hlasatelů smutných, malomyslných, netrpělivých a úzkostlivých, ale od hlasatelů evangelia, jejichž život kypí horlivostí. Od těch, kteří jako první zakusili Kristovu radost". [6]

Věčná novost

11. Obnovená zvěst nabízí věřícím - i těm vlažným a nepraktikujícím - novou radost ve víře a evangelizační plodnost. Její jádro a podstata je v skutku stále tatáž: Bůh projevující svoji nezměrnou lásku v Kristu usmrceném a vzkříšeném. On neustále obnovuje svoje věřící, ať jsou jakéhokoli věku, obdařuje je silou, „jako orli dostávají křídla, běží a neumdlí, jdou bez únavy" (*Iz40,31*). Kristus je „věčně radostné poselství" (*Zj 14,6*); je „stejný včera i dnes i navěky" (*Žid13,8*), ale jeho bohatství a krása jsou nevyčerpatelné. On je stále mladý, je trvalým pramenem novosti. Církev nepřestává žasnout, jak „bezdná je Boží štědrost, moudrost a poznání!" (*Řím11,33*). Sv. Jan od Kříže říkal: „toto houští moudrosti a vědění Božích je tak hluboké a nesmírné, že i kdyby o něm duše věděla sebevíc, vždy bude moci vstoupit hlouběji" [7]. Anebo také, jak pravil svatý Irenej: „Kristus svým příchodem přinesl s sebou veškerou novost". [8] On může svojí novostí vždycky obnovit náš život a naše společenství a nabízené křesťanství, byť prochází temnými dobami a církevními slabostmi, nikdy nestárne. Ježíš Kristus může také rozbít nudná schémata, v nichž se Jej snažíme uvěznit a překvapuje nás svojí neustálou, božskou kreativitou. Pokaždé vracíme-li se k prameni a obnovujeme původní svěžest evangelia,

ukazují se nové cesty, kreativní metody, jiné výrazové formy, výmluvnější znamení, slova nabitá novým významem pro dnešní svět. Ve skutečnosti je každá autentická evangelizační aktivita vždycky „nová“.

12. Ačkoli po nás toto poslání požaduje velkorysé nasazení, bylo by chybou chápat je jako heroický osobní úkol, poněvadž toto dílo je především Jeho a přesahuje to, co můžeme objevit a pochopit. Ježíš je „prvním a největším hlasatelem evangelia“. [9] V jakékoli formě evangelizace má primát vždycky Bůh, který nás povolal ke spolupráci s Ním a podněcuje nás mocí svého Ducha. Pravou novotou je ta, kterou chce Bůh sám tajemně vytvořit a kterou inspiruje, provokuje, orientuje a doprovází tisíce způsoby. V celém životě církve se musí vždy projevovat, že iniciativa patří Bohu, který „si nás zamiloval“ jako první (1 Jan 4,10) a že jenom „Bůh dává růst“ (1 Kor 3,7). Toto přesvědčení nám umožňuje uchovávat radost uprostřed tak náročného a vyzývavého úkolu, který zaujme celý náš život. Vyžaduje všechno, ale současně nám nabízí všechno.

13. Novost tohoto poslání bychom neměli chápat ani jako nějaké vykořenění, zapomenutí živých dějin, které nás pojímají a ženou vpřed. Paměť je dimenzí naší víry, kterou bychom mohli nazvat „deuteronomickou“ v analogii k paměti Izraele. Ježíš nám zanechává eucharistii jako každodenní památku církve, jež nás stále více uvádí do Velikonoc (srov. Lk 22,19). Na pozadí vděčné paměti neustále září evangelizační radost, milost, o kterou potřebujeme prosit. Apoštolové nikdy nezapomněli na chvíli, kdy se Ježíš dotknul jejich srdce: „Bylo kolem čtyř hodin odpoledne“ (Jan 1,39). Spolu s Ježíšem nám paměť zpřítomňuje „nesmírné množství těch, kteří se na nás dívají“ (Žid 13,7). Někdy nás zasvětili k životu z víry lidé prostí a blízcí: „V paměti mi ožívá, jak upřímná je tvoje víra. Ale tak věřila už dávno tvoje babička Lois a tvoje matka Eunike“ (2 Tim 1,5). Věřícím je v zásadě „ten, kdo pamatuje“.

III. Nová evangelizace pro předávání víry

14. V naslouchání Duchu, který nám pomáhá rozpoznat společně znamení doby, se od 7. do 28. října 2012 konalo XIII. řádné a všeobecné zasedání biskupského synodu na téma *Nová evangelizace pro předávání křesťanské víry*. Bylo tam připomenuto, že nová evangelizace volá všechny a uskutečňuje se zásadně ve třech oblastech. [10] Nejprve zmiňme oblast *řádne pastorace*, která je „živena ohněm Ducha, aby zažehla srdce věřících, kteří pravidelně přicházejí do společenství v den Páně, aby se živili ze stolu Slova a Chleba života věčného“. [11] Do této oblasti je třeba zahrnout také věřící, kteří uchovávají intenzivní a upřímnou katolickou víru, vyjadřovanou různými způsoby, třebaže se neúčastní bohoslužeb pravidelně. Tato pastorace se zaměřuje na růst věřících, aby tak stále více a celým svým životem odpovídali na Boží lásku.

Za druhé vzpomeňme na oblast týkající se „pokřtěných osob, které nežijí podle křesťanských požadavků“, [12] nehlásí se již upřímně k církvi a nezakouší útěchu víry. Církev se jako ustavičně pozorná matka snaží, aby tito lidé prožili konverzi, která jim vrátí radost víry a touhu nasadit se pro evangelium. A nakonec naznačme, že evangelizace je podstatně spojena s hlásáním evangeliatěm, *kdo neznají Ježíše Krista anebo jej neustále odmítali*. Mnozí z nich hledají Boha ve skrytu, pohnuti nostalgií po Jeho tváři i v zemích se starodávnou křesťanskou tradicí. Všichni mají právo obdržet evangelium. Křesťané mají povinnost hlásat jej, aniž by někoho vylučovali; nikoli jako někdo, kdo ukládá nový závazek, nýbrž jako někdo, kdo sdílí radost, poukazuje na krásný obzor a nabízí lákavou hostinu. Církev neroste proselytismem, nýbrž „přitažlivostí“. [13]

15. Jan Pavel II. nás vyzval, abychom uznali, že „se nesmí polevovat v hlásání radostné zvěsti“ těm, kdo jsou daleko od Krista, protože je to „první úloha církve“ [14] a „misionářské zájmy jsou na prvním místě“. [15] Misijní činnost „představuje i dnes pro církev velkou výzvu“. [16] Co by se stalo, kdybychom vzali tato slova skutečně vážně? Jednoduše bychom uznali, že misijní činnost je *paradigmatem každé církevní činnosti*. V tomto smyslu prohlásili latinskoameričtí biskupové, že „již nemůžeme zůstat klidní a pasivně čekat v našich kostelech“ [17] a že je nezbytné „přejít od jednoduché konzervační pastorace k pastoraci rezolutně misionářské“. [18] Tato úloha je nadále zdrojem těch největších radostí církve: „Tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který se obrátí, než nad devětadevadesáti spravedlivými, kteří obrácení nepotřebují“ (Lk 15,7).

Rozvržení a meze této exhortace

16. S potěšením jsem přijal pozvání synodálních otců redigovat tuto exhortaci. [19] Shromáždil jsem přitom bohatství synodální práce. Radil jsem se také s různými lidmi a zamýšlím kromě toho vyjádřit starosti, které na mne doléhají v této konkrétní chvíli evangelizačního úsilí církve. Existuje nesmírně mnoho témat, která souvisejí s evangelizací nynějšího světa a která by bylo možno rozvinout. Zřekl jsem se však zevrubného pojednání o těchto rozmanitých otázkách, které mají být předmětem studia a pozorného prohloubení. Nemyslím si ani, že je zapotřebí očekávat od papežského magisteria definitivní nebo kompletní slovo o všech otázkách, které se týkají církve a světa. Není na místě, aby papež zastupoval místní episkopáty při rozlišování všech problematik, které se rýsují na jejich územích. V tomto smyslu poukazuji na nezbytnost pokračovat v ozdravné „decentralizaci“.

17. Tady jsem vybral návrh některých linií, které mohou v celé církvi povzbudit a orientovat novou etapu evangelizace plnou horlivosti a dynamiky. V tomto rámci a na základě učení dogmatické konstituce *Lumen gentium* jsem se rozhodl pozastavit se mimo jiné šířeji u následujících otázek:

- a) Reforma církve v misionářském vycházení
- b) Pokušení pastoračních pracovníků
- c) Církev pojatá jako celek Božího lidu, který evangelizuje
- d) Homilie a její příprava
- e) Sociální zahrnutí chudých
- f) Pokoj a sociální dialog
- g) Duchovní motivace misionářského nasazení

18. Zdržel jsem se u těchto témat a rozvedl je způsobem, který se může zdát nadměrný. Avšak nečinil jsem to s úmyslem podat nějaký traktát, ale jen poukázat na důležitost praktického dopadu těchto argumentů v nynějším poslání církve. Všechny totiž pomáhají vymezit určitý evangelizační styl, k jehož přijetí v *každé vykonávané činnosti* vybízím. Takto budeme moci přijmout do svojí každodenní práce pobídku Božího Slova: „Radujte se stále v Pánu, opakují: Radujte se!“ (Flp 4,4).

Kapitola první

Misionářská transformace církve

19. Evangelizace je poslušna Ježíšovu misijnímu poslání: „Jděte tedy, získejte za učedníky všechny národy, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a učte je zachovávat všechno, co jsem vám přikázal“ (Mt 28,19-20). Tyto věty podávají chvíli, ve které Zmrtvýchvstalý posílá učedníky hlásat evangelium do každé doby a na každé místo, aby se víra v Něho rozšířila do všech koutů země.

I. Církev vycházející

V Božím Slovu se neustále vyskytuje tato dynamika „vycházení“, kterou chce Bůh ve věřících vyvolat. Abraham přijal povolání odejít do nové země (srov. Gen 12,1-3). Mojžíš vyslechl Boží povolání: „Jdi tedy, já tě posílám“ a vyvedl lid do zaslíbené země (srov. Ex 3,17). A Jeremiáš řekl: „Kamkoli tě pošlu, půjdeš“ (Jer 1,7). Dnes jsou v tomto Ježíšovu „jděte“ přítomny neustále nové scénáře a výzvy evangelizačního poslání církve a všichni jsou povoláni k tomuto novému misionářskému „vyjítí“. Každý křesťan a každé společenství rozlišuje, na jakou cestu je Pán posílá, ale všichni jsme zváni toto poslání přijmout, vyjít z vlastní pohodlnosti a mít odvahu dosáhnout všech periferií, které potřebují světlo evangelia.

21. Radost evangelia, která naplňuje život učednického společenství, je radostí misionářskou. Zakouší ji dvaasedmdesát učedníků, kteří se vrátili s radostí ze své mise (srov. Lk 10,17). Prožívá ji Ježíš, který zajasá radostí v Duchu svatém a velebí Otce, protože Jeho zjevení dostihuje chudé a maličké (srov. Lk 10,21). Plni úžasu ji pociťují první z obrácených, když o Letnicích každý slyší kázání apoštolů „ve vlastní řeči“ (Sk 2,6). Tato radost je znamením, že evangelium bylo hlášáno a přináší plody. Vždycky má však dynamiku exodu a daru, vychází ze sebe a ustavičně putuje a rozsévá, stále dál. Pán říká: „Pojďme jinam, do blízkých městeček, abych i tam kázal, protože kvůli tomu jsem přišel“ (Mk 1,38). Když je setba na jednom místě zasetá, nezdržuje se tam, aby dále vysvětloval nebo konal další setby, ale Duch jej vede, aby šel do dalších vesnic.

22. Slovo má v sobě potenciál, který nemůžeme předvídat. Evangelium mluví o semenu, které po zasetí vyklíčí a roste samo od sebe, i když rolník spí (srov. Mk 4,26-29). Církev musí přijmout tuto svobodu, neuchopitelnou svobodu Slova, které je účinné svým způsobem a velmi odlišnými formami, které často unikají našim předpovědím a rozbíjejí naše schémata.

23. Důvěrnost mezi církví a Ježíšem je důvěrností na cestě, a společenství „je ze své povahy *společenstvím misionářským*“. [20] Církev je vitální, když ve věrnosti Mistrovu vzoru vychází zvěstovat evangelium všem, všude, při každé příležitosti, neprodleně, bez nechuti a beze strachu. Radost evangelia je pro všechny lid a nemůže nikoho vylučovat. Anděl oznamuje pastýřům v Betlémě toto: „Nebojte se! Zvěstují vám velikou radost, radost *pro všechny lid*.“ (Lk 2,10). Apokalypsa mluví o „věčné platném radostném poselství zvěstovaném obyvatelům na zemi, každému národu, kmeni, jazyku i lidu“ (Zj 14,6).

Chopit se iniciativy, zainteresovat se, provázet, přinést plody a slavit

24. Církev „vycházející ven“ je učednickým společenstvím misionářů, kteří přebírají iniciativu, zainteresují se, provázejí, přinášejí plody a slaví. „*Primerear* – chopit se iniciativy“, promiňte mi tento neologismus. Evangelizující společenství zakouší, že Pán má iniciativu, předešel jej v lásce (srov. 1 Jan 4,10), a proto dovede učinit první krok, umí přijmout iniciativu beze strachu, jít v ústrety, hledat vzdálené a jít na křižovatky cest pozvat vyloučené. Prožívá nevyčerpatelnou touhu nabízet milosrdenství, plod zkušenosti nekonečného Otcova milosrdenství a jeho šířící se sílu. Naberme odvahu k větší iniciativě! Církev se umí „dát strhnout“. Ježíš umyl nohy svým učedníkům. Pán se nasazuje a zapojuje svoje učedníky, když pokleká před ostatními, aby je omýval. Hned poté však říká učedníkům: „Blaze vám, jestliže podle toho jednáte“ (Jan 13,17). Evangelizující společenství vstupuje svými skutky a gesty do každodenního života druhých, zkracuje vzdálenosti, snižuje se až k ponížení, je-li to nutné, a přijímá lidský život, dotýkajíc se trpícího Kristova těla v lidu. Evangelizátoři jsou pak

„cítit ovcemi“, které slyší jejich hlas. Evangelizující společenství potom přistupuje k „doprovázení“. Provází lidstvo ve všech jeho procesech, jakkoli dlouhé a prodlužované mohou být. Zná dlouhé lhůty a apoštolskou trpělivost. Evangelizace užívá hojnou trpělivost a snaží se nezanedbávat omezení. Kdo je věrný Pánovu daru, umí také „přinášet plody“. Evangelizující společenství je vždycky pozorné k plodům, protože Pán chce, aby bylo plodným. Stará se o obilí a nezneklidňuje se kvůli kókolu. Když rozsévač vidí klíčit kókol, nereaguje stížnostmi ani alarmismem. Nachází způsob, jak vtělit Slovo do konkrétní situace, aby přineslo plody nového života, byť jsou zdánlivě nedokonalé a nezralé. Učedník dovede nabídnout celý život a nasadit jej až k mučednictví, aby dosvědčil Ježíše Krista, ale jeho snem není obklopit se nepřáteli, nýbrž spíše si přeje, aby Slovo bylo přijato a projevilo svoji osvobozující a obnovující moc. Evangelizující společenství nakonec vždycky umí „slavit“. Celebruje a slaví každé malé vítězství, každý krok evangelizace vpřed. Radostná evangelizace se v liturgii stává krásou uprostřed každodenního požadavku prokazovat dobro. Církev evangelizuje a evangelizuje sebe skrze krásu liturgie, jež slaví také evangelizační skutky a je zdrojem nového podnětu k sebedarování.

II. Pastore v konverzi

25. Není mi neznámo, že dokumenty dnes nezbuzují stejný zájem jako v minulých dobách a rychle upadají do zapomnění. Navzdory tomu však zdůrazňuji, že to, co zde zamýšlím vyjádřit, má programatický význam a závažné důsledky. Doufám, že všechna společenství přistoupí k nasazení prostředků nezbytných k pokroku na cestě pastorální a misionářské konverze, která nemůže nechat věci tak, jak jsou. Nyní nám nepomůže nějaké „zjednodušení administrativy“. [21] Ustavme se ve všech regionech světa do stavu „permanentního misijního poslání“. [22]

26. Pavel VI. vybídl k rozšíření obnovy a mocně podtrhnul, že se neobrací jenom k jednotlivcům, nýbrž k celé církvi. Připomeňme si tento pamětný text, který neztratil nic ze své interpelující moci: „Církev musí prohloubit vědomí o sobě samé, meditoval o tajemství, které je jí vlastní... Z tohoto osvětleného a činorodého vědomí plyne bezděčná touha porovnat ideální obraz církve, kterou Kristus nahlížel, chtěl a zamiloval si jako Svoji svatou a neposkvrněnou Nevěstu (Ef 5,27), se skutečnou tváří, jakou má církev dnes... Odtud plyne velkorysá a téměř netrpělivá potřeba obnovy, tedy opravy defektů, které budou tímto vědomím vyjeveny a odvrhnuty jakýmsi niterným zpytováním v zrcadle vzoru, který nám Kristus o sobě zanechal.“ [23] Druhý vatikánský koncil představil konverzi církve jakožto otevřenost vůči nepřetržité reformě skrze věnost Ježíši Kristu: „Všechna obnova církve spočívá podstatně v růstu věnosti jejímu vlastnímu povolání... Církev ji při svém putování volána Kristem k této neustálé reformě, kterou trvale potřebuje, nakolik je institucí lidskou a pozemskou“. [24] Existují církevní struktury, které mohou podmiňovat evangelizační dynamismus. Dobré struktury pomáhají, když v nich je život, který je oduševňuje, nese i posuzuje. Bez nového života a autentického evangelního ducha, bez „věnosti církve vlastnímu povolání“ se jakákoli nová struktura zakrátko zkazí.

Neodkladná církevní obnova

27. Sním o misionářské volbě schopné proměnit každou věc, aby se zvyklosti, styly, rozvrhy, slovník i každá církevní struktura staly vhodným kanálem pro evangelizaci nynějšího světa spíše než pro sebezáchovu. Reforma struktur, která vyžaduje pastorální konverzi, může být pojata pouze v tomto smyslu: počínat si tak, aby se všechny staly více misionářskými, aby řádná pastore ve všech svých instancích byla více expanzivní, otevřená, stavěla pastorační aktivisty do ustavičného postoje „vycházení“ a usnadňovala pozitivní odpověď všem, kterým Ježíš nabízí svoje přátelství. Jak řekl Jan Pavel II. biskupům Oceánie: „účelem každé obnovy v církvi musí být misie, aby se nestala kořistí jakési církevní introverze“. [25]

28. Farnost není zanikající struktura. Právě proto, že má velkou pružnost, může nabývat velmi odlišných forem, které vyžadují misijní tvárnost a tvořivost pastýře i společenství. Ačkoli zajisté není jedinou evangelizující institucí, a pokud je schopná neustálé reformy a přizpůsobování, je nadále „církví, která žije uprostřed příbytků svých synů a dcer“. [26] To předpokládá, že je skutečně v kontaktu s rodinami a životem lidu a nestane se rozbředlou strukturou oddělenou od lidí nebo skupinou vyvolených, kteří si hledí sami sebe. Farnost je církevní přítomnost na daném území, prostředím, kde se naslouchá Slovu a kde roste křesťanský život, dialog, zvěst, velkodušná láska, adorace a bohoslužba. [27] Farnost prostřednictvím všech svých aktivit povzbuzuje a formuje svoje členy, aby byli vykonavateli evangelizace. [28] Je společenstvím komunit, svatyní, kam žíznící přicházejí pít, aby mohli dál putovat, a centrem neustálého misijního poslání. Musíme však uznat, že výzva k revizi a obnově farností dosud nepřinesla postačující plody, aby se farnosti mohly více přiblížit lidem, stát se prostředím živého sdílení a účasti a zcela se zaměřit na misijní poslání.

29. Ostatní církevní instituce, komunitní báze a malá společenství, hnutí a další formy sdružení jsou bohatstvím církve a Duch je probouzí kvůli evangelizaci všech prostředí a sektorů. Častokrát přinášejí nový evangelizační zápal a schopnost dialogu se světem, čímž obnovují církev. Velice však prospívá, neztrácejí-li kontakt s onou tak bohatou realitou místní farnosti a s chutí se integrují do organické pastore místní církve. [29] Tato integrace zabrání tomu, aby se ona společenství ztotožnila jenom s částí evangelia a církve anebo se proměnila na nezakořeněné nomády.

30. Každá místní církev, část katolické církve pod vedením svého biskupa, je také povolána k misijnímu obrácení. Je podmětem evangelizace, [30] neboť je konkrétním projevem jediné církve v jednom místě světa, a „v ní je opravdu přítomna a působí jedna, svatá, katolická a apoštolská církev Kristova“. [31] Je to církev vtělená do určitého prostoru, vybavená všemi prostředky spásy darovanými Kristem, avšak i určitým místním vzhledem. Její radost komunikovat Ježíše Krista, se vyjadřuje jak v její starosti o Jeho zvěstování na jiných potřebných místech, tak v neustálém vycházení na periferie vlastního území nebo do nových sociálně-kulturních oblastí. [32] Snaží se být vždycky tam, kde nejvíce chybí světlo a život Zmrtvýchvstalého. [33] Aby byl tento misionářský impuls stále intenzivnější, velkorysejší a plodnější, vybízím také každou místní církev, aby rozhodně nastoupila cestu rozlišování, očištění a reformy.

31. Biskup musí ve své diecézní církvi vždycky favorizovat misionářské společenství a sledovat tak ideál prvních křesťanských společenství, v nichž věřící měli jedno srdce a jednu duši (srov. Sk4,32). Proto je někdy vpředu, aby ukazoval cestu a podporoval naději lidu, jindy je svojí jednoduchou a milosrdnou blízkostí prostě uprostřed všech a v určitých okolnostech bude muset jít za lidem, aby pomohl těm, kteří zůstali vzadu, a také proto, že stádce má svůj čich pro rozpoznání nových cest. Ve svém poslání favorizovat dynamické, otevřené a misionářské společenství bude muset stimulovat a usilovat o zralost účastnických organismů navržených *Kodexem kanonického práva* [34] i další formy pastoračního dialogu. Má také podněcovat a toužit po tom, aby vyslechl všechny a ne jenom ty, kteří jsou ochotni mu nestále skládat komplementy. Cílem těchto účastnických procesů nebude hlavně církevní organizace, nýbrž misionářské přání dosáhnout ke všem.

32. Poněvadž jsem povolán žít to, co žádám od ostatních, musím také pomýšlet na konverzi papežství. Jako biskupovi Říma mi náleží zůstat otevřený návrhům zaměřeným na výkon mého úřadu, aby byl věrnější smyslu, který mu dal Ježíš Kristus, i nynějšími potřebami evangelizace. Papež Jan Pavel II. žádal o pomoc nalézt „způsob, jak vykonávat primát; způsob, který by nezpochybnil to, co je pro toto poslání zásadní, ale který by byl otevřený nové situaci“. [35] V tomto směru jsme učinili malý pokrok. Také papežství a centrální struktury všeobecné církve potřebují slyšet výzvu k pastorální konverzi. Druhý vatikánský koncil prohlásil, že podobně jako starobylé patriarchální církve mohou biskupské konference „poskytovat mnohostrannou a plodnou pomoc, aby sborové smýšlení nacházelo výraz v konkrétní realizaci“. [36] Toto přání se však plně neuskutečnilo, protože ještě nebyl dostatečně vyjasněn statut biskupských konferencí pojatých jako podmět konkrétních kompetencí, včetně určité autentické věroučné autority. [37] Přehnaná centralizace namísto pomoci komplikuje život církve i její misionářskou dynamiku.

33. Misionářsky pojatá pastorace vyžaduje opuštění pohodlného pastoračního kritéria „vždycky se to dělalo tak“. Vybízím všechny, aby při tomto úkolu směle a kreativně promýšleli cíle, struktury, styl a evangelizační metody vlastních společenství. Vytyčení cílů bez odpovídajícího komunitního hledání prostředků k jejich dosažení je odsouzeno k tomu stát se pouhou fantazií. Vybízím všechny, aby velkoryse a odvážně aplikovali ukazatele tohoto dokumentu bez zákazů a strachu. Důležité je neputovat osamoceně, vždycky počítat se svými bratry a zvláště s vedením biskupů ve zdravém a realistickém pastoračním rozlišování.

III. K jádru evangelia

34. Zamýšlíme-li klást všechno do misionářského hlediska, týká se to také způsobu sdělování poselství. Rychlost komunikací a zájmová selekce obsahu prováděná *médii* v dnešním světě, vystavují poselství, které hlásáme, více než kdy jindy riziku jeho zmrzačení a redukci na pár druhotných aspektů. Odtud plyne, že některé otázky, které jsou součástí morálního učení církve, zůstávají mimo kontext, který jim dává smysl. Větší problém nastává, když se pak poselství, které hlásáme, jeví jako totožné s těmito druhotnými aspekty, které však i přes svoji důležitost samy o sobě nevyjevují jádro poselství Ježíše Krista. Je tedy třeba být realisty a nepovažovat za samozřejmé, že ti, ke kterým mluvíme, znají kompletní pozadí toho, co říkáme, anebo že dovedou spojovat naši řeč s bytostným jádrem evangelia, od něhož dostává smysl, krásu a přitažlivost.

35. Misionářsky pojatá pastorace není posedlá nesouvislým podáváním množství nauk ve snaze uložit je silou nároku. Přijme-li se pastorační cíl a misionářský styl, který skutečně dosáhne ke všem, bez výjimky a bez vylučování, zvěst se soustředí na podstatné, na to, co je nejkrásnější, největší, nejvíce přitažlivé a současně nejvíce nezbytné. Nabídka se zjednodušuje, aniž by proto ztrácela hloubku a pravdivost, a tak se stává přesvědčivější a zářivější.

36. Všechny zjevené pravdy vycházejí z téhož božského zdroje a jsou věří v ně tatáž víra, ale některé z nich jsou důležitější pro bezprostřednější sdělení evangelijního jádra. V tomto zásadním jádru září *krása spásonosné lásky Boží zjevené v Ježíši Kristu usmrčeném a vzkříšeném*. V tomto smyslu Druhý vatikánský koncil prohlásil, že „existuje řád neboli „hierarchie“ pravd katolického učení, vzhledem k jejich různé spojitosti se základem křesťanské víry.“ [38] To platí pro věroučná dogmata jakož i pro celek církevního učení, včetně toho morálního.

37. Svatý Tomáš Akvinský učil, že také v mravním učení církve existuje určitá *hierarchie* ve ctnostech a ve skutcích, které z nich vycházejí. [39] Tady především platí, že „víra se projevuje láskou“ (Gal 5,6). Skutky lásky k bližnímu jsou nejdokonalejším vnějším projevem vnitřní milosti Ducha: „Hlavním prvkem nového zákona je milost Ducha svatého projevující se vírou, která prokazuje lásku.“ [40] Proto praví, že milosrdenství jako vnější

skutek je největší ze všech ctností: „Milosrdenství je v sobě samém největší z ctností, obdarovává totiž druhé a především ulevuje bídě druhých. Je to úkol především toho, kdo je nadřazený, a proto se tvrdí, že Bůh prokazuje milosrdenství a zejména tak projevuje svoji všemohoucnost.“ [41]

38. Je důležité vyvodit pastorační důsledky z koncilního učení, které obsahuje starobylé přesvědčení církve. Především je třeba říci, že zvěstování evangelia potřebuje mít odpovídající proporce. Ta spočívá ve frekvenci, s níž se zmiňují určitá témata, a v akcentech, které se objevují při hlásání. Když například nějaký farář mluví během liturgického roku desetkrát o umírněnosti a jen dvakrát či třikrát o lásce či spravedlnosti, vytváří se disproporce, která zatemňuje právě ty ctnosti, které by měly být v kázáních a katechezích nejvíce přítomny. Totéž se děje, když se mluví více o zákonu než o milosti, více o církvi než o Ježíši Kristu, více o papeži než o Slovu Božím.

39. Organičnost ctností zamezuje tomu, aby jedna z nich byla z křesťanského ideálu vyloučena a nebyla popřena žádná pravda. Netřeba mrzačit celistvost evangelního poselství. Kromě toho každá pravda se chápe lépe, je-li dána do vztahu s harmonickou úplností křesťanského poselství. V tomto kontextu mají všechny pravdy svoji důležitost a vzájemně se osvěčují. Je-li zvěstování věrné evangeliu, jasně se ukazuje ústřední postavení některých pravd, a je zřetelné, že křesťanská morální zvěst není stoickou etikou, je více než askézí a není pouhou praktickou filosofií, ani katalogem hříchů a omylů. Evangelium především vyzývá, abychom odpověděli Bohu, který nás miluje a zachraňuje, tím že Jej uznáváme v druhých, vycházíme ze sebe a hledáme dobro všech. Tato výzva nemá být za žádných okolností zatemňována! Všechny ctnosti slouží této odpovědi lásky. Pokud tato výzva nezáří silně a přitažlivě, hrozí morální budově církve, že se stane domečkem z karet, což je naše nejhorší nebezpečí. Potom totiž tím, co se zvěstuje, nebude evangelium, nýbrž pár věroučných či morálních akcentů, které vycházejí z ideologických alternativ. Poselství je vystaveno riziku ztráty svojí svěžesti, takže už nebude mít „vůni evangelia“.

IV. Misijní poslání vtělené do lidských omezení

40. Církev, jež je misionářskou učednicí, potřebuje růst v interpretaci zjeveného Slova a v porozumění pravdě. Úkol exegetů a teologů pomáhá dozrávat „úsudku církve“ [42] Jiné vědy to činí jiným způsobem. Například o sociálních naukách Jan Pavel II. řekl, že církev věnuje pozornost jejich přínosu, „aby z nich získala konkrétní ukazatele, které jí pomohou plnit její poslání učitelského úřadu“ [43] Kromě toho existuje v lůně církve bezpočet otázek, o kterých se bádá a přemýšlí s velkou svobodou. Různé linie filosofického, teologického a pastoračního myšlení, pokud se dají Duchem sladit v úctě a lásce, mohou přispět k růstu církve, poněvadž pomáhají lépe objasnit bohatý poklad Slova. Těm, kteří sní o monolitickém a všemi obhajovaném učení bez odstínů, se to může jevit jako rozkladná nedokonalost. Avšak skutečnost je taková, že tato rozmanitost pomáhá lépe vyjevit a rozvíjet různé aspekty nevyčerpatelného pokladu evangelia. [44]

41. Enormní a rychlé kulturní změny zároveň vyžadují, abychom věnovali ustavičnou pozornost snaze vyjadřovat trvalé pravdy jazykem, který umožňuje rozpoznat jejich neustálou novost. Poněvadž v pokladu křesťanské víry »je jednou věcí podstata... a druhou způsob formulace jejího vyjádření«. [45] Nasloucháním zcela pravověrné řeči se někdy věřícím v důsledku jazyka, který používají a kterým mluví, dostává něčeho, co neodpovídá pravému evangeliu Ježíše Krista. Ve svatém úmyslu sdělit jim pravdu o Bohu a lidské bytosti podáváme jim v určitých okolnostech falešného boha anebo lidský ideál, který není doopravdy křesťanský. Tímto způsobem jsme věrní formulaci, ale nepředáváme podstatu. Toto je nejzávažnější riziko. Pamatujme, že „vyjádření pravdy může mít mnoho podob. A obnova vyjadřovacích forem je pro předávání neměnného významu evangelijního poselství dnešnímu člověku nezbytná“. [46]

42. To má velký dopad na zvěstování evangelia, pokud máme opravdu na srdci, aby byla lépe vnímána a všemi přijata jeho krása. V každém případě však nikdy nebudeme moci činit učení církve pro všechny snadno pochopitelným a kladně přijímaným. Víra v sobě vždycky obsahuje aspekt kříže, určitou nejasnost, která nepochybně, že přilnutí k této víře je pevné. Jsou věci, které lze chápat a jsou ceněny, jediné počínaje tímto přilnutím, jež souvisí s láskou a přesahuje zřejmost, s níž můžeme docenit jeho důvody a argumenty. Proto je třeba připomenout, že každé učení víry má být situováno v evangelizačním postoji, jež probouzí srdce blízkostí, láskou a svědectvím.

43. Církev ve svém neustálém rozlišování může také rozeznat, že její vlastní zvyklosti, které nesouvisí přímo s jádrem evangelia, ale jsou velmi zakořeněny v dějinách, dnes už nejsou interpretovány stejně a jejich poselství zpravidla není vnímáno odpovídajícím způsobem. Mohou být krásné, ale při předávání evangelia neposkytují nyní stejnou službu. Nemějme strach je zrevidovat. Zároveň existují církevní normy či předpisy, které mohly být velmi účinné v jiných dobách, ale jakožto nositelé života už nemají stejnou výchovnou sílu. Svatý Tomáš Akvinský zdůrazňoval, že předpisů, které dal Kristus a apoštolové Božímu lidu, „je velmi málo“. [47] S užitím citace svatého Augustina poznamenal, že předpisy, které církev přidala později, je třeba vyžadovat s umírněností, „aby život věřících nebyl obtížen“ a naše náboženství se nestalo otroctvím, neboť „Boží milosrdenství chce, aby bylo svobodné“. [48] Toto upozornění vyslovené před několika stoletími je děsivě aktuální. Mělo by být jedním z kritérií při přemýšlení o reformě církve a jejího hlásání, které skutečně umožní dosáhnout všech.

44. Na druhé straně pastýři i všichni věřící, kteří provázejí své bratry ve víře nebo na cestě otvírání se Bohu, nesmějí zapomínat na to, co velmi zřetelně učí *Katechismus katolické církve*: „Přičitatelnost a odpovědnost za nějaké jednání může být snížena a dokonce potlačena neznalostí, roztržitostí, násilím, strachem, návyky, bezuzdnými vášněmi a jinými psychickými nebo sociálními činiteli.“ [49] Proto aniž by se snižovala hodnota evangelního ideálu, je zapotřebí doprovázet milosrdenstvím a trpělivostí různé etapy růstu jednotlivých lidí vytvářející se den po dni. [50] Kněžím připomínám, že zpovědnice nemá být mučírna, nýbrž místo Pánova milosrdenství, které podněcuje ke konání možného dobra. Malý krůček uprostřed velkých lidských omezení může být Bohu milejší než zvnějšku korektní život toho, který tráví své dny, aniž by čelil vážným těžkostem. Ke všem musí dosahovat útěcha a podnět spasitelské lásky Boží, která působí tajemně v každém člověku, překračujíc jeho defekty a jeho pády.

45. Vidíme tedy, že evangelizační úsilí se pohybuje mezi jazykovými omezeními a vymezenými okolnostmi. Vždycky usiluje o co nejlepší předání pravdy evangelia v daném kontextu a nezříká se pravdy, dobra a světla, které může vnést, není-li možné zdokonalení. Misionářské srdce je si vědomé těchto omezení a stává se „u slabých slabým... pro všechny vším“ (1 Kor 9,22). Nikdy se neuzavírá, nikdy se nestahuje do vlastního bezpečí, nikdy nevolí sebeobrannou rigiditu. Ví, že samo musí růst v chápání evangelia a rozlišování cest Ducha, a proto se nezříká možného dobra, nýbrž riskuje, že se zašpiní blátem z cesty.

V. Matka s otevřeným srdcem

46. Vycházející církev má otevřené dveře. Vycházet ven k druhým a dosahovat lidských periferií, neznamenaá běžet za světem bezhlavě a beze smyslu. Častokrát je lepší zpomalit krok, odložit úzkost před pohledem do očí a naslouchat, anebo odmítnout naléhání a doprovázet toho, kdo zůstal na kraji cesty. Někdy je jako otec čekající na marnotratného syna u otevřených dveří, aby, až se vrátí, mohl vstoupit bez obtíží.

47. Církev je povolána být vždycky otevřeným domem Otcovým. Jedno z konkrétních znamení této otevřenosti je mít dveře kostelů opravdu otevřené, aby se někdo, kdo chce následovat hnutí Ducha a přiblížit se Bohu, nesetkal s chladem zamčených dveří. Ale jsou další dveře, které také nemají být zavřeny. Všichni se mohou určitým způsobem účastnit církevního života, všichni mohou být součástí společenství, a ani dveře svátostí by neměly být zavírány z ledajakého důvodu. Platí to zejména, pokud jde o onu svátost, která je „branou“ - křest. Eucharistie, byť tvoří plnost svátostného života, není odměnou dokonalých, nýbrž velkorysým lékem a potravou slabých. [51] Tato přesvědčení mají také pastorační důsledky, které jsme povoláni rozvážně a směle vzít v úvahu. Častokrát se chováme jako kontrolóři milosti a nikoli jako její příznivci. Církev ale není celnice, je otcovským domem, kde je místo pro každého i s jeho úmorným životem.

48. Pokud celá církev přijme tento misionářský dynamismus, musí dosáhnout všech bez výjimek. Avšak koho upřednostnit? Při četbě evangelia lze nalézt velmi jasnou směrnicí: nikoli přátelé a blízcí boháči, nýbrž zejména chudí a nemohoucí, ti kdo jsou často pohrdaní a zapomenutí, „ti kdo nemají čím odplatit“ (Lk 14,14). Nesmí zůstat pochybnosti a neobstojí vysvětlení, která toto tak zřejmé poselství oslabují. Dnes i navždy, „jsou chudí přednostními adresáty evangelia“ [52] a evangelizace zadarmo směřující k nim je znamením království, které Ježíš přinesl. Je třeba bez slovních vytáček prohlásit, že existuje neoddělitelné pouto mezi naší vírou a chudými. Nikdy je nenecháme samotné.

49. Vyjděme, vyjděme nabídnout všem život Ježíše Krista. Opakuji tady celé církvi to, co jsem mnohokrát řekl kněžím i laikům v Buenos Aires: preferuji církev havarovanou, raněnou a špinavou, protože vyšla do ulic, spíše než církev, která ochořela uzavřeností a pohodlností a drží se vlastních jistot. Nechci církev, která se stará o to, aby byla středem, a která se nakonec uzavírá do spleti obsesí a procesů. Pokud nás má něco posvátně zneklidňovat a dělat našemu svědomí starosti, pak to, že mnoho našich bratří žije bez síly, světla a útěchy přátelství s Ježíšem Kristem, bez společenství víry, které je přijímá, bez horizontů smyslu a života. Více než strach z pochybení námi doufám pohne strach z uzavřenosti do struktur, které nám dávají falešnou ochranu, do norem, které nás přetvářejí v nelítostné soudce, do zvyků, v nichž se cítíme klidně, zatímco venku je množství hladovějících a Ježíš nám bez ustání opakuje: „Vy jim dejte jíst“ (Mk 6,37).

Kapitola druhá

Krise komunitního nasazení

50. Ještě než budeme mluvit o některých základních otázkách týkajících se evangelizačního působení, je vhodné krátce uvést kontext, ve kterém žijeme a jednáme. Dnes se mluví o „přemíře diagnóz“, jež nejsou vždycky provázeny rozhodnými a skutečně použitelnými řešeními. Na druhé straně by nám neposloužil ani čistě sociologický pohled, který by si nárokoval, že obsáhne veškerou realitu svojí metodologií způsobem, který je neutrální a sterilní pouze hypoteticky. Nabídnout chci spíše *evangelní rozlišování*. Je to pohled učedníka-misionáře, který „čerpá ze světla a síly Ducha svatého“. [53]

51. Není úkolem papeže podávat podrobnou a úplnou analýzu soudobé reality, ale vybízím všechna společenství, aby si uchovávala „stále bdělou schopnost zkoumat znamení doby“. [54] Jde o závažnou

zodpovědnost, takže některé skutečnosti, pokud nebudou správně řešeny, mohou odstartovat procesy dehumanizace, které je pak těžké vracet zpět. Je vhodné objasnit to, co může být plodem království, a také to, co může Boží plán poškozovat. To znamená nejenom rozpoznat a interpretovat podněty dobrého ducha a zlého ducha, ale také – což je rozhodující – zvolit ty od dobrého ducha a odmítnout ty, co jsou od zlého ducha. Předpokládám přítom různé analýzy, které jsou podány v jiných dokumentech všeobecného učitelského úřadu i ty, které podávají regionální a národní episkopáty. V této exhortaci se chci jenom krátce pozastavit a pastoračně nahlédnout některé aspekty skutečnosti, které mohou brzdit nebo oslabovat dynamiky misionářské obnovy církve, ať už proto, že se týkají života a důstojnosti Božího lidu či proto, že ovlivňují také subjekty, které jsou užší součástí církevních institucí a plní úkoly evangelizace.

I. Některé výzvy nynějšího světa

52. Lidstvo nyní prožívá historický obrat, jenž lze spatřovat ve vývoji, který nastává v mnoha oblastech. Je třeba chválit úspěchy, které přispívají k růstu blahobytu lidí např. v oblasti zdravotnictví, školství a komunikací. Nicméně nesmíme zapomínat, že větší část mužů a žen naší doby žije v každodenním nedostatku s neblahými důsledky. Narůstají některé patologie. Bázeň a beznaděj se zmocňují srdcí mnoha lidí dokonce i v takzvaných bohatých zemích. Radost ze života často hasne, sílí nedostatek respektu a násilí, nerovnost je stále zřetelnější. Je třeba bojovat o přežití a často se přežívá s malou důstojností. Tato epochální změna byla zapříčiněna mimořádnými kvalitativními, kvantitativními, rychlostními a kumulativními skoky, ke kterým dochází ve vědeckém pokroku, v technologických inovacích a v jejich rychlých aplikacích v různých oblastech přírody a života. Žijeme v době znalostí a informací, zdrojů nových forem moci, která je velmi často anonymní.

Ne ekonomii vyřazování

53. Tak jako přikázání „nezabiješ“ klade jasné meze, aby zajistilo hodnotu lidského života, musíme dnes říci „ne ekonomii vyřazování a nerovnosti“. Tato ekonomie zabíjí. Není možné, aby nevzbuzoval zájem fakt, že stařec nucený žít na ulici zemřel podchlazením, zatímco pokles kurzu na burze ano. Toto je vyřazování. Už nelze tolerovat fakt, že se vyhazuje jídlo, když existují lidé, kteří hladovějí. To je nerovnost. Dnes je všechno vydáno napospas konkurenci a zákonu silnějšího, kde mocný pohlcuje slabšího. V důsledku této situace jsou obrovské masy populace vyřazovány a marginalizovány: jsou bez práce, bez perspektiv, bez východisek. Sama lidská bytost je považována za konzumní zboží, které lze použít a potom zahodit. Zavedli jsme „skartační“ kulturu, která je dokonce prosazována. Nejde už jenom o fenomén vykořisťování a útlaku, ale o něco nového. Vyřazováním je zasažena příslušnost ke společnosti, ve které se žije, u samotného kořene, poněvadž spodina, periferie či bezmocnost není v ní, ale mimo ni. Vyřazování nepředstavují „vykořisťované“, nýbrž odpadky, „zbytky“.

54. V tomto kontextu někteří dosud hájí teorii „trickledown“ předpokládající, že každý ekonomický růst favorizovaný volným trhem dokáže sám o sobě vyprodukovat ve světě větší rovnost a sociální inkluzi. Toto mínění, které nikdy nebylo potvrzeno fakty, vyjadřuje naivní a neotesanou důvěru v dobrotu těch, kteří mají ekonomickou moc, a v sakralizované mechanismy panujícího ekonomického systému. Vyřazení mezitím stále čekají. Kvůli udržení životního stylu, který druhé vyřazuje, anebo kvůli nadšení pro tento egoistický ideál, rozvinula se globalizace lhostejnosti. Téměř bez povšimnutí ztrácíme schopnost zakoušet soucit tváří v tvář výkřikům bolesti druhých, již nepláčeme nad dramaty druhých, ani nás nezajímá péče o ně, jako by to všechno byla odpovědnost, která je nám cizí a netýká se nás. Kultura blahobytu nás uspává, ale znepokojuje nás, když se na trhu objeví něco, co jsme si dosud nekoupili, zatímco všechny životy ničené nedostatkem možností pokládáme za pouhou podívanou, která nás nikterak nezneklidňuje.

Ne nové idolatrii peněz

55. Jedna z příčin této situace spočívá ve vztahu k penězům, který jsme zavedli, protože pokojně přijímáme jejich nadvládu nad sebou a našimi společnostmi. Finanční krize, kterou procházíme, nám umožňuje připomenout, že u jejího původu je hluboká antropologická krize: negace primátu lidské bytosti! Stvořili jsme nové idoly. Adorace starozákonního zlatého telete (srov. Ex 32,1-35) našla novou a nelitostnou verzi ve fetišismu peněz a v diktatuře ekonomie, která nemá tvář ani opravdový lidský účel. Světová krize, která zasahuje finančníctví i ekonomii, vyjevuje nerovnosti a především vážný nedostatek antropologického směřování, které redukuje lidskou bytost na jedinou z jejích potřeb: na konzum.

56. Zatímco výtědky málokterých exponenciálně rostou, výtědky většiny se stále více vzdalují od blahobytu této šťastné menšiny. Tato nerovnováha plyne z ideologií, které obhajují absolutní autonomii trhu a finančních spekulací. Proto upírají právo na kontrolu státům, které jsou pověřeny tím, aby chránily obecné blaho. Nastoluje se nová, neviditelná, někdy virtuální tyranie, která jednostranně a neúprosně diktuje svoje zákony a svoje pravidla. Kromě toho dluh a jeho úroky vzdalují státy od jejich uskutečnitelných hospodářských možností a občany od jejich reálné kupní síly. K tomu všemu přibývá rozvětvená korupce a egoistické daňové úniky, které nabyly globálních dimenzí. Touha po moci a majetku nezná mezí. V tomto systému, který pohlcuje všechno za účelem navýšení zisků, se cokoli křehkého jako např. životní prostředí stává bezbranné proti zájmům zbožštěného trhu transformovaného na absolutní pravidlo.

Ne peněžům, které vládnou, místo toho, aby sloužily

57. Za tímto postojem se skrývá odmítnutí etiky a odmítnutí Boha. Na etiku se obvykle hledí s posměšným pohrdáním. Je považována za kontraproduktivní, příliš lidskou, protože relativizuje peníze a moc. Je vnímána jako hrozba, poněvadž odsuzuje manipulaci a degradaci člověka. Etika v posledku odkazuje k Bohu, který očekává závaznou odpověď překračující tržní kategorie. Pro tyto kategorie, jsou-li absolutizovány, je Bůh nekontrolovatelný, není manipulovatelný, ba dokonce je nebezpečný, neboť volá lidskou bytost k její plné realizaci a nezávislosti na jakémkoli typu otroctví. Etika – neideologizovaná etika – umožňuje vytvářet rovnováhu a lidštější sociální řád. V tomto smyslu vybízím finanční odborníky a vlády různých zemí, aby vzali do úvahy slova starověkého mudrce: „Nedělit se s chudými o vlastní majetek, to je okrádat je a brát jim život. Majetek, který vlastníme, není náš, patří jim.“ [55]

58. Reforma finančnictví neopomíjející etiku by vyžadovala ráznou změnu postoje politických představitelů, které povzbuzují k tomu, aby se s touto výzvou vyrovnali rázně a prozíravě, a samozřejmě bez ignorování specifičnosti každého kontextu. Peníze mají sloužit a nikoli vládnout! Papež má rád všechny, bohaté i chudé, ale má povinnost Kristovým jménem připomínat, že bohatí mají pomáhat chudým, respektovat je a podporovat je. Vybízím vás k nezištné solidaritě a k tomu, aby se ekonomie a finančnictví navrátily k etice upřednostňující člověka.

Ne nespravedlnosti rodící násilí

59. Dnes je z mnoha stran vyžadována větší bezpečnost. Pokud se však neodstraní vyřazování a nerovnost ve společnosti a mezi různými národy, nebude možné vykořenit násilí. Chudí lidé a chudší národy jsou obviňováni z násilí, ale bez rovnosti příležitostí budou různé formy agrese a válek nacházet úrodný terén a dříve či později vybuchnou. Když společnost – místní, národní či světová – odsune jednu svoji část na periferii, nenajdou se žádné politické programy, ani pořádkové síly či *intelligence*, které by mohly zajistit neomezený klid. Nečeje se tak pouze proto, že nerovnost vyvolává násilnou reakci těch, kdo jsou vyřazeni ze systému, nýbrž proto, že sociální a ekonomický systém je nespravedlivý u kořene. Jako se dobro chce sdílet, tak také zlo, kterému se povolí, tedy nespravedlnost, tíhne k šíření své škodlivé síly a tichému rozkladu základů jakéhokoli politického a sociálního systému, jakkoli se může zdát pevným. Každý čin má následky, a zlo zahnížděné ve strukturách společnosti má vždy potenciál rozkladu a smrti. Zlo vykrytalizovalo v nespravedlivé sociální struktury a nelze od něho očekávat lepší budoucnost. Jsme daleko od takzvaného „konce dějin“, poněvadž podmínky udržitelného a mírumilovného rozvoje se dosud adekvátně neujaly a nerealizovaly.

60. Mechanismy aktuální ekonomie prosazují vyhocování konzumu, ale ukazuje se, že bezuzdný konzumismus spojený s nerovností dvojnásobně poškozují sociální pletivo. Sociální disparita dříve či později plodí násilí, které užití zbraní neřeší a nikdy nevyřeší. Slouží pouze snaze oklamat ty, kteří požadují větší bezpečnost, jako bychom dnes nevěděli, že zbraně a násilné represe namísto řešení vytvářejí nové a horší konflikty. Někteří si jednoduše libují v tom, že obviňují chudé lidi a chudé země ze svých vlastních špatností nepatřičnými generalizacemi, a domáhají se řešení v podobě „vzdělávání“, jež je má uklidnit a proměnit na ochočené a neškodné bytosti. Provokuje to ještě více, když oni vyřazení vidí, jak se rozrůstá sociální rakovina, kterou je v mnoha zemích hluboce zakořeněná korupce u vlád, podnikatelů a institucí nezávisle na politické ideologii.

Některé kulturní výzvy

61. Evangelizujeme i tím, že se snažíme vyrovnat s různými výzvami, které se mohou vynořit. [56] Někdy se objevují v podobě autentických útoků na náboženskou svobodu nebo nového pronásledování křesťanů, jež v některých zemích dosáhlo alarmující úrovně nenávisti a násilí. Na mnoha místech se vyskytuje spíše rozšířená relativistická indifferencí, spojená s rozčarováním a krizí ideologií, jež nastoupily jako reakce na vše totalitní. Nepoškozují to jenom církve, ale sociální život vůbec. Zjišťujeme, že kultura, v níž chce být každý nositelem vlastní subjektivní pravdy, odrazuje občany od snahy podílet se na společném projektu, který překračuje osobní zájmy a touhy. 62. V převládající kultuře zaujímá čelné místo to, co je vnější, bezprostřední, viditelné, rychlé, povrchní a provizorní. Realita přenechává místo zdání. Globalizace přináší v mnoha zemích úpadek kulturních kořenů v důsledku invaze tendencí jiných kultur, ekonomicky rozvinutých, ale eticky slabých. Tak se vyjádřily biskupské synody různých kontinentů. Afričtí biskupové, odvolávající se na encykliku *Sollicitudo rei socialis* před několika lety například poukázali na snahu přetvořit africké země na pouhé „kusy mechanismu, součástky gigantické mašinerie. Dochází k tomu také na poli společenských sdělovacích prostředků, které jsou řízeny z center severního světa a proto ne vždy berou v úvahu priority a problémy vlastní těmto zemím a nerespektují ani jejich kulturní fyziognomii“. [57] Stejně tak biskupové Asie zdůrazňují „vlivy, které působí zvnějšku na asijské kultury. Objevují se nové formy jednání, které jsou výsledkem přehnané expozice v médiích... Negativní aspekty mediálního a zábavního průmyslu v důsledku toho ohrožují tradiční hodnoty“. [58]

63. Katolická víra mnoha národů dnes stojí před výzvou šíření nových náboženských hnutí tíhnoucích někdy k fundamentalismu anebo nabízejících spiritualitu bez Boha. To je na jedné straně způsobeno lidskou reakcí na materialistickou, konzumní a individualistickou společnost a na druhé využíváním nouze lidí, kteří žijí na periferiích a v zónách chudoby a přežívají uprostřed velkých lidských trápení ve snaze vyřešit své bezprostřední

potřeby. Tato náboženská hnutí, která se vyznačují subtilní pronikavostí, přicházejí zaplnit prázdnotu, kterou uvnitř vládnoucího individualismu zanechal sekularistický racionalismus. Kromě toho je nezbytné uznat, že pokud část našich pokřtěných nezakouší vlastní příslušnost k církvi, je to způsobeno také málo vlivnými strukturami a nepřívětivým ovzduším v některých našich farnostech a komunitách nebo byrokratickým postojem k jednoduchým či složitým problémům našeho lidu. Na mnoha místech převládá administrativní aspekt nad pastoračním, jakož i formalizace udělování svátostí bez jiných forem evangelizace.

64. Proces sekularizace vede k redukování víry a církve na privátní a intimní prostor. Negace veškeré transcendence navíc způsobila narůstající etickou deformaci, oslabení smyslu pro osobní i sociální hřích a postupný nárůst relativismu, což dává prostor všeobecné dezorientaci, zvláště ve fázi dospívání a mládí, kdy změny snadno zraňují. Biskupové USA si správně všímají toho, že zatímco církev klade důraz na existenci objektivních a pro všechny platných morálních norem, „existují takoví, kteří toto učení prezentují jako nespravedlivé, ba odporující základním lidským právům. Taková argumentace plyne obvykle z určité formy morálního relativismu, který se poji nikoli bezdůvodně s důvěrou v absolutní práva jednotlivců. Z této perspektivy vypadá církev jako by prosazovala zvláštní předpoklad a vměšovala se do individuálních svobod“.^[59] Žijeme v informační společnosti, která nás bez rozmyslu saturuje daty kladenými na stejnou úroveň a přivádí nás k úděsné povrchnosti ve chvíli, kdy si klademe nějaké morální otázky. V důsledku toho je zapotřebí výchovy, která učí kritickému myšlení a nabízí cestu zrání v hodnotách.

65. Navzdory celému sekularistickému proudu, který v mnoha zemích - i tam, kde je křesťanství menšinou - prostupuje společnostmi, je katolická církev u veřejného mínění věrohodnou a spolehlivou institucí, pokud jde o oblast solidarity a péče o nejobožejší. Opakovaně sloužila jako prostřednice, aby pomohla nalézt řešení problémů týkajících se míru, svornosti, životního prostředí, lidských a občanských práv. A přínos katolických škol a univerzit na celém světě je obdobný! Je velice pozitivní, že tomu tak je. Stojí nás však velké úsilí ukázat, že poukážeme-li na jiné otázky, které u veřejnosti nebudí takový ohlas, činíme tak ve věrnosti téměř přesvědčení o důstojnosti člověka a obecném dobru.

66. Rodina prochází hlubokou kulturní krizí jako všechna společenství a všechny sociální vazby. V případě rodiny se křehkost vztahů stává obzvláště závažnou, protože jde o základní buňku společnosti, místo, kde si osvojujeme život v různosti a příslušnost k druhým a kde rodiče předávají dětem víru. Manželství bývá nahlíženo jako pouhá forma citového uspokojení, které lze vytvořit jakkoliv a uzpůsobit podle sensibility každého. Avšak neodmyslitelný přínos manželství pro společnost přesahuje rovinu emotivity a potřeb vlastních páru. Nerodí se, jak učí francouzští biskupové, „z milostného sentimentu, který je z definice prchavý, ale z hlubokého závazku přijatého snoubenci, kteří se odhodlají uzavřít plně životní společenství“.^[60]

67. Postmoderní a globalizovaný individualismus favorizuje životní styl oslabující rozvoj a stabilitu vztahů mezi lidmi a znetvořuje rodinné svazky. Pastorační práce musí ještě lépe ukázat, že vztah s naším Otcem po společenství žádá a povzbuzuje, aby uzdravovalo, prosazovalo a posilovalo mezilidské vztahy. Zatímco se ve světě, zvláště v některých zemích, objevují různé formy válek a střetů, my křesťané trváme na uznávání druhého, hojení ran, budování mostů, navazování vztahů a vzájemné pomoci „nesení břemen jeden druhému“ (srov. *Gal 6,2*). Na druhé straně vznikají dnes mnohé formy sdružení na obranu práv a pro dosažení šlechetných cílů. Žízeň po sdílení se tak projevuje u mnoha občanů, kteří chtějí být tvůrci sociálního a kulturního pokroku.

Výzvy inkulturace víry

68. Křesťanský substrát některých, zvláště západních populací je živá realita. Nalézáme zde, zejména mezi těmi nejpotřebnějšími, morální rezervu, která stráží hodnoty autentického křesťanského humanismu. Pohled víry na realitu nemůže opomíjet uznání toho, co zasévá Duch svatý. Znamenalo by to nedůvěřovat jeho osvobozujícímu a velkorysému působení, kdybychom si mysleli, že neexistují autentické křesťanské hodnoty tam, kde velká část populace obdržela křest a mnoha způsoby vyjadřuje svoji víru a bratrskou solidaritu. Tady je třeba rozpoznat mnohem více než „semena Slova“, poněvadž jde o autentickou katolickou víru s vlastními způsoby vyjadřování a příslušnost k církvi. Není správné ignorovat rozhodující význam, který má kultura poznamenaná vírou, protože tato evangelizovaná kultura má, nehledě na své meze, mnohem více zdrojů než je pouhý součet věřících stojících před útoky nynějšího sekularismu. Evangelizovaná lidová kultura obsahuje hodnoty víry a solidarity, které mohou přispět k rozvoji věřící a spravedlivější společnosti, a vyznačuje se osobitou moudrostí, kterou je třeba uznat v postoji plném vděčnosti.

69. Naléhavá je potřeba evangelizovat kultury, aby se inkulturovalo evangelium. V zemích s katolickou tradicí jde o provázení, pečování a posilování již existujícího bohatství a v zemích s jinými náboženskými tradicemi či hluboce sekularizovanými jde o usnadnění nových procesů evangelizace kultury, byť za předpokladu dlouhodobých projektů. Nicméně nemůžeme přehlížet, že výzva k růstu je neustálá. Každá kultura a každá sociální skupina potřebuje očišťování a zrání. V případě lidových kultur katolických populací můžeme rozpoznat některé slabosti, které stále potřebují, aby byly uzdraveny evangeliem: machismus, alkoholismus, domácí násilí, skrovná účast na eucharistii, fatalistická víra či pověra, která vede k čarování, apod. Právě lidová zbožnost je však tím nejlepším východiskem k jejich uzdravení a osvobození.

70. Je také pravdou, že tento akcent je někdy spíše než na impuls lidové zbožnosti kladen na zevnější tradiční formy nebo na hypotetická soukromá zjevení, která se absolutizují. Existuje takové křesťanství, které je tvořeno pobožnostmi, jež jsou vlastní určitému typu individuálního a sentimentálního života víry, které však ve skutečnosti nekorespondují s autentickou „lidovou zbožností“. Někteří prosazují tyto výrazy, aniž by se starali o sociální povznesení a formaci věřících, a v některých případech tak činí proto, aby obdrželi ekonomické výhody či jakousi moc nad druhými. Nemůžeme také přehlížet, že v posledních desetiletích nastal u katolického lidu zlom v generačním předávání křesťanské víry. Je nepopíratelné, že mnozí cítí zklamání a přestávají se identifikovat s katolickou tradicí, že se zvyšuje počet rodičů, kteří nekřtí svoje děti a neučí je modlit, a dochází i k určitému exodu do jiných společenství víry. Některé z příčin tohoto zlomu jsou: nedostatek prostoru k dialogu v rodině, vliv sdělovacích prostředků, relativistický subjektivismus, bezuzdný konzumismus, který podněcuje trh, nedostatek pastoračního doprovázení těch nejchudších, absence srdečného přijetí v našich institucích a naše těžkost obnovit mystické přilnutí víry v pluralitní náboženské scéně.

Výzvy městských kultur

71. Nový Jeruzalém, svaté město (srov. Zj 21, 2-4), je cílem, ke kterému se ubírá celé lidstvo. Je zajímavé, že Zjevení nám říká, že plnost lidstva a dějin se uskuteční ve městě. Potřebujeme poznávat město kontemplativním pohledem, totiž pohledem víry, která objevuje onoho Boha, který přebývá v jeho domech, na jeho ulicích a náměstích. Boží přítomnost provází upřímné hledání, které konají lidé i skupiny, aby našli oporu a smysl života. On žije mezi jeho obyvateli a prosazuje solidaritu, bratrství, touhu po dobru, pravdě a spravedlnosti. Tato přítomnost nesmí být konstruována, nýbrž objevenána, vyjevována. Bůh se neskrývá těm, kteří jej hledají upřímným srdcem, třebaže tak činí tápavě, nepřesně a zmateně.

72. Ve městě je náboženský aspekt zprostředkováván různými životními styly, zvyky, které se pojí k určitému vnímání času, území a vztahů, ale jsou odlišné od stylů venkovských obyvatel. V každodenním životě obyvatelé často bojují o přežití a v tomto boji se skrývá hluboký smysl existence, který v sobě obvykle zahrnuje hluboký náboženský smysl. Musíme jej rozjímat, abychom navázali dialog, podobně jako Pán se Samaritánkou u studny, kde hledala utišení své žízně (srov. Jan 4,7-26).

73. Nadále se rodí nové kultury v těchto rozsáhlých lidských zeměpisech, kde už se křesťan nejeví jako nositel či původce smyslu. Přejímá od nich však jiné jazyky, symboly, poselství a paradigmaty, která nabízejí nové životní ukazatele, často odporující Ježíšovu evangeliu. Nevidaná kultura tepe a vzniká ve městě. Synod konstatoval, že dnešní transformace těchto obrovských oblastí a kultura, kterou vyjadřují, jsou přednostním místem nové evangelizace. [61] Vyžaduje to, abychom se zamysleli nad prostorami modlitby a společenství a jejich inovacemi, aby byly pro městské obyvatele přitažlivější a výmluvnější. Venkovské prostředí v důsledku hromadných sdělovacích prostředků není odcizené těmto kulturním transformacím, které působí značné změny také v jejich způsobu života.

74. Nezbytnou se stává taková evangelizace, která by vysvětlovala nové způsoby vztahování se k Bohu, ke druhým a k životnímu prostředí a posilovala základní hodnoty. Je nutné dospět tam, kde se tvoří nové příběhy a paradigmaty, dosáhnout Ježíšovým Slovem do nejhlubších zákoutí duše města. Netřeba zapomínat, že město je multikulturní prostředí. Ve velkých městech je možné pozorovat pletivo, kterým skupiny lidí sdílejí tytéž sny o životě a podobné představy a ustavují se v nových lidských sektorech, kulturních územích a neviditelných městech. Rozmanité kulturní formy fakticky žijí spolu, ale častokrát uplatňují praktiky segregace a násilí. Církev je povolána dávat se do služby obtížnému dialogu. Existují sice občané, kterým se dostává vhodných prostředků pro rozvoj osobního a rodinného života, ale existují mnozí „neobčané“, „poloviční občané“ či „městské zbytky“. Město produkuje určitý druh trvalé ambivalence, protože nabízí svým občanům nekonečné možnosti, ale vykazuje rovněž četné obtíže, které mnohým brání v plném rozvoji. Tento protimluv vyvolává drásavé utrpení. V mnoha částech světa jsou města dějištěm masových protestů, kde se tisíce obyvatel domáhají svobody, sdílení, spravedlnosti a dalších nároků, které, pokud nejsou náležitě interpretovány, nelze umlčet silou.

75. Nemůžeme ignorovat, že ve městech se snadno rozrůstá obchod s drogami a lidmi, zneužívání a vykořisťování nezletilých, izolace starých a nemocných lidí, různé formy korupce a kriminality. Zároveň se to, co by mohlo být cenným prostorem pro setkání a solidaritu, často mění na místo útěku a vzájemné nedůvěry. Domy a čtvrti se stavějí, spíše aby izolovaly a ochraňovaly, než spojovaly a integrovaly. Hlásání evangelia bude základem opětovné stabilizace důstojnosti lidského života v těchto situacích, protože Ježíš chce ve městech rozdávat život v hojnosti (srov. Jan 10,10). Jednotný a úplný smysl lidského života, který nabízí evangelium, je nejlepším lékem na nešvary města, třebaže je nutné vzít v úvahu, že jednotvárný a rigidní program a styl evangelizace není pro tyto situace vhodný. Avšak žít až do dna to, co je lidské, a zapojit se do jádra těchto výzev jako kvas svědectví v jakékoli kultuře a v jakémkoli městě činí křesťana lepším a město plodným.

II. Pokušení při pastoraci

76. Pociťuji nezměrnou vděčnost za nasazení všech, kdo pracují v církvi. Nyní však nechci probírat aktivity různých pastoračních pracovníků, od biskupů až po ty nejskromnější a skryté církevní služby. Raději bych se

zamyslel nad výzvami, kterým musí čelit všichni v kontextu nynější globalizované kultury. Předně však musím říci - a je to i požadavek spravedlnosti - že vklad církve do nynějšího světa je enormní. Naše bolest a naše zahanbení nad hříchy některých členů církve i nad těmi našimi by neměly odsunout do zapomnění, kolik křesťanů odevzdává svůj život z lásky: starají se o spoustu lidí v nemoci nebo je doprovázejí k pokojné smrti, pomáhají lidem ztotožněným různými drogovými závislostmi na těch nejubožejších místech planety, věnují se výchově dětí a mládeže anebo se starají o všemi opuštěné staré lidi, snaží se předávat hodnoty v nevraživých prostředích, nebo se odevzdávají mnoha jinými způsoby, jimiž projevují nezměrnou lásku k lidstvu inspirovanou Bohem, který se stal člověkem. Tato svědectví mne velice těší a povzbuzují mne v mé osobní touze po překonání egoismu, abych se sám odevzdával více.

77. Přesto však jsme jako děti této doby určitým způsobem pod vlivem nynější globalizované kultury, která nás, třebaže nám prezentuje hodnoty a nové možnosti, může také omezovat, podmiňovat a dokonce způsobit onemocnění. Uznávám, že potřebujeme vytvářet vhodné prostory k motivaci a ozdravení pastoračních pracovníků, „míst, kde se obrozuje naše víra v Ježíše Krista ukřižovaného a vzkříšeného, sdílejí se nejhlubší otázky i všední starosti, uskutečňuje se za pomoci evangelních kritérií niterné rozlišování týkající se života a zkušeností za účelem nasměrovat individuální i sociální rozhodnutí k dobru a kráse“.^[62] Zároveň bych rád obrátil pozornost k některým pokušením, kterým jsou zvláště dnes vystaveni ti, kdo se věnují pastoraci.

Ano výzvě misionářské spirituality

78. Dnes je možné u mnoha pastoračních pracovníků, včetně zasvěcených osob, zaznamenat přehnanou starost o osobní prostor autonomie a relaxace, což vede k prožívání vlastního životního poslání jakožto pouhého přívěsku, který jako by nebyl součástí vlastní identity. Současně je zaměňován duchovní život za určité náboženské momenty, které sice nabízejí povznesení, ale neposilují setkávání s druhými, nasazení ve světě, nadšení pro evangelizaci. Proto lze u mnoha z těch, co se věnují evangelizaci, třebaže se modlí, zaznamenat jakýsi *individualistický* akcent, krizi identity a pokles nadšení. Jsou to tři nešvary, které se vzájemně živí.

79. Mediální kultura a některá intelektuální prostředí občas projevují značnou nedůvěru k církevnímu poselství i jakési zklamání. V důsledku toho mnozí pastorační pracovníci, ačkoli se modlí, pěstují určitý druh komplexu méněcennosti, který je vede k relativizování a zatemňování jejich křesťanské identity a jejich přesvědčení. Vytváří se tak bludný kruh, protože nejsou šťastní z toho, kým jsou a co dělají, nevnímají své ztotožnění s evangelizačním posláním, což oslabuje jejich nasazení. Nakonec zadusí radost z misijního poslání jakousi obsesí být jako všichni ostatní a mít vše, co mají ostatní. Tímto způsobem se evangelizace stává povinností a věnuje se jí málo úsilí a velmi omezený čas.

80. U pastoračních pracovníků se kromě určitého duchovního stylu a svérázného smýšlení vyvíjí určitý relativismus, který je ještě nebezpečnější než ten věroučný. Týká se nejhlubších a upřímných rozhodnutí, která dávají životu formu. Tento praktický relativismus spočívá v takovém jednání jako by neexistoval Bůh, takovém rozhodování jako by neexistovali chudí, takovém snění jako by neexistovali druzí, takovém pracovním nasazení jako by neexistovali ti, kterým nebylo hlášáno evangelium. Stojí za zmínku, že dokonce i ten, kdo má zdánlivě solidní věroučnou i duchovní přesvědčení, nezřídka upadá do takového životního stylu, který působí závislost na ekonomických jistotách nebo prostorech moci a lidské slávy získávaných za každou cenu, namísto toho, aby odevzdával život druhým v misijním posláním. Nenechme si ukrást misionářské nadšení!

Ne egoistické omrzlosti

81. Když nejvíce potřebujeme misionářský dynamismus, který přináší světu sůl a světlo, mnozí laici se obávají, že je někdo vyzve k plnění nějakého apoštolského úkolu a snaží se utéci před jakýmkoli závazkem, který by je mohl připravit o volný čas. Dnes je například velmi obtížné nalézt ve farnostech připravené katechety, kteří by ve svém poslání setrvali určitý počet let. Něco podobného však nastává i u kněží, kteří mají obsesi střežit si svůj osobní čas. Často je to způsobeno tím, že tito lidé cítí nutkavou potřebu uchovat si prostor svojí autonomie jakoby úkol evangelizovat byl nebezpečný jed, a nikoli radostná odpověď na Boží lásku, která nás posílá na misie, naplňuje nás a činí plodnými. Někteří se vzpírají okoušet chuť misijního poslání a jsou uzavřeni do paralyzující omrzlosti.

82. Problémem není vždycky přebytek činnosti. Především je sama činnost prožívána špatně, bez adekvátních motivací, bez spirituality, která činnosti prostupuje a činí ji přitažlivou. Odtud plyne, že povinnosti unavují více než je rozumné a někdy způsobují nemoc. Nejedná se o námahu poklidnou, nýbrž napjatou, tíživou, neuspokojující a v posledku neakceptovanou. Tato pastorační omrzlost může mít různý původ. Někteří do ní upadnou, protože se pustili do nerealizovatelných plánů a nežijí rádi tím, co by mohli v poklidu dělat. Jiní proto, že nepřijímají svízelnou evoluci uskutečňování, a chtějí, aby všechno padalo z nebe. Další proto, že přilnuli k určitým plánům nebo snům pěstovaným svou vlastní marnivostí. Jiní proto, že ztratili reálný kontakt s lidmi v jakési odosobněné pastoraci, která přikládá větší pozornost organizaci než lidem, takže jsou nadšení spíše „harmonogramem cesty“ než samotnou poutí. Jiní upadají do omrzlosti, protože neumějí čekat a chtějí ovládat rytmus života. Dnešní úzkostná snaha o bezprostřední výsledky způsobuje, že pastorační pracovníci netolerují snadno určitý odpor, zdánlivý nezdar, kritiku, kříž.

83. Tak se utváří největší hrozba, kterou je „šedý pragmatismus všedního života církve, ve kterém všechno zdánlivě vychází z normality, zatímco víra je ve skutečnosti podryvána a degeneruje na zbytečnost“. [63] Vyvíjí se tak záhrobní psychologie, která postupně transformuje křesťany v muzejní mumie. Zklamání realitou, církví nebo sebou samými žijí v ustavičném pokušení přilnout k nasládlému a beznadějnému smutku, který ovládne srdce jakožto „nejcennější dáblův elixír“. [64] Ač povolání k objasňování a sdílení života, nechávají se nakonec okouzlit věcmi, které plodí pouze vnitřní temnotu a ochablost a které oslabují apoštolský dynamismus. Vzhledem k tomu všemu si dovolím opakovat: nenechme si ukrást radost z evangelizace!

Ne vůči sterilnímu pesimismu

84. Radost evangelia je taková, že ji nic a nikdo nebude nikdy moci odejmout (srov. Jan 16,22). Nešvary našeho světa – a církve – by neměly být omluvou pro redukování našeho nasazení a naší horlivosti. Považujme je za výzvy k růstu. Pohled víry je navíc schopen rozpoznat světlo, které Duch svatý vždycky šíří uprostřed temnot, nezapomínaje, že „kde se rozmnožil hřích, tam se v míře ještě daleko štědrější ukázala milost“ (Řím 5,20). Naše víra je vyzvána k nazírání vína, na které se může proměnit voda, a k objevení pšenice rostoucí mezi kookolem. Padesát let po Druhém vatikánském koncilu, třebaže zakoušíme bolest nad ubohostí naší doby a jsme daleci naivního optimismu, nesmí větší realismus znamenat menší důvěru v Ducha, ani menší velkodušnost. V tomto smyslu se můžeme vrátit ke slovům bl. Jana XXIII. z onoho pamětihodného 11. října 1962: „Při vykonávání Našeho pastýřského úřadu k nám nejednou dolehnou názory některých lidí, kteří jistě planou horlivostí o svatě náboženství, avšak nedívají se na vše s dostatečným pochopením a s rozumným úsudkem. V dnešní době vidí jen zmar a zkázu... Máme za to, že musíme rezolutně nesouhlasit s těmito proroky zkázy, kteří oznamují jen neštěstí, jako by už hrozil konec světa. Na nynějším stavu věcí máme spíše vidět tajemné úradky Boží Prozřetelnosti, která nás vede k novému řádu lidských vztahů. Dnešní události jsou dílem lidí, a co více: nad jejich očekávání uskutečňují vyšší Boží záměry; Bůh řídí všechno i přes lidské nehody a nezdary moudře k dobru církve“. [65]

85. Jedno z nejvážnějších pokušení, které dusí horlivost a odvahu, je poraženectví, které nás přetváří na nespokojené a znechucené pesimisty se zamračenou tváří. Nikdo nemůže podstoupit bitvu, pokud předem plně nedůvěřuje ve vítězství. Kdo začíná bez důvěry, prohrál předem polovinu bitvy a zakopává svoje hřivny. I s bolestnou zkušeností vlastní křehkosti je třeba jít vpřed, nepovažovat se za poražené a připomínat si, co řekl Pán svatému Pavlovi: „Stačí ti moje milost, protože síla se tím zřejměji projeví ve slabosti“ (2 Kor 12,9). Křesťanským triumfem je vždycky kříž, který je však současně standartou vítězství, jež je nesena s bojovnou něhou vstříc útokům zla. Zlý duch poraženectví je bratrem pokušení oddělovat předčasně pšenici od kookolu, je produktem úzkostné a egoistické nedůvěry.

86. Je zřejmé, že v některých místech nastala duchovní „vyprahlost“, která je plodem projektu společností, které se chtějí utvářet bez Boha anebo ničí svoje křesťanské kořeny. Tam se „křesťanský svět stává sterilním a jako nadměrně zužitkovaná půda se vyčerpá a mění v poušť“. [66] V jiných zemích násilný odpor ke křesťanství nutí křesťany žít jejich vírou téměř skrytě v zemi, kterou milují. To je další velmi bolestná forma pouště. I vlastní rodina či pracoviště mohou být oním vyprahlým terénem, kde je třeba uchovávat víru a snažit se ji vyzařovat. „Avšak, právě vycházíme-li ze zkušenosti této pouště, této prázdnoty, můžeme nově objevit radost z víry a její životní význam pro sebe, muže i ženy. Na poušti se objevuje hodnota toho, co je pro život podstatné. V současném světě tak existuje bezpočet znamení, která nezřídka - implicitně či negativně - vyjadřují žízeň po Bohu, po nejzašším smyslu života. A na poušti jsou zapotřebí především lidé víry, kteří svým vlastním životem ukazují cestu k zaslíbené zemi a tak udržují naději v bdělém stavu.“ [67] V každém případě jsme v těchto okolnostech povolání být lidmi-nádobami, abychom dali druhým napít. Někdy se nádoba mění na těžký kříž, ale právě na kříži se nám probodený Pán odevzdal jako pramen živé vody. Nenechme si ukrást naději!

Ano novým vztahům zrozených Ježíšem Kristem

87. Dnes, kdy sítě a nástroje lidské komunikace dosáhly neslýchaného rozvoje, cítíme výzvu objevit a předávat „mystiku“ společného života, smíšení, setkávání, vzetí se za ruce, podpírání, účasti na tomto trochu chaotickém dmutí vln, které se může proměnit na opravdovou zkušenost bratrství solidární karavany, v posvátné putování. Takto se větší možnosti komunikace stanou většími možnostmi setkávání a solidarity mezi všemi. Kéž bychom šli touto cestou, která by byla tolik dobrá, tolik ozdravná, tolik osvobozující a tolik plodná nadějí! Vycházet z nás samých, abychom se sjednotili s druhými, dělá dobře! Uzavřít se v sobě znamená okoušet hořký jed imanence a lidstvo si pohorší každou egoistickou volbou, kterou učiníme.

88. Křesťanský ideál bude vždycky vybízet k překonávání podezření, stálé nedůvěry, strachu, že budeme napadeni, a obranných postojů, které nám ukládá nynější svět. Mnozí se pokoušejí utíkat před druhými do pohodlného soukromí nebo vybraného okruhu těch nejdůvěrnějších a zříkají se realismu sociální dimenze evangelia. Stejně jako by někteří chtěli pouze duchovního Krista, bez těla a bez kříže, požadují se také osobní vztahy zprostředkovávané jenom sofistickými přístroji, obrazovkami a systémy, které je možno zapnout a vypnout ovladačem. Evangelium nás však stále vybízí riskovat setkání s tváří druhého, s jeho fyzickou přítomností, která interpeluje, s jeho bolestí a jeho požadavky, s jeho nakažlivou radostí ve stálém tělesném kontaktu. Autentická víra v Božího Syna učiněného tělem je neoddelitelná od sebedarování, od příslušnosti ke společenství, od služby, od smíření s tělem druhých. Syn Boží nás svým vtělením vyzval k revoluci něhy.

89. Izolace, která je variantou imanentismu, může být vyjádřena falešnou autonomií, která vylučuje Boha a která může také ve zbožném člověku nabýt formy duchovního konzumu neseného jeho chorobným individualismem. Návrat k posvátnu a duchovní hledání, které charakterizují naši dobu, jsou dvojnásobně fenomény. Avšak spíše než ateismus dnes před námi stojí výzva, jak adekvátně odpovědět na žízeň mnoha lidí po Bohu, aby se ji nesnažili hasit nabídkami působícími odčizení nebo Ježíšem Kristem bez těla a bez starostí o druhé. Pokud nenajdou v církvi spiritualitu, která je uzdraví, osvobodí, naplní životem a pokojem a zároveň povolá k solidárnímu společenství a misionářské plodnosti, budou oklamáni nabídkami, které nepolidšťují a nevzdávají slávu Bohu.

90. Vlastní formy lidové zbožnosti jsou vtělené, protože vytryskly ze vtělení křesťanské víry do lidové kultury. Proto v sobě zahrnují osobní vztah nikoli s harmonizujícími energiemi, nýbrž s Bohem, Ježíšem Kristem, s Marií, s nějakým světcem. Mají tělo a tvář. Jsou schopné živit vztahový potenciál a nikoli jen individualistické útky. V jiných sektorech našich společností stoupá respekt k různým formám „spirituality blahobytu“ bez společenství, k „teologii prosperity“ bez bratrského nasazení nebo k subjektivním zkušenostem, které nemají tvář a omezují se na niterné imanentní hloubání.

91. Důležitou výzvou je ukázat, že řešení nespočívá nikdy v útěku před osobním a angažovaným vztahem k Bohu, který nás současně angažuje ve vztahu k druhým. Toto se dnes děje, když si věřící počínají tak, aby se ukryli a zmizeli druhým z očí, když nenápadně utíkají z jednoho místa na druhé nebo z jednoho úkolu ke druhému, aniž by vytvářeli hluboké a stabilní vztahy: „*Imaginatio locorum et mutatio multos fefellit.*“ [68] Je to falešný lék, který způsobuje chorobu srdce a někdy i těla. Je nezbytné dopomáhat k poznání, že jedinou cestou je naučit se setkávat s druhými ve správném postoji, vážit si jich a přijímat je jako druhy na cestě, bez vnitřního odporu. A ještě lépe, naučit se objevovat Ježíše ve tváři druhých, v jejich hlase, v jejich požadavcích. A učit se také trpět v objetí s ukřižovaným Ježíšem, když snášíme nespravedlivé útočení nebo nevděčnost a nikdy neochabovat ve volbě bratrství. [69]

92. Tam je pravé uzdravení, poněvadž způsob vztahování se k druhým, který nám skutečně přináší uzdravení namísto nemoci, je *mystické*, kontemplativní bratrství, které umí vidět posvátnou velikost bližního, dovede objevovat Boha v každé lidské bytosti, umí snášet nesnáze společného života přílnutím k lásce Boží, dovede otevřít srdce božské lásce a hledat štěstí druhých jako je hledá jejich dobrý Otec. Právě v této době a také tam, kde je „malé stádce“ (Lk 12,32), jsou Pánovi učedníci povoláni žít společenství, které bude solí země a světlem světa (srov. Mt 5,13-16). Jsou povoláni vydávat stále novým způsobem svědectví evangelizující příslušnosti. [70] Nenechme si ukrást společenství!

Ne duchovnímu zesvětštění

93. Duchovní zesvětštění, které se skrývá za zdáním religiosity a dokonce lásky k církvi, spočívá v tom, že se namísto Pánovy slávy vyhledává lidská sláva a osobní blahobyt. To vyčítal Pán farizeům: „Jak vy můžete uvěřit, když oslavujete sebe navzájem, ale nehledáte slávu jen od samotného Boha?“ (Jan 5,44). Jde o velice subtilní hledání „vlastních zájmů a nikoli zájmů Ježíše Krista“ (Flp 2,21). Nabývá mnoha podob v závislosti na typu člověka a na situaci, v níž se vtírá. Poněvadž se pojí se snahou o zdání, není vždy doprovázeno veřejnými hříchy, a navenek se všechno jeví korektně. Kdyby však mělo zachvátit církve, „bylo by nekonečně zhoubnější než prosté zesvětštění morální“. [71]

94. Toto zesvětštění se může živit zejména dvěma způsoby, které jsou vzájemně hluboce propojeny. Jedním je kouzlo gnosticizmu, víry uzavřené v subjektivismu, ve kterém budí zájem určitá zkušenost nebo řada úsudků či poznatků, jež jsou považovány za schopné dát útěchu a osvětit, ale v němž subjekt zůstává uzavřen v imanenci svého rozumu či svých citů. Druhým je sebevztážné a prométheovské neopelagiánství těch, kteří spoléhají v posledku jenom na své vlastní síly a považují se za nadřazené vůči druhým, protože se drží určitých norem anebo proto, že jsou neochvějně věrní určitému katolickému stylu minulosti. Domnělá věroučná či disciplinární jistota zavdává podnět k narcistnímu a autoritářskému elitářství, kde se namísto evangelizování analyzují a klasifikují ti druzí a namísto usnadňování přístupu k milosti se plýtvá energiemi na kontrolování. V obou případech není opravdový zájem ani o Ježíše Krista, ani o bližní. Jsou to projevy antropocentrického imanentismu. Nelze si představit, že by z těchto redukováných forem křesťanství mohl vytrysknout autentický evangelizující dynamismus.

95. Toto temné zesvětštění se projevuje mnoha zdánlivě protikladnými postoji, avšak stejným nárokem „ovládnout prostor církve“. U některých je patrná okázalá péče o liturgii, nauku a prestiž církve, ale bez starosti o reálné zasazení evangelia do lidu Božího a konkrétních dějinných potřeb. Takovýmto způsobem se život církve transformuje na muzejní exponát nebo majetek nemnohých. U jiných se totéž duchovní zesvětštění skrývá za kouzlem možnosti ukazovat sociální a politické výdobytky nebo se vychloubat zařizováním praktických záležitostí anebo tkví v přitažlivosti k dynamikám sebeúcty a seberealizace. Může se projevovat také různými způsoby vystavování se na odiv bohatým společenským životem, plným cest, schůzí, večeří a recepcí. Anebo se vyjadřuje manažerským funkcionalismem, oplývajícími statistikami, plány a vyhodnoceními, z čehož má hlavní prospěch nikoli Boží lid, ale spíše církve jakožto organizace. Ve všech případech chybí pečeť vtěleného, ukřižovaného a vzkříšeného Krista, dochází k uzavření se do *elitních* skupin, nehledají se ani vzdálení, ani

nezměrné množství těch, kteří žízňají po Kristu. Není tam již evangelní horlivost, nýbrž falešné potěšení z egocentrického sebezalíbení.

96. V tomto kontextu se živí marnivost těch, kteří se spokojují s tím, že mají určitou moc, a raději jsou generály poražených vojsk než prostí vojáci oddílů, který pokračuje v boji. Jak často jen sníme o expanzivních, malicherných a dobře narysovaných apoštolských plánech typických pro poražené generály! Tak popíráme dějiny církve, které jsou slavné jako dějiny obětí, naděje, každodenního boje, života stráveného ve službě, vytrvalosti v namáhavé práci, protože každá práce přináší „pot na čele.“ Namísto toho se marnivě věnujeme řečem o tom, „co by se mělo dělat“ – hřích onoho „mělo by se“ – jakožto duchovní učitelé a pastorační odborníci, kteří dávají instrukce a zůstávají mimo. Pěstujeme svoji neomezenou představivost a ztrácíme kontakt se svízelnou realitou našeho věřícího lidu.

97. Kdo upadl do tohoto zesvětštění, shlíží shůry a hledí do dále, odmítá předpovědi bratří, diskvalifikuje ty, kteří mu kladou otázky, neustále poukazuje na chyby druhých a je posedlý zdáním. Vtlačil oporu srdce do zavřeného horizontu svojí imanence a svých zájmů a v důsledku toho se nepoučí ze svých hříchů ani není autenticky otevřen pro odpuštění. Je to děsivá zkaženost pod zdáním dobra. Je třeba se jí vyhnout vyjitím církve ze sebe, misijním posláním soustředěným na Ježíše Krista, nasazením pro chudé. Bůh nás vysvobodí ze světské církve pod duchovními či pastoračními drapériemi! Toto dusivé zesvětštění se odstraní nádechem čistého vzduchu Ducha svatého, který nás vysvobozuje ze setrvávání v soustředěnosti na sebe samé, z úkrytu ve zdánlivé zbožnosti, kde chybí Bůh. Nenechme si ukrást evangelium!

Ne válce mezi námi

98. V Božím lidu a v různých společenstvích je mnoho válek. Ve čtvrti, na pracovišti, kolik jen válek ze žárlivosti a závisti! Duchovní zesvětštění vede některé křesťany k vyhlášení války jiným křesťanům, kteří se stavějí proti sobě ve snaze o uchvácení moci, prestiže, rozkoše či ekonomické bezpečnosti. Někteří také přestávají žít upřímnou příslušností k církvi a živí ducha sváru. Spíše než patřit k celé církvi s její bohatou rozmanitostí, patří k té či oné skupině, která se považuje za odlišnou či speciální.

99. Svět je drásán válkami a násilím anebo zraňován rozšířeným individualismem, který rozděluje lidské bytosti a staví je proti sobě, aby dychtily po vlastním blahobytu. V různých zemích se vzněcují konflikty a stará rozdělení, která byla částečně považována za překonaná. Křesťany všech komunit světa bych rád požádal zejména o svědectví bratrského společenství, které se stane přitažlivým a zářivým. Kéž všichni mohou obdivovat, jak o sebe vzájemně pečujete, dodáváte si vzájemně odvalu a doprovázíte se: „Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku k sobě navzájem“ (Jan 13,35). O to Ježíš žádal intenzivní modlitbou Otce: „Ať jsou všichni jedno... v nás... aby svět uvěřil“ (Jan 17,21). Pozor na pokušení závisti! Jsme na stejné lodi a míříme do stejného přístavu! Prosme o milost radovat se nad plody druhých, které patří všem.

100. Těm, kteří byli zraněni starodávnými rozděleními, se zdá obtížné akceptovat naši pobídku k odpuštění a smíření, protože se domnívají, že ignorujeme jejich bolest nebo chceme přivést k zániku jejich paměť a ideály. Pohlédnou-li však na svědectví autenticky bratrských a smířených společenství, vždycky spatří přitažlivé světlo. Velice mne proto trápí, když se v některých komunitách a dokonce mezi zasvěcenými osobami setkávám s různými formami nenávisti, rozdělení, očerňování, ostouzení, pomsty, žárlivosti, touhy vnucovat vlastní ideje za každou cenu až k persekucím, které se podobají neúprosnému honu na čarodějnice. Koho chceme evangelizovat tímto jednáním?

101. Prosme Pána, aby nám dal chápat zákon lásky. Jak dobré je mít tento zákon! Jak dobré je mít se vzájemně rádi nade vše! Ano, nade vše! Každému z nás je určena pavlovská pobídka: „Nedopusť, aby tě zlo přemohlo, nýbrž přemáhej zlo dobrem“ (Gal 6,9). Všichni zakoušíme sympatie i antipatie a možná jsme v této chvíli na někoho rozzlobeni. Řekněme Pánu: „Pane, jsem rozzloben na toho či onu. Prosím tě za něho a za ni“. Modlit se za člověka, na kterého se hněváme, je opravdovým krokem k lásce a je to úkon evangelizace. Učínme to dnes! Nenechme si ukrást ideál bratrské lásky!

Jiné církevní výzvy

102. Laici jsou jednoduše nezměrnou většinou Božího lidu. Slouží jim menšina, kterou tvoří svěcení služebníci. Vědomí identity a misijního poslání laika vzrostlo. Máme velký, byť nedostačující počet laiků se zakoreněným smyslem pro společenství a obrovskou věrností závazku k činnosti, katechezi a slavení víry. Uvědomění této odpovědnosti laiků rodící se ze křtu a biřmování není všude stejné. V některých případech proto, že nebyli formováni k přijímání odpovědnosti, v jiných proto, že nenašli prostor ve svých místních církvích, aby se mohli vyjádřit a jednat, z důvodů přepjatého klerikalismu, který je drží stranou od rozhodování. Třebaže roste účast mnohých na laických službách, neodráží se toto nasazení v pronikání křesťanských hodnot v sociálním, politickém a ekonomickém prostředí. Omezuje se často na vnitrocírkevní úkoly bez skutečného nasazení pro aplikaci evangelia na přeměně společnosti. Formace laiků a evangelizace profesních a intelektuálních kategorií představují důležitou pastorační výzvu.

103. Církev uznává neodmyslitelný vklad ženy do společnosti, její sensibilitu, intuici a určité zvláštní schopnosti, které jsou obvykle vlastní spíše ženám než mužům. Kupříkladu speciální pozornost žen vůči druhým vyjadřující se zvláště, byť ne výlučně mateřstvím. S potěšením sleduji, jak mnohé ženy sdílejí pastorační odpovědnost spolu s kněžími, přispívají k doprovázení lidí, rodin či skupin a nabízejí nové pohledy k teologické reflexi. Je však ještě zapotřebí rozšířit prostory pro pronikavější ženskou účast v církvi. Protože „ženský génius je nezbytný ve všech projevech sociálního života; z tohoto důvodu je třeba zaručit účast žen také v pracovním prostředí“ [72] a v různých místech, kde jsou přijímána závažná rozhodnutí jak v církvi, tak ve společenských institucích.

104. Dožadování se legitimních práv žen, počínaje pevných přesvědčením, že muži a ženy mají tutéž důstojnost, kladou církvi hluboké otázky, které ji provokují a nelze je prostě obejít. Kněžství rezervované mužům jako znamení Krista-Ženicha, který se odevzdává v eucharistii, je otázka, o které se nediskutuje, ale může se stát důvodem určitého konfliktu, pokud je svátostná autorita příliš identifikována s mocí. Netřeba zapomínat, že mluvíme-li o kněžské moci, „nacházíme se zde v rovině *funkce* a ne v rovině *důstojnosti a svatosti*“ [73]. Služebné kněžství je jedním z prostředků, které Ježíš užívá ke službě svému lidu, ale zásadní důstojnost plyne ze křtu, který je dostupný všem. Připodobnění kněze ke Kristu jako Hlavě, totiž k počátečnímu zdroji milosti, nezahrnuje povýšení, které by jej stavělo na vrchol ve všem ostatním. Funkce v církvi „nezpůsobují nadřazenost jedněch nad druhými“ [74]. Ostatně jedna žena, Maria, je důležitější než biskupové. A třebaže se funkce služebného kněžství pokládá za „hierarchickou“, je třeba mít na paměti, že „je naprosto podřízena svatosti členů církve“ [75]. Klíčem a těžištěm služebného kněžství není moc pojatá jako panování, nýbrž moc vysluhovat svátost eucharistie. Odtud plyne jeho autorita, která je vždycky službou lidu. Tady se prezentuje velká výzva pro pastýře i teology, kteří by mohli pomoci lépe poznat, co to obnáší vzhledem k možné roli ženy tam, kde se přijímají důležitá rozhodnutí v různých oblastech církve.

105. Pastorační mládeže tak jak jsme byli zvyklí ji rozvíjet, prošla nárazem sociálních přeměn. Mladí lidé v obvyklých strukturách často nenacházejí odpovědi na svůj neklid, potřeby, problémy a zranění. Pro nás dospělé je nesnadné jim trpělivě naslouchat, chápat jejich neklid a jejich požadavky a učit se s nimi mluvit jejich jazykem, kterému rozumějí. Z téhož důvodu nepřináší výchovné postupy kýžené plody. Šíření a růst převážně mládežnických sdružení a hnutí lze interpretovat jako působení Ducha, který otevírá nové cesty v souladu s jejich očekáváními, touhou po hluboké spiritualitě a hledáním smyslu konkrétnější příslušnosti. Nicméně je nezbytné více stabilizovat účast těchto uskupení v rámci celkové církevní pastorace. [76]

106. Třebaže není vždy snadné oslovit mladé lidi, byly učiněny pokroky ve dvou oblastech: v rámci vědomí, že celé společenství je evangelizuje a vychovává, a důraz na to, aby byli více protagonisty. Je třeba uznat, že v aktuálním kontextu, kdy zájem o okolí a sociální vazby zažívají krizi, existuje mnoho mladých, kteří nabízejí svoji solidární pomoc proti nešvarům světa a věnují se různým formám aktivismu a voluntariátu. Někteří se podílejí na životě církve, zakládají pomocná sdružení a účastní se různých misijních iniciativ ve svých diecézích nebo jinde. Je krásné, že mladí lidé jsou „poutníky víry“, šťastní, že přinášejí Ježíše do všech ulic, náměstí a každého koutu země!

107. Na mnoha místech se nedostává povolání ke kněžství a zasvěcenému životu. Často je to způsobeno absencí nakažlivé apoštolské horlivosti ve společenstvích, která nedokáží nadchnout a přitáhnout. Kde je život, horlivost a ochota nést Krista druhým, tam se rodí pravá povolání. Dokonce i ve farnostech, kde nejsou kněží příliš aktivní a radostní, vzbuzuje bratrský a zapálený život společenství touhu po úplném zasvěcení Bohu a evangelizaci, zejména, modlí-li se toto vitální společenství naléhavě za povolání a má-li odvahu nabídnout svojí mládeži zvláštní cestu zasvěcení. Na druhé straně, i přes nedostatek povolání máme dnes zřetelnější vědomí o nezbytnosti lepší selekce kandidátů na kněžství. Není možné plnit semináře na základě jakékoli motivace, tím méně, pokud se tyto motivace pojí s afektivní nejistotou, hledáním moci, lidské slávy či ekonomického blahobytu.

108. Jak jsem již řekl, nechtěl jsem nabízet kompletní analýzu, ale vybízím společenství, aby doplnila a obohatila tyto perspektivy poznáním vlastních i okolních výzev. Doufám, že učiní-li tak, budou mít na paměti, že pokaždé, když se snažíme chápat nynější realitu a znamení časů, patří se vyslechnout mladé i staré lidi. Obojí jsou nadějí národů. Staří nesou paměť a moudrost zkušenosti, která vede k tomu, aby nebyly hloupě opakovány stejné chyby z minulosti. Mladí lidé nás volají k probouzení a růstu naděje, protože v sobě nosí nové tendence lidstva a otevírají nás budoucnosti, abychom nezůstali připoutáni k nostalgii po strukturách a zvyklostech, které v nynějším světě už nejsou nositelkami života.

109. Výzvy existují proto, aby se překonávaly. Budme realisty, ale neztrácejme veselost, smělost a odevzdanost plnou naděje! Nenechme si ukrást misionářskou sílu!

Kapitola třetí

Zvěst evangelia

110. Po zamyšlení nad některými výzvami soudobé reality, rád bych nyní připomněl úkol, který na nás doléhá v jakékoli době a na každém místě, protože „není pravé evangelizace bez výslovné zvěsti, že Ježíš je Pán“ a bez „primátu hlásání Ježíše Krista v každé evangelizační aktivitě“. [77] Jan Pavel II. shrnul starosti asijských biskupů a řekl jim, že, pokud má církev „plnit svůj prozřetelnostní úděl, jímž je evangelizace jakožto radostné, trpělivé a postupné hlásání spásonosné smrti a vzkříšení Ježíše Krista, musí to být absolutní priorita“. [78] Platí to pro všechny.

I. Veškerý Boží lid zvěstuje evangelium

111. Evangelizace je úkolem církve. Avšak podmět evangelizace je mnohem víc než organická a hierarchická instituce, poněvadž je především lidem putujícím k Bohu. Zajisté se jedná o *tajemství*, jehož kořeny tkví v Trojici, ale svoji dějinnou konkrétnost má v putujícím a evangelizujícím lidu, který přesahuje každé, byť nezbytné institucionální vyjádření. Navrhují pozastavit se trochu u tohoto způsobu chápání církve, jež má svůj nejhlubší základ ve svobodné a nezištné iniciativě Boha.

Jeden lid pro všechny

112. Spása, kterou nám Bůh nabízí, je dílem Jeho milosrdenství. Neexistuje žádný lidský čin, byť by mohl být jakkoli dobrý, kterým bychom si zasloužili tak obrovský dar. Bůh nás čirou milostí přitahuje, aby nás sjednotil se Sebou. [79] On sesílá svého Ducha do našich srdcí, aby z nás učinil Svě děti, proměnil nás a dal nám schopnost odpovědět svým životem na Jeho lásku. Církev je poslána Ježíšem Kristem jako svátost spásy nabízené Bohem. [80] Svou evangelizační činností spolupracuje jako nástroj božské milosti, která působí nepřetržitě a přesahuje každou možnou supervizi. Dobře to vyjádřil Benedikt XVI. v zahajovací reflexi synodu: „Je důležité vždycky vědět, že první slovo, pravá iniciativa, opravdová činnost přichází od Boha a jedině zapojením se do této božské iniciativy, jedině vyprošením si této božské iniciativy můžeme se také my spolu s Ním a v Ném stát evangelizátory.“ [81] Princip *primátu milosti* musí být majákem, který ustavičně osvěcuje naše reflexe o evangelizaci.

113. Tato spása, kterou Bůh realizuje a kterou církev radostně hlásá, je pro všechny, [82] a Bůh započal cestu ke sjednocení s každou lidskou bytostí všech dob. Vybral je jako lid a nikoli jako izolované bytosti. [83] Nikdo se nespasí sám, to znamená nikoli jako izolovaný jedinec, ani svými vlastními silami. Bůh nás přitahuje a počítá se složitou osnovou osobních vztahů, které jsou součástí života lidského společenství. Tímto lidem, který si Bůh vyvolil a svolal, je církev. Ježíš neříká apoštolům, aby vytvořili exkluzivní skupinu, *élite*. Ježíš říká: „Získejte za učedníky všechny národy“ (Mt 28,19). Svatý Pavel praví, že v Božím lidu, v církvi „není ani Žid, ani Řek... protože všichni jste jeden v Kristu Ježíši“ (Gal 3,28). Rád bych řekl těm, kteří se cítí daleko od Boha a církve, těm, kdo jsou bázlivi, i hostejným: Pán volá také tebe, abys byl součástí Jeho lidu, a činí tak s velkým respektem a láskou!

114. Být církvi znamená být lidem Božím ve shodě s velkým plánem lásky Otcovy. To znamená být kvasem Božím v lidstvu. Znamená to zvěstovat a přinášet Boží spásu do tohoto světa, který často bloudí, potřebuje odpovědi, jež povzbuzují, dávají naději a novou sílu na cestu. Církev musí být místem zdarma rozdávaného milosrdenství, kde všichni budou moci pocítit, že jsou přijati, milováni, že je jim odpuštěno a dodáváno odvahy žít dobrým životem evangelia.

Lid mnoha tváří

115. Tento Boží lid se vtěluje do národů, z nichž každý má svoji kulturu. Pojem kultura je cenným nástrojem chápání různých výrazů křesťanského života přítomných v Božím lidu. Jde o životní styl určité společnosti, zvláštní způsob, jakým se její členové vztahují k sobě navzájem, k ostatnímu stvoření a k Bohu. Kultura takto pojatá zahrnuje celek života určitého lidu. [84] Každý lid ve svém dějinném vývoji rozvíjí vlastní kulturu v legitimní autonomii. [85] Je to dáno skutečností, že člověk „má přirozenou potřebu žít společensky“ [86] a ustavičně se vztahuje ke společnosti, kde konkrétně žije vztah k realitě. Lidská bytost je vždy kulturně situovaná: „přirozenost a kultura velmi těsně souvisí“. [87] Milost předpokládá kulturu a dar Boží se vtěluje do kultury toho, kdo jej přijímá.

116. Za dva tisíce let křesťanství obdrželo milost víry bezpočet národů, které ji ve svém každodenním životě přivedly k rozkvětu a předávaly způsobem, jež je vlastní jejich kulturám. Když nějaké společenství přijme zvěst spásy, Duch svatý ji činí plodnou v kultuře skrze proměňující sílu evangelia. V dějinách církve můžeme vidět, že křesťanství nedisponuje jediným kulturním vzorem, a „třebaže skrze věrnost evangeliu a tradici církve zůstane samo sebou, bude mít také tvář mnoha kultur a národů, které je přijaly a které z něj žijí“. [88] V různých národech, které zakoušejí Boží dar podle vlastní kultury, církev vyjadřuje svoji autentickou katolicitu a ukazuje „krásu této mnohotvaré podoby církve“. [89] V křesťanských výrazech evangelizovaného lidu Duch svatý zdobí

církev, ukazuje jí nové aspekty Zjevení a dává jí novou tvář. V inkulturaci církev „vtěluje evangelium do různých kultur a současně přivádí národy s jejich kulturou do svého společenství,“^[90] protože „pozitivní hodnoty a formy“, které každá kultura nabízí, „mohou obohatit způsob, jakým je evangelium hlášáno, chápáno a žito“.^[91] Takto se „církev přijetím hodnot různých kultur stává »*sponsa ornata monilibus suis - nevěstou ozdobenou šperky*« (srov. Iz 61,10)“.^[92]

117. Pokud je kulturní různost správně chápána, neohrožuje jednotu církve. Duch svatý poslaný Otcem i Synem proměňuje naše srdce a uschopňuje nás vstoupit do dokonalého společenství Nejsvětější Trojice, kde každá věc najde svoji jednotu. On vytváří společenství a harmonii Božího lidu. Samotný Duch svatý je harmonií, stejně jako je poutem lásky mezi Otcem a Synem.^[93] On je Tím, kdo vzbuzuje mnohotvárné a rozmanité bohatství darů, a současně buduje jednotu, která nikdy není jednotvárnou, nýbrž mnohotvárnou harmonií, která přitahuje. Evangelizace radostně uznává toto mnohotvárné bohatství, které Duch rodí v církvi. Neodpovídalo by logice vtělení přemýšlet o monokulturním a monotónním křesťanství. Ačkoli je pravdou, že některé kultury byly úzce spojeny se zvěstováním evangelia a s rozvojem křesťanského myšlení, zjevené poselství se neztotožňuje se žádnou z nich a má transkulturní obsah. Proto při evangelizaci nových kultur nebo kultur, které nepřijaly křesťanskou zvěst, není nezbytné vnučovat zároveň s nabídkou evangelia určitou kulturní formu, byť je krásná a starobylá. Poselství, které hlásáme, se vždycky prezentuje v určitém kulturním hávu. V církvi však někdy upadáme do marnivé sakralizace vlastní kultury, čímž můžeme projevovat spíše fanatismus než autentický evangelizační zápal.

118. Biskupové Oceánie žádali, aby tam církev „rozvíjela porozumění a prezentaci Kristovy pravdy vycházející z tradic a kultur regionu“ a „všichni misionáři jsou povzbuzováni, aby působili v harmonii s domorodými křesťany a zajistili tak, že víra a život církve budou vyjádřeny legitimními formami vlastními každé kultuře“.^[94] Nemůžeme požadovat, aby všechny národy všech kontinentů při vyjadřování křesťanské víry imitovaly způsoby přijaté v určitých dějinných okamžicích evropskými národy, protože víru nelze uzavírat do hranic chápání a výrazů určité místní kultury.^[95]

Všichni jsme misionářskými učedníky

119. Ve všech pokřtěných, od prvního do posledního, působí Duch, který podněcuje k evangelizaci. Boží lid je svatý z důvodů tohoto pomazání, které jej činí *neomylným „in credendo“*. To znamená, že když věří, nemýlí se, i když nenachází slova, jak svoji víru vyjádřit. Duch svatý jej vede v pravdě a ke spáse.^[96] Bůh jako součást Svého tajemství lásky k lidstvu obdařuje celek věřících určitým *instinktem víry – sensus fidei*, který mu pomáhá rozpoznávat to, co skutečně přichází od Boha. Přítomnost Ducha uděluje křesťanům jakousi sounáležitost s božskými skutečnostmi a moudrost, která jim dovoluje chápat je intuitivně, ačkoli nedisponují odpovídajícími prostředky k jejich přesnému vyjádření.

120. Mocí obdrženého křtu se každý člen Božího lidu stává misionářským učedníkem (srov. Mt 28,19). Každý pokřtěný bez ohledu na svoji funkci v církvi či stupeň vzdělání svojí víry je aktivním podmětem evangelizace, a nebylo by vhodné pomýšlet na takové pojetí evangelizace, které by uskutečňovali kvalifikovaní aktéři, zatímco zbytek věřícího lidu by byl pouze receptivní složkou jejich působení. Nová evangelizace v sobě musí zahrnovat nový protagonismus každého pokřtěného. Toto přesvědčení se stává přímou výzvou každému křesťanovi, aby se nikdo nezříkal svého závazku evangelizovat, poněvadž, zakusil-li někdo skutečně Boží lásku, která jej zachránila, nepotřebuje moc času na přípravu k tomu, aby ji mohl hlásat, nemůže čekat, že se mu dostane mnoha přednášek či zevrubného poučení. Každý křesťan je misionářem do té míry, v jaké se setkal s Boží láskou v Ježíši Kristu; už neříkejme, že jsme „učedníci“ a „misionáři“, nýbrž vždycky „učedníci-misionáři“. Pokud o tom nejsme přesvědčeni, pohledme na první učedníky, kteří hned poté co na sobě zakusili Ježíšův pohled, šli a naplnění radostí hlásali: „Našli jsme Mesiáše!“ (Jan 1,41). Samaritánka, jakmile skončila svůj dialog s Ježíšem, stala se misionářkou, a mnozí Samaritáni uvěřili v Ježíše „pro řeč té ženy“ (Jan 4,39). Také svatý Pavel po setkání s Ježíšem Kristem „hned začal hlásat Ježíše, že je to Boží Syn“ (Sk 9,20). Na co čekáme my?

121. My všichni jsme zajisté povoláni růst jakožto evangelizátoři. Zároveň usilujeme o lepší formaci, prohloubení své lásky a zřetelnější svědectví evangelia. V tomto smyslu musíme všichni druhým dovolit, aby nás neustále evangelizovali. Neznamená to ovšem, že se musíme zříci evangelizačního poslání, ale spíše hledat takový způsob hlásání Ježíše, který by odpovídal situaci, ve které se nacházíme. V každém případě jsme všichni povoláni nabízet druhým explicitní svědectví o zachraňující lásce Pána, který nám i přes naše nedokonalosti nabízí svoji blízkost, své Slovo, svoji sílu a dává našemu životu smysl. Tvé srdce ví, že bez Něho není život tentýž, a to, co jsi objevil, ti tedy pomáhá žít a dává naději, je tím, co máš hlásat druhým. Naše nedokonalost nám nesmí být výmluvou. Naopak, misijní poslání je stálým podnětem k tomu, abychom se nepřizpůsobovali průměrnosti a stále rostli. Svědectví víry, které je každý křesťan povolán nabízet, vede k tomu, aby spolu se sv. Pavlem prohlásil: „Neříkám, že už bych dosáhl cíle nebo že už jsem dokonalý, ale ze všech sil se snažím to uchvátit... ženu se k tomu, co je přede mnou“ (Flp 3,12-13).

Evangelizační síla lidové zbožnosti

122. Zároveň můžeme přemýšlet o tom, že různé národy, ve kterých bylo inkulturováno evangelium, jsou činnými kolektivními podměty, činiteli evangelizace. Děje se tak, protože každý lid je tvůrcem vlastní kultury a protagonistou svých dějin. Kultura je něčím dynamickým, co lid neustále znovu tvoří. Každá generace předává té následující určitý souhrn postojů k různým existenciálním situacím. Ta jej pak musí zpracovat ve vztahu k vlastním výzvám. Člověk „je zároveň synem a otcem kultury, do níž je ponořen“.^[97] Když se do lidu vtělilo evangelium, pak v procesu kulturního předávání sdílí také víru stále novým způsobem. Z toho plyne důležitost evangelizace pojaté jako inkulturace. Každá složka Božího lidu, která převádí do svého života Boží dar podle vlastního talentu, nabízí svědectví obdržené víry a obohacuje ji novými výmluvnými výrazy. Lze říci, že „lid ustavičně evangelizuje sebe“.^[98] Tady nabývá důležitosti lidová zbožnost, autentický výraz spontánní misionářské činnosti Božího lidu. Jde o realitu v ustavičném vývoji, kde je protagonistou Duch svatý.^[99]

123. V lidové zbožnosti lze vnímat způsob, jakým se obdržená víra vtělila do kultury a je předávána dále. V některých momentech byla nahlížena s nedůvěrou a po koncilu byla předmětem přehodnocení. Rozhodující impuls k tomu dal Pavel VI. ve své exhortaci *Evangelii nuntiandi*. Vysvětluje tam, že lidová zbožnost „dokazuje řízení po Bohu, kterou mohou cítit jen prostí a chudí lidé“,^[100] a která „v nich vzbuzuje velkodušnost, jež hraničí až s hrdinstvím, jde-li o vyznání víry“.^[101] Nedávno pak Benedikt XVI. v Latinské Americe poznamenal, že jde o „cenný poklad katolické církve“, ve kterém se „ukazuje duše latinskoamerických národů“.^[102]

124. V *Dokumentu z Aparecidy* je popsáno bohatství, které Duch svatý ze své iniciativy rozvíjí v lidové zbožnosti. Biskupové onoho milovaného kontinentu, kde mnozí křesťané vyjadřují svoji víru skrze lidovou zbožnost, ji nazývají „lidovou spiritualitou“ či „lidovou mystikou“.^[103] Jde opravdu o „spiritualitu vtělenou do kultury prostých lidí“.^[104] Není bezobsažná, nýbrž odhaluje a vyjadřuje bezprostředněji symbolickou cestu, která s užitím instrumentálního rozumu a v úkonu víry akcentuje spíše *credere in Deum* než *credere Deum*.^[105] Je to „legitimní způsob života víry, způsob, jak se cítit součástí církve a být misionáři“;^[106] nese s sebou milost misionářství, vyjítí ze sebe sama a být poutníkem: „Společně putovat ke svatyním a účastnit se dalších projevů lidové zbožnosti a přivádět s sebou také děti nebo zvat další lidi, je samo o sobě úkon evangelizace“.^[107] Nevynucujeme, ani nepožadujeme kontrolu této misionářské síly!

125. Pro pochopení této reality je třeba přiblížit se k ní pohledem Dobrého Pastýře, který se nesnaží soudit, ale mít rád. Pouze touto citovou sounáležitostí, kterou dává láska, můžeme docenit teologální život přítomný v křesťanské lidové zbožnosti, zvláště mezi chudými. Myslím na pevnou víru matek u lůžka nemocného dítěte, které se chápou růžence, i když neumějí dát dohromady věty Kréda; anebo na obrovský náboj naděje šířené světlem svíce, která se zapaluje ve skromném příbytku, aby se prosilo o pomoc Pannu Marii, nebo na pronikavé pohledy lásky na Ukřižovaného Krista. Kdo miluje věřící lid Boží, nemůže v těchto skutečích spatřovat jenom nějaké přirozené hledání božství. Jsou to projevy teologálního života oživované Duchem svatým, který nám byl vylit do srdcí (srov. *Řím* 5,5).

126. V lidové zbožnosti, která je plodem vtěleného evangelia, je obsažena aktivující síla evangelizace, kterou nemůžeme podceňovat. Bylo by to zneuznáním díla Ducha svatého. Spíše jsme povoláni ji povzbuzovat a posilovat, abychom prohloubili proces inkulturace, která se nikdy nekončí. Výrazy lidové zbožnosti nás mohou mnohé naučit a pro toho, kdo je umí číst, jsou *teologickým místem*, kterému máme věnovat pozornost, zejména tehdy, přemýšlíme-li o nové evangelizaci.

Od člověka k člověku

127. Církev touží po prožití misijní obnovy a určitá forma kázání přísluší nám všem jako každodenní úkol. Jde o podávání evangelia lidem, s nimiž má každý co do činění, jak těm bližším, tak neznámým. Je to neformální kázání, které lze konat během konverzace, a pak takové, které koná misionář, přijde-li někam na návštěvu. Být učedníkem znamená mít stálou ochotu přinášet druhým Ježíšovu lásku, a děje se to spontánně kdekoliv, na cestě, na náměstí, v práci, na ulici.

128. Toto vždy uctivé a laskavé kázání spočívá v osobním dialogu, ve kterém druhý vyjadřuje a sdílí svoje radosti, naděje, starosti o své drahé a spoustu věcí, které mu leží na srdci. Teprve po takovéto konverzaci je možné prezentovat Slovo, např. čtením z nějaké pasáže Písma nebo vyprávěním, ale vždycky připomenutím zásadní zvěsti: osobní lásky Boha, který se stal člověkem, dal sebe samého za nás, žije a nabízí svoji spásu a své přátelství. Je to zvěst, která se sdílí ve skromném a dosvědčujícím postoji toho, kdo se dovede vždycky učit, a s vědomím, že poselství je natolik bohaté a hluboké, že nás vždycky přesahuje. Někdy se vyjadřuje přímo, jindy osobním svědectvím, vyprávěním, gestem nebo formou, kterou může v konkrétní situaci vnuknout Duch svatý. Pokud se to zdá rozumné a jsou pro to podmínky, je dobré zakončit toto bratrské a misijní setkání krátkou modlitbou, která naváže na starosti, jež dotyčný vyjádřil. Tak pocítí zřetelněji, že byl vyslechnut a že jeho situace byla interpretována a vložena do rukou Božích, a uzná, že Boží Slovo skutečně mluví v jeho životě.

129. Netřeba si myslet, že evangelní zvěst je nutné předávat vždy určitými ustálenými formulacemi nebo přesnými slovy, která vyjadřují absolutně neměnný obsah. Vyjadřuje se formami tak odlišnými, že není možné je sepsat či katalogizovat, a jejich kolektivním podmětem je Boží lid s jeho nesčetnými gesty a projevy. Plyne

odtud, že pokud je evangelium vtěleno do určité kultury, nepředává se již jenom zvěstováním od člověka k člověku. To nás přivádí k zamyšlení nad tím, že místní církve musí v zemích, kde je křesťanství menšinou, kromě povzbuzování pokřtěného, aby hlásal evangelium, aktivně prosazovat alespoň počáteční formy inkulturace. Vposledku je třeba směřovat k tomu, aby kázání evangelia vyjadřované kategoriemi vlastními kultuře, v níž je hlásáno, vyvolávalo novou syntézu s touto kulturou. Ačkoli jsou tyto procesy vždy pomalé, někdy nás příliš paralyzuje strach. Dovolíme-li pochybnostem a obavám dusit každou neohroženost, může se stát, že namísto toho, abychom byli kreativní, jednoduše zpohodlníme, aniž bychom vyvolali nějaký pokrok, a v takovém případě se nebudeme podílet na historických procesech svojí spoluprací, ale budeme pouhými diváky, kteří přihlížejí neplodné stagnaci církve.

Charismata ve službách evangelizujícího společenství

130. Duch svatý obohacuje celou církev, která evangelizuje, také různými charismaty. Jsou to dary pro obnovu a rozvoj církve. **[108]** Nejsou nějakým uzavřeným dědictvím, které bylo předáno nějaké skupině, aby je střežila. Jde spíše o dary Ducha integrované v těle církve a vtahující do středu, kterým je Kristus, odkud přicházejí jako podnět k evangelizaci. Jasným znamením autenticity charismatu je jeho církevnost, jeho schopnost harmonicky se včlenit do života svatého Božího lidu pro dobro všech. Autentická novost vzbuzená Duchem nepotřebuje vrhat stín na ostatní spirituality a dary, aby sama sebe potvrdila. Čím více nějaké charisma upře svůj pohled na jádro evangelia, tím více se bude uplatňovat v rámci církve. Pouze ve společenství, ač namáhavě, vyjevuje charisma autenticky a tajemně svoji plodnost. Pokud se církev tohoto úkolu zhostí, může se stát vzorem pro pokojné soužití ve světě.

131. Odlišnosti mezi lidmi a společenstvími jsou někdy nemilé, ale Duch svatý, který tuto různost probouzí, může ze všeho vytěžit něco dobrého a přetvořit to na evangelizační dynamismus, který působí přitažlivě. Různost musí být vždy smířena pomocí Ducha svatého. Jedině On může vzbudit různost, pluralitu, mnohost a zároveň uskutečnit jednotu. Avšak nárokuje-li si odlišnost my, a uzavíráme-li se do svých partikularismů, do svojí exkluzivity, způsobujeme rozdělení. A chceme-li na druhé straně budovat jednotu svými lidskými plány, zavádíme nakonec uniformitu, jednotvárnost. To nepomáhá misijnímu poslání církve.

Kultura, myšlení a výchova

132. Zvěstování kultuře v sobě zahrnuje zvěstování profesnímu, vědeckému a akademickému prostředí. Jde o setkání víry, rozumu a věd zaměřené na rozvoj nového pojednání věrohodnosti, originální apologetiky, **[109]** jež pomůže vytvořit dispozice k tomu, aby evangelium slyšel každý člověk. Když jsou některé kategorie rozumu a věd zahrnuty do hlásání zvěsti, stanou se nástroji evangelizace; jsou vodou proměněnou na víno. A co je jednou přijato, je nejenom vykoupeno, ale stává se nástrojem Ducha, aby osvětlovalo a obnovovalo svět.

133. Poněvadž nestačí starat se o to, aby evangelium dosáhlo ke každému jednotlivému člověku, a hlásá se také kulturám jako celku, nabývá teologie – nejenom ta pastorální – v dialogu s ostatními vědami značnou důležitost při přemýšlení o tom, jak hlásat evangelium odlišným kulturním kontextům a adresátům. **[110]** Evangelizující církve oceňují a povzbuzují charisma teologů a jejich snahu o teologické bádání, které prosazuje dialog se světem kultury a vědy. Vyzývám teology, aby plnili tuto službu jako součást spásonosného misijního poslání církve. Je však nezbytné aby za tímto účelem měli na srdci evangelizační zaměření církve i samotné teologie a nespokojili se s nějakou salónní teologií.

134. Univerzity představují privilegované prostředí pro přemýšlení a rozvíjení tohoto evangelizačního úsilí interdisciplinárním a celistvým způsobem. Katolické školy, které se vždy snaží spojovat výchovné poslání s výslovným hlásáním evangelia, mají zásadní přínos v evangelizaci kultury i v těch zemích a městech, kde nevráživost nutí ke kreativnímu hledání vhodných cest. **[111]**

II. Homilie

135. Uvažujme nyní o kázání v rámci liturgie, což si od pastýřů žádá seriózní posouzení. Pozastavím se obzvláště a dokonce poněkud puntičkářsky u homilie a její přípravy, protože se vyskytují mnohé reklamace na tuto důležitou službu, před nimiž si nemůžeme zacpávat uši. Homilie je prubířským kamenem schopnosti a kvality setkávání pastýře a jeho lidu. Víme, že jí věřící skutečně přikládají velkou důležitost a často se trápí podobně jako svěcení služebníci. Jedni nasloucháním a druhí kázáním. Je smutné, že tomu tak je. Homilie může být skutečně intenzivní a potěšující zkušeností Ducha, útěšným setkáním se Slovem a stálým pramenem obnovy a růstu.

136. Obnovme svoji důvěru v kázání, které se zakládá na přesvědčení, že je to Bůh, kdo touží proniknout k druhým prostřednictvím kazatele a vyjadřuje Svoji moc lidským slovem. Svatý Pavel mluví důrazně o nezbytnosti kázání, protože Pán chce proniknout k druhým také naším slovem (srov. *Řím 10,14-17*). Pán uchvátil lidská srdce slovem. Přicházeli ze všech stran, aby jej slyšeli (srov. *Mk 1,45*). Žasli a „sáli“ jeho učení (srov. *Mk 6,2*). Slyšeli, že k nim mluvil jako ten, kdo má autoritu (srov. *Mk 1,27*). Apoštolové, které

ustanovil, „aby byli s ním, protože je chtěl posílat kázat“ (Mk 3,14), přitáhli slovem do církve všechny národy (srov. Mk 16,15.20).

Liturgický kontext

137. Je třeba připomenout, že „liturgické hlásání slova Božího, zvláště při eucharistickém shromáždění, není ani tak momentem rozjímání a katecheze jako spíše dialogem mezi Bohem a jeho lidem, dialogem, v němž se zvěstují divy spásy a stále se obnovují požadavky Úmluvy“ [112] Toto specifické hodnocení homilie vyplývá z jejího eucharistického kontextu a je důvodem, proč homilie překračuje jakoukoli katechezi a je nejvznešenějším momentem dialogu mezi Bohem a jeho lidem před svatým přijímáním. Homilie je navázáním na dialog, který zahájil se svým lidem Pán. Kdo káže, musí znát srdce svého společenství, aby hledal, kde je živá a vroucí touha po Bohu a kde byl tento dialog lásky udušen a nemohl vydat plody.

138. Homilie nemůže být zábavnou podívanou, neodpovídá logice mediálních zdrojů, ale má dodávat vroucnost a význam liturgickému slavení. Je to osobitý žánr, poněvadž jde o kázání v rámci *liturgického slavení*, a v důsledku toho musí být krátká a vyhýbat se zdání, že je přednáškou či konferencí. Kazatel může být schopen udržet pozornost lidí celou hodinu, ale tak se jeho slovo stává důležitější než slavnost víry. Pokud se homilie prodlužuje příliš, poškozují dvě charakteristiky liturgického slavení: harmonii jeho částí a jeho rytmus. Když se kázání koná v liturgickém kontextu, je přivtěleno k oběti, která se podává Otci, a zprostředkovává milost, kterou Kristus rozdává v liturgii. Tentýž kontext žádá, aby kázání orientovalo shromáždění a také kazatele ke společenství s Kristem v eucharistii, jež přetváří život. To si žádá, aby slovo kazatele nezabralo příliš mnoho místa a Pán tak zářil více než jeho služebník.

Mateřská mluva

139. Řekli jsme, že Boží lid, ve kterém stále působí Duch svatý, nepřetržitě evangelizuje sebe sama. Co z tohoto přesvědčení plyne pro kazatele? Připomíná nám, že církev je matkou a káže lidu jako matka, která mluví ke svému dítěti a ví, že dítě důvěřuje tomu, že vše, čemu jej matka učí, bude k jeho dobru, protože ví, že je milováno. Dobrá matka dále umí rozpoznat vše, co Bůh jejímu dítěti dal, naslouchá jeho starostem a učí se od něho. Duch lásky, který vládne v rodině, vede jak matku, tak dítě v jejich dialogu, ve kterém dochází k učení i osvojování, korigují se a oceňují dobré věci; tak je tomu také v homilii. Duch, který inspiroval evangelia a který působí v Božím lidu, inspiruje také v tom, jak třeba naslouchat víře lidu a jak se při eucharistii má kázat. Křesťanské kázání proto nachází v kultuře lidu pramen živé vody toho, co má říkat, i vhodného způsobu, jak to říkat. Stejně jako se nám všem líbí, když slyšíme svůj mateřský jazyk, tak také ve víře nás těší, když slyšíme řeč „mateřské kultury“ v mateřském jazyce (srov. 2 Mak 7,21.27), a srdce je lépe disponováno naslouchat. Tímto jazykem je určitá tonalita, která předává odvahu, rozlet, sílu a podnět.

140. Toto mateřsko-církevní prostředí, ve kterém se odvíjí dialog Pána s jeho lidem, má favorizovat a pěstovat srdečná blízkost kazatele, vřelý tón jeho hlasu, krotký styl jeho výroků, radost jeho gest. I tehdy, kdy je homilie poněkud nudná, a za předpokladu, že je cítit tento mateřsko-církevní duch, bude vždycky plodná, jako i nudné rady matky přinesou v srdcích dětí časem plody.

141. Úžas vzbuzuje Pánovo úsilí vynaložené na dialog s Jeho lidem, na zjevení Jeho tajemství všem, na přivábení běžných lidí tak vznešenou a náročnou naukou. Myslím, že tajemství je skryto v pohledu, kterým se Ježíš obrací k lidu: „Neboj se malé stáde! Váš otec rozhodl, že vám dá království“ (Lk 12,32); V tomto duchu Ježíš káže. Dobrořečí, naplněn radostí v Otcově Duchu, který vábí maličké: „Velebím tě, Otče, Pane nebe a země, že když jsi tyto věci ukryl před moudrými a chytrými, odhalil jsi je maličkým“ (Lk 10,21). Pán má vskutku zalíbení v dialogu se svým lidem a kazatel má toto Pánovo zalíbení umožnit vnímat Jeho lidu.

Slova zapalující srdce

142. Dialog je mnohem víc než sdělení pravdy. Uskutečňuje se pro potěšení z rozmluvy a kvůli konkrétnímu dobru, které sdílí ti, kteří se mají rádi, prostřednictvím slov. Je to dobro, které nespočívá ve věcech, nýbrž v samotných lidech, kteří se v dialogu vzájemně odevzdávají. Čistě moralistní nebo indoktrinující kázání a také takové, které se stává exegetickou přednáškou, redukuje toto sdělení srdcí, které nastává v homilii a které má mít povahu téměř svátostnou: „Víra je z hlásání, hlásání pak se děje slovem o Kristu“ (Řím 10,17). Pravda je v homilii doprovázena krásou a dobrem. Nejedná se o abstraktní či chladné sylogismy, protože se předává také krása obrazů, které Pán užíval, aby podnítil ke konání dobra. Paměť věřícího lidu i paměť Mariina neustále překypuje v Božích divech. Srdce lidu, otevřené naději radostného a možného prokazování lásky, která mu byla zvěstována, vnímá každé slovo Písma nejprve jako dar a potom jako požadavek.

143. Otázka inkulturovaného kázání spočívá v předávání syntézy evangelního poselství, a nikoli idejí či odtržených hodnot. Kde je tvoje syntéza, tam je tvoje srdce. Rozdíl mezi objasněním syntézy a objasněním hodnot od sebe odtržených je totožný s rozdílem mezi nudou a srdečnou vroucností. Kazatel má krásné a obdůlné poslání sjednocovat srdce, která se milují: srdce Páně se srdci jeho lidu. Dialog mezi Bohem a Jeho lidem dále posiluje smlouvu mezi nimi a upevňuje pouto lásky. Během homilie se ztišují srdce věřících a

nechávací mluvit Jeho. Pán a Jeho lid promlouvají tisícerými způsoby, přímo a bez prostředníků. Nicméně v homilii chtějí, aby někdo byl nástrojem a vyjádřil citění tak, aby si následně každý mohl vybrat jak bude v rozmluvě pokračovat. Slovo je bytostným prostředníkem a vyžaduje nejenom dva, kteří vedou dialog, ale také kazatele, který je představí jako takové v přesvědčení, že „nehlásáme sebe, ale kážeme, že Ježíš Kristus je Pán, my však že jsme vaši služebníci kvůli Ježíši“ (2 Kor 4,5).

144. Mluvení srdcem implikuje nejenom ustavičnou vroucnost, ale také osvětlení integritou Zjevení a cestou, kterou Boží Slovo ušlo během dějin v srdci církve a v našem věřícím lidu. Křesťanská identita, jež je oním křestním objetím, jímž nás jako maličké přivinul Otec, nám dává touhu, abychom jako marnotratní a zároveň v Marii vyvolení synové toužili po dalším objetí milosrdného Otce, jenž nás očekává ve slávě. Postarat se, aby náš lid vnímal, že se nachází mezi těmito dvěma objetími, je obtížným, ale krásným úkolem toho, kdo káže evangelium.

III. Příprava na kázání

145. Příprava kázání je úkolem tak důležitým, že je mu třeba věnovat delší čas studia, modlitby, reflexe a pastorační kreativity. S velkým zaujetím bych se rád pozastavil u rozvrhu přípravy na homilii. Někomu tyto směrnice mohou připadat jako samozřejmé, ale považuji za vhodné je předložit, aby byla připomenuta nezbytnost vyhradit přednostní čas této cenné službě. Někteří faráři často tvrdí, že to není možné kvůli mnoha povinnostem, které musí plnit. Nicméně se odvažují žádat, aby byl každý týden tomuto úkolu věnován dostatečně dlouhý osobní i komunitní čas, i kdyby se mělo dostat méně času na jiné, byť důležité závazky. Důvěra v Ducha svatého, jenž v homilii působí, není čistě pasivní, nýbrž aktivní a *kreativní*. Vyžaduje, abychom se stali nástrojem (srov. *Rím 12,1*) všemi svými schopnostmi, aby je mohl použít Bůh. Kazatel, který se nepřipravuje, není „duchovní“, nýbrž nepoctivý a nezodpovědný k darům, které dostal.

Úcta k pravdě

146. Prvním krokem po prosbě k Duchu svatému je obrácení veškeré pozornosti k biblickému textu, který musí být základem kázání. Když se někdo snaží porozumět, co je poselstvím nějakého textu, koná úkon „úcty k pravdě“. [113] Pokorné je srdce, které uznává, že Slovo nás vždycky transcenduje, že nejsme jeho „pány, ani s ním nemůžeme libovolně nakládat. Jsme pouze jeho strážci, hlasateli a služebníky“. [114] Postoj dispozice a ohromené úcty ke Slovu se vyjadřuje tím, že přistupujeme k jeho studiu s maximální pozorností a zacházíme s Ním v posvátné bázni. K výkladu biblického textu je zapotřebí trpělivosti, odložení veškerého stresu a poskytnutí času, zájmu a *nezištné* oddanosti. Je třeba odložit stranou jakoukoli starost, která nás trápí, a vstoupit na pole klidné pozornosti. Nemá cenu věnovat se četbě biblického textu za účelem obdržení rychlých, snadných a přímých výsledků. Příprava kázání tedy vyžaduje lásku, a tady jde o lásku Boha, který chtěl *promluvit*. Na základě této lásky je možné zaujímat po celou tuto nezbytnou dobu učenický postoj: „Mluv, Pane, tvůj služebník poslouchá“ (1 Sam 3,9).

147. Předně je vhodné se ujistit, že odpovídajícím způsobem chápeme význam *slov*, která čteme. Rád bych zdůraznil něco, co se zdá evidentní, ale ne vždy se na to dbá: biblický text, který studujeme, je dva či tři tisíce let starý, jeho slovník je velmi odlišný od toho, který užíváme dnes. Ačkoli se nám zdá, že chápeme slova, která jsou přeložena do našeho jazyka, neznamená to, že chápeme správně to, co chtěl vyjádřit svatopisec. Jsou známy různé prameny, které nám pomáhají provést literární analýzu, tedy věnovat pozornost slovům, která se opakují nebo se liší, poznat strukturu a dynamismus vlastní určitému textu, uvažovat o tom, jaké místo zaujímají jednotlivé osoby apod. Cílem však není pochopit všechny podrobnosti textu, nejdůležitější je objevit, co *je hlavním* poselstvím, které dává danému textu strukturu a ucelenost. Pokud kazatel nevyvalozí toto úsilí, je možné, že i jeho kázání bude postrádat strukturu a ucelenost; jeho řeč bude pouhou sumou různých neartikulovaných idejí, které druhými nedokáží pohnout. Ústřední poselství je to, které chtěl autor předat nejprve, což znamená chápat nejenom ideu, ale také účinek, který chtěl autor způsobit. Pokud je nějaký text napsán, aby utěšoval, neměl by být používán k napravování omylů. Pokud byl napsán k povzbuzení, neměl by být používán k poučování. Pokud byl napsán k tomu, aby něco učil o Bohu, neměl by být používán k vysvětlování různých teologických idejí. Pokud byl napsán, aby motivoval chválu či misijní poslání, nepoužíváme ho pro informace o nejnovějších zprávách.

148. K odpovídajícímu chápání smyslu ústředního poselství nějakého textu je jistě nezbytné jej klást do souvislosti s učením celé Bible, předávané církví. To je důležitý princip biblické interpretace, která dbá na skutečnost, že Duch svatý neinspiroval jenom část Bible, nýbrž její celek, a že v některých otázkách lid vyrůstal v porozumění Boží vůli na základě zažitých zkušeností. Takto se lze vyhnout pomýleným nebo dílčím interpretacím, které protirečí učení samotného Písma. To však neznamená oslabovat vlastní a specifický důraz textu, který má být hlásán. Jedním z defektů fádnic a neúčinných kázání je právě to, že nebyla schopna předat sílu vlastní čtenému textu.

Personalizace Slova

149. Kazatel „musí sám rozvíjet velmi důvěrnou znalost Slova Božího. Nevystačí s poznáním jazykových nebo exegetických aspektů, i když i to je nezbytné; musí se k Slovu přiblížit srdcem chápavým a připraveným modlitbou, aby proniklo hluboce do jeho myšlenek a jeho citů a vyvolalo v něm nové smýšlení“. [115] Prospěje nám obnovovat denně, každou neděli, náš zápal pro přípravu homilie, a ověřovat si, zda v nás roste láska ke Slovu, které kážeme. Není dobré zapomínat, že „větší nebo menší stupeň svatosti udělovatele svátostí má především vliv na hlásání Slova“. [116] Jak praví svatý Pavel, „nechceme se dělat se svým kázáním pěknými v očích lidí, ale chceme se líbit Bohu, který zkoumá naše srdce“ (1 Sol 2,4). Je-li živá tato touha naslouchat jako první Slovu, které máme kázat, dříve či později bude sdělena Božímu lidu: „ústa mluví to, čeho je srdce plné“ (Mt 12,34). Nedělní čtení se v plném lesku rozezná v srdci lidu, pokud budou na prvním místě znít v srdci Pastýře.

150. Ježíš byl popuzen domnělými učiteli, kteří byli náročni vůči těm, které učili Božímu Slovu, ale sami se jím nenechávali osvítit: „Svazují těžká a neúnosná břemena a vkládají je lidem na ramena, ale sami se jich nechtějí dotknout ani prstem“ (Mt 23,4). Apoštol Jakub vybízel: „Moji bratři, nechtějte být všichni učiteli. Víte přece, že my budeme souzeni přísněji“ (Jak 3,1). Kdokoli chce kázat, musí být nejprve ochoten nechat se pohnout Slovem a vtělit jej do svého konkrétního života. Takto se kázání stane onou plodnou a intenzivní činností, v níž je druhým „předáváno to, co bylo rozjímáno“. [117] Proto před konkrétní přípravou obsahu kázání musí se kazatel jako první nechat ranit oním Slovem, které zraní druhého, protože Slovo je živé a účinné jako meč, který „proniká až k rozdělení duše a ducha, kloubů a morku, a pronáší soud i nad nejvnitřnějšími lidskými myšlenkami a hnutími“ (Žid 4,12). To má pastorační význam. I v této době lidé raději naslouchají svědkům: „hledají pravdu a upřímnost... volají po hlasatelích evangelia, kteří by mluvili o Bohu, kterého by sami znali a se kterým by byli v důvěrném styku, jako kdyby viděli Neviditelné“. [118]

151. Nechce se po nás, abychom byli neposkvrnění, ale abychom stále rostli, hluboce prožívali touhu pokročit na cestě evangelia a nesvěšovali ruce. Neodmyslitelné je, aby měl kazatel jistotu, že jej Bůh miluje, Ježíš zachránil a že Jeho láska má vždy poslední slovo. Před tolikerou krásou mnohokrát pocítí, že Jej svým životem plně neoslavuje a upřímně zatouží odpovědět lépe na tak obrovskou lásku. Pokud se však nepozastaví u Slova s upřímnou otevřeností, pokud mu nedovolí, aby se dotklo jeho života, zpochybnilo jej, povzbudilo, pobídlo, rozohnilo, pokud nevěnuje čas modlitbě se Slovem, pak bude falešným prorokem, podvodníkem nebo prázdným mluvkou. Uznáním své chudoby a v touze plněji se nasadit však bude moci darovat Ježíše Krista a říci spolu s Petrem: „Stříbro, ani zlato nemám. Ale co mám, to ti dám“ (Sk 3,6). Pán nás chce užívat jako živé, svobodné a kreativní služebníky, kteří se nechají proniknout Jeho Slovem dříve, než Jej budou hlásat. Jeho poselství musí skutečně projít skrz kazatele, ale nejenom skrze rozum, ale musí uchvátit celé jeho bytí. Duch svatý, který inspiroval Slovo, je Tím, který „dnes stejně jako v prvních dobách církve působí v každém hlasateli evangelia, který se od něho nechá ovládat a řídit; On mu vnuká slova, jež by mu sama od sebe nenapadla“. [119]

Duchovní četba

152. Existuje konkrétní způsob, jak naslouchat tomu, co nám Pán chce říci svým Slovem, a nechávat se přetvářet Jeho Duchem. Nazývá se to *lectio divina*. Spočívá v četbě Božího Slova v rámci modlitby a poskytnutí možnosti, aby nás osvítilo a obnovilo. Tato modlitební četba Bible není oddělena od studia, kterému se kazatel věnuje, aby rozpoznal ústřední poselství textu. Naopak, odtud musí vyjít, aby našel, co *totéž poselství* říká jeho životu. Duchovní četba nějakého textu musí vycházet z jeho literárního významu. Jinak se textu snadno podsuně takový význam, který se hodí či poslouží pro potvrzení vlastních rozhodnutí a přizpůsobí se vlastním myšlenkovým schématům. To by vposledku znamenalo používat něco posvátného k vlastnímu prospěchu a šířit toto zmatení v Božím lidu. Nikdy netřeba zapomenout, že „i satan na sebe brává podobu anděla světla“ (2 Kor 11,14).

153. V Boží přítomnosti při poklidné četbě textu je dobré se kupříkladu ptát: „Pane, co říká tento text *mně*? Co chceš v mém životě změnit tímto poselstvím? Co se mi přičí v tomto textu? Proč mne toto nezajímá?“ anebo „Co se mi líbí, co ve mně toto Slovo podněcuje? Co mne přitahuje? Proč mne přitahuje?“ Snažíme-li se naslouchat Pánu, je normální mít pokušení. Jedním z nich je jednoduše pocit rozmrzelosti či sklíčenosti a uzavřenosti. Jiným velmi běžným pokušením je přemýšlet o tom, co tento text říká druhým, a vyhnout se tak jeho aplikaci na vlastní život. Dochází také k tomu, že si někdo začne hledat výmluvy, které mu umožní rozředit specifické poselství textu. Jindy máme za to, že Bůh od nás vyžaduje příliš velké rozhodnutí, které dosud nejsme s to přijmout. To připraví mnohé lidi o radost ze setkání se Slovem. Znamenalo by to však zapomenout na to, že nikdo není trpělivější než Bůh Otec a že nikdo není tolik chápavý a nedovede čekat tolik jako On. On vždycky vybízí ke kroku navíc, ale nevyžaduje kompletní odpověď, dokud jsme ještě neušli cestu, která tuto odpověď umožňuje. Jednoduše si přeje, abychom upřímně pohlédli na svůj život a prezentovali jej Jeho očím bez fikcí, abychom byli ochotni dále růst a žádali od Něho to, co jsme ještě nedokázali obdržet.

Naslouchat lidu

154. Kazatel musí také naslouchat *lidu*, aby objevil, co potřebují slyšet věřící. Kazatel rozjímá o Slovu a rozjímá také o lidu. Tak objevuje „tužby, zvláštní vlohy i meze, způsob jejich modlitby, jejich světový i životní názor“, věnuje pozornost „konkrétnímu lidu, k němuž se obrací, jeho jazyku, symbolům a otázkám, které klade“. [120] Jde o propojení poselství biblického textu s lidskou situací, s něčím, co lidé prožívají, se zkušeností, která potřebuje světlo Slova. Tato starost není postojem oportunistickým či diplomatickým, nýbrž hluboce náboženským a pastoračním. „Vnímavost pro duchovní hodnoty zcela postačí k tomu, abychom dovedli z události vyčíst Boží poselství“, [121] a to je mnohem více než najít, co zajímavého říci. Jde o to objevit, „co náš Pán řekl za podobných okolností“. [122] Příprava kázání se tak stává jakýmsi *evangelním rozlišováním*, kterým se – ve světle Ducha svatého – usiluje o rozpoznání oné „výzvy, které dává Bůh zaznít právě v této historické situaci.“ Také v ní a skrze ni Bůh volá věřícího. [123]

155. Při tomto hledání je možné jednoduše poukázat na nějakou častou lidskou zkušenost, jako radost z nového setkání, zklamání, strach ze samoty, soucit s utrpením druhých, nejistota z budoucnosti, starost o drahou osobu apod. Je však třeba růst ve vnímavosti, aby se rozpoznalo to, co se skutečně týká života lidu. Pamatujme, že netřeba nikdy *odpovídat na otázky, které si nikdo neklade*; není ani namístě podávat aktuální zpravodajství za účelem probuzení zájmu, k tomu jsou televizní programy. Je však možné vzít si za podnět určitou událost, aby Slovo mohlo zaznít mocně ve své výzvě k obrácení, adoraci, k zaujetí konkrétních postojů bratrství a služby, poněvadž některým lidem se občas líbí poslouchat v kázání komentáře k reálnému dění, ale nenechají se jimi osobně interpelovat.

Pedagogické nástroje

156. Někteří si myslí, že mohou být dobrými kazateli, protože vědí, co mají říci, ale přehlížejí, *jak* to říci, tedy konkrétní způsob, jak se má kázání odvíjet. Zlobí se, když jim druhí nenaslouchají a neoceňují je, ale patrně se nesnažili hledat vhodný způsob prezentace poselství. Připomeňme, že „zřejmá důležitost obsahu evangelizace nesmí zakrývat důležitost jejích metod a prostředků“. [124] Péče o způsob podání je také hluboce duchovním postojem. Je to odpověď na Boží lásku odevzdáním všech našich schopností a veškeré naší kreativity poslání, které nám svěřuje Bůh, ale je to také vytříbené prokazování lásky k bližnímu, protože nechceme druhým nabízet chabou kvalitu. V Bibli nalezneme i doporučení, jak připravovat kázání, abychom mu zajistili náležitou úroveň: „Shrň svou řeč, mnohé řekni málo slovy“ (*Sir 32,8*).

157. Pouze jako příklad připomeňme některé praktické nástroje, které mohou kázání obohatit a učinit přitažlivým. Jednou z nezbytných námah je osvojit si užívání příměrů, tedy mluvit za pomoci obrazů. Někdy se používají příklady, aby se dalo lépe chápat něco, co se chce vysvětlit, ale takové příklady promlouvají pouze k myslí. Obrazy však pomáhají docenit a akceptovat poselství, které se chce sdělit. Přitažlivý obraz způsobí, že je vnímán jako něco familiárního, blízkého, možného a pojícího se k vlastnímu životu. Dobře podaný obraz může pomoci zakusit poselství, které se chce předat, probouzí touhu a motivuje vůli evangelním směrem. Dobrá homilie, jak říkal jeden starý mistr, musí obsahovat „ideu, cit, obraz“.

158. Již Pavel VI. říkal, že věřící „si od kázání velmi mnoho slibují a mají z něho též užitek, je-li prosté, jasné, přiměřené“. [125] Jednoduchost souvisí s užitým jazykem. Má to být jazyk, kterému adresáti rozumějí, aby se nemluvalo naprázdno. Často se stává, že kazatelé užívají slov, kterým se naučili během studií a v určitém prostředí, ale která nejsou součástí běžného jazyka lidí, kteří jim naslouchají. Jsou to slova patřící teologii či katechezi, jejichž význam není pro většinu křesťanů srozumitelný. Největším rizikem pro kazatele je zvyknout si na svůj jazyk a myslet, že všichni ostatní jej spontánně užívají a chápou. Kdo se chce přizpůsobit jazyku druhých, aby jim doručil Slovo, musí jim hodně naslouchat, je třeba se účastnit života lidí a ochotně jim věnovat pozornost. Jednoduchost a zřetelnost jsou dvě odlišné věci. Jazyk může být velmi jednoduchý, ale kázání může být málo jasné. Může být nesrozumitelné svou neuspořádaností, nedostatkem logiky anebo proto, že pojednává současně o různých tématech. Je tedy nezbytné počínat si tak, aby kázání mělo jednotnou tematiku, jasný řád a věty na sebe navazovaly, aby lidé mohli kazatele snadno sledovat a rozumět logice toho, co říká.

159. Další charakteristikou je pozitivní jazyk. Nesděluje hlavně to, co se nemá dělat, ale spíše nabízí, co můžeme dělat lépe. V každém případě, pokud se poukazuje na něco negativního, je třeba se vždycky snažit ukázat také pozitivní hodnotu, která přitahuje, aby nezůstalo u nářku, stížnosti, kritiky a výčitky. Pozitivní kázání nabízí vždycky naději, směřuje k budoucnosti, nenechává nás vězet v negativitě. Je dobré, když se kněží, jáhni a laici pravidelně setkávají, aby společně nacházeli nástroje, jež učiní kázání přitažlivým.

IV. Evangelizace k prohloubení *kerygmatu*

160. Pánův mandát misijního poslání obsahuje výzvu k růstu víry: „*učte* je zachovávat všechno, co jsem vám přikázal“ (*Mt 28,20*). Z toho je zřejmé, že první zvěst musí dát prostor také cestě formování a zrání. Evangelizace hledá také růst, což vyžaduje, aby byl brán vážně každý člověk i plán, který s ním má Pán. Každá

lidská bytost potřebuje Krista stále více a evangelizace by neměla dovolit, aby se někdo spokojil s málem, ale aby mohl naplno říci: „Už nežiji já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 3,20).

161. Nebylo by správné interpretovat tuto výzvu k růstu výlučně nebo primárně jako věroučnou formaci. Jde o „zachování“ toho, co Pán přikázal, tedy o odpověď na Jeho lásku, kde spolu se všemi ctnostmi vyčnívá ono nové přikázání, které je první, největší a nejlépe nás identifikuje jako učedníky: „To je mé přikázání: Milujte se navzájem, jak jsem já miloval vás“ (Jan 15,12). Je zřejmé, že chtějí-li autoři Nového zákona shrnout křesťanské morální poselství na to nejpodstatnější, prezentují nám nevyhnutelný požadavek lásky k bližnímu: „Kdo druhého miluje, splnil zákon. ... Naplněním zákona je láska“ (Řím 13,8.10). „Když plníte královský zákon podle výroku Písma: »Miluj svého bližního jako sebe«, jednáte dobře“ (Jak 2,8). „Celý Zákon totiž ve své plnosti je obsažen v jediné větě: »Miluj svého bližního jako sebe«“ (Gal 5,14). Pavel předkládal svým komunitám cestu růstu v lásce: „A ve vás ať Pán rozhojňuje stále víc a více lásku jednoho k druhému i ke všem lidem“ (1 Sol 3,12).

162. Na druhé straně je tato cesta odpovědi a růstu vždycky předcházena darem, neboť ji předchází jiný Pánův požadavek: „křtíte ve jménu...“ (Mt 28,19). Pánem darované přijetí za děti je nezištnou iniciativou daru Jeho milosti (srov. Ef 2,8-9; 1 Kor 4,7) a podmínkou možnosti tohoto stálého posvěcování, které je milé Bohu a vzdává Mu slávu. Jde o to nechat se postupně přetvářet v Kristu, životem, „jaký chce Duch“ (Řím 8,5).

Kérygmatická a mystagogická katecheze

163. Výchova a katecheze slouží tomuto růstu. Máme k dispozici již různé texty a příručky magisteria ke katechezi poskytnuté Svatým stolcem i různými episkopáty. Připomínám apoštolskou exhortaci *Catechesi tradendae* (1979) a *Všeobecné katechetické direktorium* (1997) a jiné dokumenty, jejichž obsah tady není nutné opakovat. Chtěl bych se pozastavit pouze u některých úvah, které považuji za vhodné zmínit.

164. Objevíme, že také v katechezi má základní roli první zvěst či *kerygma*, které má být středem evangelizační činnosti a každé snahy o církevní obnovu. *Kerygma* je trojiční. Je to oheň Ducha, který se dává v podobě jazyků a dává nám věřit v Ježíše Krista, jenž nám svou smrtí a zmrtvýchvstáním zjevuje a sděluje nekonečné milosrdenství Otce. V ústech katechety opakovaně zaznívá tato první zvěst: „Ježíš Kristus tě miluje, dal svůj život, aby tě zachránil, a nyní je denně živý po tvém boku, aby tě osvěcoval, posiloval a osvobodil“. Když říkáme, že tato zvěst je „první“, neznamená to, že stojí na začátku a potom je zapomenuta nebo nahrazena něčím jiným, co ji překoná. Je první ve smyslu kvalitativním, protože je to zvěst *principiální*, má se jí stále znovu různými způsoby naslouchat a během katecheze má být stále hlášána tou či onou formou ve všech jejích etapách a momentech. [126] Také kněz „musí sám – stejně jako církev – vyrůstat ve vědomí, že musí být sám stále evangelizován“. [127]

165. Netřeba se domnívat, že katechezi se *kerygma* odsouvá stranou ve prospěch domněle „solidnější“ formace. Není nic solidnějšího, hlubšího, jistějšího, konzistentnějšího a prozíravějšího než tato zvěst. Veškerá křesťanská formace je především prohlubováním *kerygmatu*, které se má stávat tělem stále více a lépe, nikdy nepřestává objasňovat katechetické nasazení a umožňuje nám vhodně chápat význam jakéhokoli tématu, které je v katechezi podáváno. Je to zvěst, která odpovídá na nekonečnou touhu, která je v každém lidském srdci. Ústřední postavení *kerygmatu* s sebou nese určité charakteristiky, které jsou dnes pro zvěstování všude nezbytné: vyjadřuje spasitelskou Boží lásku, jež předchází morální či náboženský závazek; nevnučuje pravdu a apeluje na svobodu; má nějakou tu radostnou notu, stimul, vitalitu a harmonickou úplnost, která neredukuje kázání na pár spíše filosofických než evangelních nauk. Od hlasatele evangelia to vyžaduje, aby měl určité dispozice, které napomáhají lepšímu přijetí zvěsti: blízkost, otevřenost dialogu, trpělivost, srdečnou přívětivost, která neodsuzuje.

166. Další charakteristikou katecheze, jež se rozvinula v posledních desetiletích, je *mystagogická* iniciace, [128] která označuje v podstatě dvě věci: nezbytnou postupnost formativní zkušenosti, do níž zasahuje celé společenství, a nové docenění liturgických znamení křesťanské iniciace. Mnohé příručky a mnohé programy dosud neodrážejí nezbytnost mystagogické obnovy, která by na základě rozlišování v jednotlivých formačních společenstvích mohla nabýt velice rozmanitých podob. Katechetické setkání je zvěstováním Slova, na které se soustředí, ale vždycky potřebuje vhodné prostředí a přitažlivou motivaci, užití výmluvných symbolů, zasazení do širšího procesu růstu a integraci všech osobních dimenzí ve společenství, které naslouchá a odpovídá.

167. Je dobré, když každá katecheze věnuje zvláštní pozornost „cestě krásy“ (*via pulchritudinis*). [129] Zvěstovat Krista znamená ukazovat, že věřit v Něj a následovat Je, není jenom něco pravého a správného, ale také krásného, schopného dát životu nový lesk a hlubokou radost i uprostřed zkoušek. V této perspektivě mohou být všechny výrazy autentické krásy rozpoznány jako stezka napomáhající setkání s Pánem Ježíšem. Nejde o podněcování estetického relativismu, [130] který může zatemňovat nedělitelné pouto mezi pravdou, dobrem a krásou, nýbrž o obnovení úcty ke krásě, aby bylo možno dosáhnout lidského srdce a dát v něm zazářit pravdě a dobrotě Vzkříšeného. Je-li tomu tak, jak praví sv. Augustin, že totiž nemilujeme než to, co je krásné, [131] pak Syn učiněný člověkem - zjevení nekonečné krásy - je svrchovaně

hodný lásky a přitahuje nás k Sobě poutem lásky. Je tedy nutné, aby formace ve *via pulchritudinis* byla zasazena do předávání víry. Je žádoucí, aby každá místní církev při evangelizaci užívala umění v návaznosti na bohatství minulosti, ale také v šíři jeho rozmanitých aktuálních výrazů, za účelem předávání víry novým „parabolickým jazykem“. [132] Je zapotřebí odvahy nalézat nová znamení, nové symboly, nové tělo pro předávání Slova, různé formy krásy, které se objevují v rozličných kulturních prostředích, včetně oněch nekonvenčních modalit krásy, které mohou být málo významné pro hlasatele evangelia, ale staly se zvláště přitažlivé pro druhé.

168. Pokud jde o morální obsah katecheze, jež zve k růstu ve věrnosti evangelnímu životnímu stylu, je vhodné vždycky poukazovat na kýžené dobro, nabídku života, zralosti, realizace, plodnosti, v jejímž světle lze chápat naše pranýřování nešvarů, které ji mohou zatemňovat. Spíše než jako odborníky na apokalyptické diagnózy nebo obskurní soudce, kteří mají zalíbení ve vyhledávání všech rizik a úchylek, je dobré, abychom byli viděni jako radostní hlasatelé vznešených nabídek, opatrovníci dobra a krásy, kteří se skví životem věrným evangeliumu.

Osobní doprovázení v procesech růstu

169. V civilizaci, která je paradoxně raněna anonymitou a zároveň posedlá hledáním podrobností o životě druhých, v civilizaci stížená nestydatě morbidní zvědavostí, je zapotřebí přívětivosti církve, která rozjímá, dojmá se a zastavuje se před druhým, kdykoli je to nutné. V tomto světě mohou svěcení služebníci i ostatní pastorační pracovníci zpřítomňovat pronikavou vůni blízké Ježíšovy přítomnosti a Jeho osobní pohled. Církev musí zasvěcovat svoje členy – kněze, řeholníky a laiky – do „umění doprovázet“, aby se všichni neustále učili zouvat si opánky z nohou před posvátným územím druhého (srov. Ex 3,5). Musíme dát své cestě ozdravný rytmus spřízněnosti uctivým pohledem plným soucitu, ale zároveň spořádaně a svobodně povzbuzovat ke zrání v křesťanském životě.

170. Třebaže to zní samozřejmě, musí duchovní doprovázení vždycky směřovat k Bohu, ve kterém můžeme dosáhnout pravé svobody. Někteří se považují za svobodné, když jdou odloučení od Pána, aniž by si všimli, že jsou bytostnými sirotky, bez úkrytu, bez domova, kam by se vždy vraceli. Přestávají být poutníky a transformují se na tuláky, kteří se točí stále kolem sebe, aniž by někam došli. Doprovázení by bylo kontraproduktivní, kdyby se stalo jakousi terapií, jež by posilovala tuto uzavřenost lidí do vlastní imanence, a přestalo by být putováním s Kristem k Otci.

171. Více než kdy jindy potřebujeme muže a ženy, kteří ze zkušenosti znají tento postup, ve kterém vynikají rozvážnost, schopnost porozumění, umění čekat a poddajnost Duchu, aby dohromady chránily svěřené ovce před vlky, kteří se pokoušejí rozehnat stáde. Potřebujeme se cvičit v umění naslouchat, které je něčím víc než slyšet. První věcí při komunikaci s druhým je schopnost srdce umožňující spřízněnost, bez níž neexistuje opravdové duchovní setkání. Jedině na základě tohoto uctivého naslouchání schopného soucítit lze objevit cesty autentického růstu, probudit touhu po křesťanském ideálu, dychtivost po plné odpovědi na Boží lásku a touhu rozvinout to nejlepší, co Bůh do našeho života zasadil. Stále však s trpělivostí toho, kdo zná, co učil svatý Tomáš, že totiž někdo může mít milost i lásku, ale neuplatňovat správně žádnou ze ctností „kvůli určitým protichůdným náklonnostem“, které přetrvávají. [133] Jinými slovy, celek ctností je dán vždycky a nutně „in habitu“, třebaže zmíněné podmínění může komplikovat *uskutečňování* některých ctnostných habitů. Odtud plyne nezbytnost „pedagogiky, která postupně, krok za krokem přivádí lidi k osvojení si tajemství“. [134] K dosažení zralosti, tedy schopnosti lidí rozhodovat se opravdu svobodně a odpovědně, je nezbytné poskytnout čas a obrovskou trpělivost. Jak říkal bl. Petr Faber: „Čas je poslem Božím“.

172. Kdo doprovází, dovede rozpoznat, že situace každého subjektu před Bohem i jeho život milosti je tajemství, které nikdo nemůže poznat zvnějšku. Evangelium nám nabízí, abychom korigovali a pomáhali lidem na základě uznání objektivní špatnosti jejich skutků (srov. Mt 18,15), ale bez vynášení soudů o jejich odpovědnosti a vině (srov. Mt 7,1; Lk 6,37). V každém případě se zdatný průvodce neuchyluje k fatalismům či bojácnosti. Vždycky vybízí k ochotě se léčit, povstat, obejmout kříž, zanechat všeho a vždy znovu vycházet hlásat evangelium. Osobní zkušenost nechat se provázet a opatrovat, umět sdílet v naprosté upřímnosti svůj život s tím, kdo nás provází, nás učí trpělivosti a pochopení vůči druhým a uschopňuje nás nacházet způsoby, jak v nich probouzet důvěru, otevřenost a ochotu růst.

173. Autentický duchovní průvodce vždy začíná a pohybuje se vpřed v prostoru služby evangelizačního poslání. Vztah Pavla k Timotejovi a Titovi je příkladem tohoto doprovázení a této formace během apoštolské činnosti. Když je pověřuje, aby se zastavili v každém městě a „uspořádali, co je třeba“ (srov. Tit 1,5; srov. Tim 1,3-5), dává jim kritéria pro osobní život i pro pastorační působení. To všechno se zřetelně liší od jakéhokoli typu vtíravosti a izolované seberealizace. Učedníci-misionáři provázejí učedníky-misionáře.

O Božím Slovu

174. Nejenom homilie se musí žít Božím Slovem. Celá evangelizace se zakládá na tomto slyšeném, rozjímaném, žitém, slaveném a dosvědčeném Slovu. Písmo svaté je zdrojem evangelizace. Proto je třeba se neustále formovat nasloucháním Božího Slova. Církev neevangelizuje, pokud se sama nenechá ustavičně

evangelizovat. Je nezbytné, aby se „Boží Slovo stávalo stále více jádrem veškeré církevní aktivity“.^[135] Boží Slovo slyšené a slavené, zejména v eucharistii, živí a vnitřně posiluje křesťany a uschopňuje je k autentickému evangelijnímu svědectví v každodenním životě. Již jsme překonali onen starý protiklad mezi Slovem a svátostí. Zvěstované, živé a účinné Slovo připravuje přijetí svátosti a ve svátosti toto Slovo dosahuje svou maximální účinnost.

175. Studium Písma svatého musí být branou otevřenou všem věřícím.^[136] Zásadní věcí je, aby zjevené Slovo radikálně zúrodňovalo katechezi a veškeré snahy o předání víry.^[137] Evangelizace vyžaduje familiárnost s Božím Slovem a to si žádá, aby diecéze, farnosti a všechna katolická sdružení nabízely seriózní a trvalé studium Bible a prosazovaly rovněž osobní i komunitní duchovní četbu.^[138] Nehledáme tápáním ve tmě, ani nemusíme čekat, až nás Bůh osloví, protože „Bůh promluvil; není již velkou neznámou, ale ukázal sebe samého“.^[139] Přijmeme vznešený poklad zjeveného Slova.

Kapitola čtvrtá

Sociální dimenze evangelizace

176. Evangelizovat znamená zpřítomňovat ve světě Boží království. Avšak „žádná dílčí a neúplná definice nemůže v sobě zahrnout tak bohatou, složitou a dynamickou skutečnost jako je evangelizace, aniž by se vystavovala nebezpečí, že pojem evangelizace ochudí či dokonce zkreslí.“^[140] Nyní bych se chtěl podělit o své starosti týkající se sociální dimenze evangelizace, protože, není-li tato dimenze náležitě vyjádřena, hrozí vždy nebezpečí znetvoření autentického a integrálního evangelizačního poslání.

I. Komunitní a sociální odezvy *kérygmatu*

177. *Kérygma* má nevyhnutelně sociální obsah. V samotném jádru evangelia je komunitní život a péče o druhé. Obsah první zvěsti má bezprostřední morální odezvu, jejíž středem je činná láska (charita).

Vyznání víry a sociální nasazení

178. Vyznávat Otce, který nekonečně miluje každou lidskou bytost, v sobě zahrnuje objev, že „se jí dostává nekonečné důstojnosti“.^[141] Vyznávat, že Boží Syn přijal naše lidské tělo, znamená, že každá lidská bytost byla povznesena k samotnému srdci Boha. Vyznávat, že Ježíš vydal svoji krev za nás, nám brání ponechat si nejmenší pochybnost, pokud jde o bezmeznou lásku, která šlechtí každou lidskou bytost. Vykoupení má sociální význam, protože „Bůh v Kristu nevykoupil pouze jednotlivého člověka, ale také sociální vztahy mezi lidmi“.^[142] Vyznávat, že Duch svatý působí ve všech, v sobě zahrnuje uznání, že se snaží proniknout každou lidskou situací a rozuzlit sociální vazby: „Duch svatý má nekonečnou vynalézavost, jež je vlastní božské mysli, a umí obstarat a vřechnout problémy i těch nejsložitějších a nejneproniknutelnějších lidských událostí.“^[143] Evangelizace se snaží spolupracovat také s osvobozujícím působením Ducha. Samo tajemství Trojice nám připomíná, že jsme stvořeni k obrazu božského sdílení a proto se sami nemůžeme realizovat, ani spasit. V jádru evangelia rozpoznáváme vnitřní spojení mezi evangelizací a zlidštěním, které se nutně musí vyjádřovat a rozvíjet v celém evangelizačním působení. Přijetí první zvěsti, která vybízí ke svolení nechat se milovat Bohem a milovat jej láskou, kterou nám sděluje On sám, vyvolává v životě člověka a jeho činech první a základní reakci: toužit, hledat a mít na srdci dobro druhých.

179. Tento nerozlučný svazek mezi přijetím spásné zvěsti a účinnou bratrskou láskou je vyjádřen v některých textech Písma, které je dobré promýšlet, pozorně o nich rozjímat a vyvodit z nich všechny důsledky. Jde o poselství, na které si často zvykáme, téměř mechanicky je opakujeme, aniž bychom se ujistili, zda má reálný dopad v našem životě a našich společenstvích. Jak nebezpečný a škodlivý je tento sklon, který nás přivádí ke ztrátě úžasu, okouzlení a nadšení žít evangelium bratrství a spravedlnosti! Boží Slovo učí, že v bratru se pro každého z nás trvale prodlužuje Vtělení: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali“ (Mt 25,40). Co uděláme pro druhé, má transcendentní dimenzi: „Jakou mírou naměříte, takovou se naměří vám“ (Mt 7,2); a odpovídá na Boží milosrdenství vůči nám: „Budte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec! Nesudte, a nebudete souzeni, nezavrhněte, a nebudete zavrženi. Odpouštějte, a bude vám odpuštěno. Dávejte, a dostanete... Neboť jakou mírou naměříte, takovou se naměří zas vám“ (Lk 6,36-38). Tyto texty vyjadřují absolutní prioritu „vyjítí ze sebe vstříc bratru“ jakožto jednoho ze dvou hlavních přikázání, která zakládají každou morální normu, a jako zřetelnější znamení pro rozlišování o duchovním růstu v odpověď na absolutně nezištné Boží darování. Proto je také „služba charity konstitutivní dimenzí misijního poslání církve a nevyhnutelným výrazem její samotné podstaty“.^[144] Jako je církev svojí povahou misionářská, tak z této povahy nevyhnutelně pramení účinná láska k bližnímu, soucit, který rozumí, pomáhá a podporuje.

Království, které nás volá

180. Při četbě Písma se proto jasně ukáže, že evangelium nenabízí jenom osobní vztah k Bohu. A ani naše odpověď lásky by se neměla pokládat za pouhou sumu malých osobních gest vůči určitému jedinci v nouzi, což by mohlo vést k jakési „charitě à la carte“, řadě skutků zacílených na klid vlastního svědomí. Je nám

nabízeno *Boží království* (Lk 4,43); jde o to milovat Boha, která vládne světu. V míře, v jaké On dokáže mezi námi vládnout, bude sociální život prostorem bratrství, spravedlnosti, pokoje a důstojnosti pro všechny. Jak zvěst, tak křesťanská zkušenost proto vedou k vyvolání sociálních důsledků. Hledejme jeho království: „Nejprve tedy hledejte Boží království a jeho spravedlnost, a to všechno vám bude přidáno“ (Mt 6,33). Ježíš má v plánu ustanovit království svého Otce, žádá své učedníky: „Jděte a hlásejte: Přiblížilo se nebeské království“ (Mt 10,7).

181. Království, které je předjíáno a roste mezi námi, se týká všeho a připomíná nám onen princip rozlišování, který Pavel VI. navrhoval ve vztahu k opravdovému rozvoji „celého člověka a celého lidstva“. [145] Víme, že „evangelizace by nebyla úplná, kdyby nebrala v úvahu i vzájemný těsný vztah mezi evangeliem a konkrétním osobním i společenským životem člověka“. [146] Jde o měřítko všeobecnosti vlastní evangelní dynamice, poněvadž Otec si přeje spásu všech a jeho plán spásy spočívá v tom, že v Kristu sjednotí všechno, co je na nebi i na zemi (srov. Ef 1,10). Mandát zní: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu tvorstvu“ (Mk 16,15), protože „celé tvorstvo nedočkavě čeká, až se Boží synové zjeví ve slávě“ (Řím 8,19). Veškeré tvorstvo znamená také všechny aspekty lidské přirozenosti, takže „poslání zvěstovat Dobrou zvěst Ježíše Krista má všeobecné určení. Jeho poslání činorodé lásky objímá všechny dimenze života všech lidí, všech oblastí soužití všech národů. Nic z toho, co je lidské, se nemůže jevit jako cizí“. [147] Prává křesťanská naděje, která hledá eschatologické království, vždycky rodí dějiny.

Učení církve o sociálních otázkách

182. Učení církve o nahodilých situacích je podrobeno většímu či novému rozvoji a může být předmětem diskuse, ale nemůžeme se v něm vyhnout konkrétnosti – aniž bychom si nárokovali detailní rozbor - a to proto, aby velké sociální principy nezůstaly pouhými všeobecnými ukazateli, jež se netýkají nikoho. Je třeba z nich vyvodit praktické důsledky, aby „mohly účinně ovlivnit také dnešní složité otázky“. [148] Pastýři za pomoci různých věd mají právo vyslovit názory na všechno, co se týká lidského života, poněvadž úkol evangelizace implikuje a vyžaduje integrální povznesení lidské bytosti. Již nelze tvrdit, že náboženství se musí omezit na soukromý sektor a že existuje jenom proto, aby připravilo duše na nebe. Víme, že Bůh si přeje štěstí svých dětí také na této zemi, i když jsou povolány k plnosti věčné, protože On stvořil všechno a hojně nám to „poskytuje k užívání“ (1 Tim 6,17), aby to mohli užívat *všichni*. Z toho plyne, že křesťanská konverze vyžaduje přehodnocení „zvláště všeho, co se týká sociálního řádu a dosažení obecného blaha“. [149]

183. V důsledku toho od nás nikdo nemůže žádat, abychom náboženství vázali na utajenou lidskou intimitu bez jakéhokoli vlivu na sociální a národní život, bez starosti o zdraví institucí občanské společnosti, bez vyjadřování se k událostem, které zajímají občany. Kdo by se odvážil zavřít do chrámu a umlčet poselství sv. Františka z Assisi a bl. Terezy z Kalkaty? Nemohli by to přijmout. Autentická víra, která nikdy není pohodlná a individualistická, vždycky implikuje hlubokou touhu změnit svět, předávat hodnoty a zanechat po sobě to nejlepší. Milujeme tuto nádhernou planetu, kam nás uvedl Bůh, a milujeme lidstvo, které ji obývá, se všemi jeho dramaty a malátnostmi, s jeho tužbami a nadějemi, s jeho hodnotami a slabostmi. Země je náš společný dům a všichni jsme bratři. Třebaže „spravedlivé uspořádání společnosti a státu je ústřední úlohou politiky“, církev „nemůže a nesmí zůstat pouze na okraji usilování o spravedlnost“. [150] Všichni křesťané, včetně pastýřů, jsou povoláni mít starost o vytvoření lepšího světa. O to jde, protože sociální smýšlení církve je v první řadě pozitivní a cílené, orientuje transformující počínání a v tomto smyslu nepřestává být znamením naděje, která prýští ze srdce Ježíše Krista naplněného láskou. Zároveň spojuje „svoje úsilí s tím, které v sociální oblasti vyvíjejí ostatní církve a církevní společenství jak na rovině věroučné reflexe, tak na rovině praktické“. [151]

184. Není zde prostor pro vyjmenování všech závažných sociálních otázek, které poznamenávají dnešní svět, z nichž některé jsem komentoval v druhé kapitole. Toto není sociální dokument, a pro reflexi o těchto rozmanitých tématech máme velmi vhodnou pomůcku v *Kompendiu sociálního učení církve*, jehož užívání a studium vřele doporučuji. Kromě toho papež ani církev nemají monopol na interpretaci sociální reality či na návrh řešení soudobých problémů. Mohu zde opakovat, co zřetelně podal Pavel VI.: „Tváří v tvář těmto různým situacím je pro nás obtížné říci nějaké jednoznačné slovo nebo navrhnout řešení, které by mělo všeobecnou platnost. To však není naším úmyslem ani úkolem. Je věcí křesťanských společenství, aby objektivně rozebrala situaci své země“. [152]

185. V dalším se soustředím na dvě velké otázky, které pokládám v této chvíli dějin za zásadní. Rozvinu je poměrně zevrubně, protože mám za to, že budou určovat budoucnost lidstva. Jde nejprve o sociální inkluzi chudých, dále o mír a sociální dialog.

II. Sociální inkluze chudých

186. Z naší víry v Krista, který se stal chudým a vždycky byl nablízku chudým a marginalizovaným, vyplývá naše starost o integrální rozvoj těch, kdo jsou ve společnosti nejpouštěnější.

Spolu s Bohem slyšíme nářek

187. Každý křesťan a každé společenství je povoláno být nástrojem Božím pro osvobození a podpoře chudých, aby se mohli plně integrovat do společnosti. To předpokládá, že budeme chápaví a pozorní, budeme naslouchat prosbám chudých a poskytovat jim pomoc. Stačí prolístovat Písmo, abychom objevili, že dobrotivý Otec touží naslouchat volání chudých: „Viděl jsem utrpení svého lidu, který je v Egyptě, slyšel jsem jejich nářek na bičice; ano, znám jejich bolesti. Proto jsem sestoupil, abych je vysvobodil...Jdi tedy, já tě posílám“ (Ex 3,7-8.10), a pečuje o ně v jejich potřebách: „I úpěli Izraelci k Hospodinu a Hospodin jim povolal vysvoboditele“ (Sd 3,15). Zůstat hluchí k tomuto křiku, když jsme nástroji Boha v naslouchání chudému, nás staví mimo Otcovu vůli a mimo Jeho plán, protože onen chudý „by kvůli tobě volal k Hospodinu a ty by ses provinil“ (Dt15,9). A nedostatek solidarity s jeho nouzí má přímý vliv na náš vztah s Bohem: „Jestliže tě ve své hořkosti prokleje, vyslyší jeho prosbu ten, kdo je jeho tvůrcem“ (Sir 4,6). Stále se vrací stará otázka: „Jestliže má někdo majetek a vidí, že jeho bratr je v nouzi, ale zavře před ním svoje srdce – jak v něm může zůstat Boží láska?“ (1 Jan 3,17). Připomeňme také s jakou naléhavostí apoštol Jakub odkázal na křik utiskovaných: „Mzda, o kterou jste ošidili sekáče, kteří vám požali pole, ta mzda křičí a křik vašich ženčů pronikl k sluchu Pána zástupů“ (Jak 5,4).

188. Církev uznala, že požadavek vyslyšení tohoto křiku plyne z téhož osvobozujícího díla milosti v každém z nás, takže se nejedná o poslání vyhrazené jenom některým: „Církev vedená evangeliem milosrdenství a láskou k člověku, *naslouchá volání spravedlnosti* a touží vám odpovědět ze všech sil“. [153] V této souvislosti je srozumitelné, že Ježíš žádá učedníky: „Vy jim dejte jíst“ (Mk 6,37), což v sobě zahrnuje jak spolupráci na řešení strukturálních příčin chudoby a při prosazování integrálního rozvoje chudých, tak jednodušší a všední gesta solidarity v setkání s konkrétní nouzí. Slovo „solidarita“ se trochu vyprázdnilo a někdy je interpretováno špatně, ale označuje mnohem více než sporadický úkon štědrosti. Žádá zrod nové mentality, která bude smýšlet v kategoriích společenství, životních priorit všech vzhledem k přivlastňování majetku jen některými.

189. Solidarita je spontánní reakce toho, kdo uznává, že sociální funkce vlastnictví a všeobecné určení dober je skutečnost, která předchází soukromé vlastnictví. Soukromé vlastnění dober je ospravedlněno tím, že tato dobra opatrujeme a rozmnožujeme, aby lépe sloužila obecnému dobru, protože solidarita má být praktikována jako rozhodnutí vrátit chudému to, co mu náleží. Tato přesvědčení a solidární praktiky, jsou-li vtěleny, otevírají cestu k dalším strukturálním transformacím a umožňují je. Změna struktur, která nezrodí nová přesvědčení a postoje, způsobí, že se tyto struktury dříve či později zkorumpují, stanou se přítěží a nebudou účinné.

190. Někdy jde o naslouchání nářku celých národů, chudého lidu planety, protože „mír se zakládá nejenom na respektování práv člověka, ale také na právu národů“. [154] Je politováníhodné, že i lidská práva lze používat na ospravedlnění vyhrančené obhajoby individuálních práv či bohatších národů. Při respektování nezávislosti a kultury každé země je třeba vždycky pamatovat, že planeta patří celému lidstvu a je pro celé lidstvo a že pouhý fakt, že se někdo narodil na nějakém místě s menšími zdroji nebo menším rozvojem neospravedlňuje, aby někteří lidé žili méně důstojně. Je třeba opakovat, že „zámožnější se mají zříci některých svých práv a štědreji svými prostředky pomoci druhým“ [155] Abychom náležitě mluvili o svých právech, musíme více rozšířit obzor a otevřít sluch nářku jiných národů či jiných regionů svojí země. Potřebujeme růst v solidaritě, která „by měla dovolit všem národům, aby byly samy budovateli své vlastní šťastné budoucnosti“, [156] tak jako „se každý člověk narodil k tomu, aby se rozvíjel“. [157]

191. Křesťané povzbuzovaní svými pastýři jsou všude a za všech okolností povoláni slyšet křik chudých, jak to dobře vyjádřili brazilští biskupové: „Toužíme na sebe denně brát radost a naději, smutek a úzkost brazilského lidu, zvláště obyvatel městských periferií a rurálních zón – bez půdy, bez střechy nad hlavou, bez chleba, bez zdraví – jejich práva jsou pošlapávána. Při pohledu na jejich bídu, nasloucháním jejich nářku a při poznání jejich utrpení nás pohoršuje fakt, že existuje dostatek jídla pro všechny a že hlad je způsoben špatnou distribucí dober a zisků. Problém ztěžuje všeobecné plýtvání.“ [158]

192. Přejeme si však více, náš sen letí výše. Nemluvíme jenom o tom, aby se všem zajistila potrava či „slušné živobytí“, ale také „prosperita v mnoha jejích aspektech“. [159] To znamená výchovu, přístup ke zdravotní péči a zejména k práci, protože svobodnou, kreativní, zainteresovanou a solidární prací člověk vyjadřuje a rozvíjí důstojnost svého života. Spravedlivá mzda umožňuje náležitý přístup k dalším dobrům určeným obecnému užití.

Věrnost evangeliu, abychom neběželi nadarmo

193. Imperativ naslouchat nářku chudých se v nás stává tělem, když v nitru zakusíme dojetí nad bolestí druhých. Přečtěme si některá ponaučení Božího Slova o milosrdenství, aby se znovu mocně rozezněla v životě církve. Evangelium učí: „Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství“ (Mt 5,7). Apoštol Jakub učí, že milosrdenství vůči druhým nám umožní dosáhnout vítězství na Božím soudu: „Mluvte a jednejte jako lidé, kteří mají být souzeni podle zákona svobody. Neboť soud bez milosrdenství pro toho, kdo neprokázal milosrdenství.“ (Jak 2,12-13). V tomto textu se Jakub projevuje jako dědic bohatého poexilového odkazu hebrejské spirituality, která přisuzovala milosrdenství zvláštní spásonosnou hodnotu: „Vykupuj své hříchy almužnami, své nepravosti milosrdenstvím k ubohým, jestliže má být tvé štěstí trvalé“ (Dan 4,24). V této perspektivě mluví mudroslovné knihy o almužně jako o konkrétním cvičení milosrdenství vůči potřebným: „Almužna vysvobozuje ze smrti a očištuje od každého hříchu“ (Tob 12,9). Plastičtěji to líčí také Sirachovec: „Voda uhasí planoucí oheň a

milosrdenství usmíří hříchy" (3,30). Tatáž syntéza se objevuje v Novém zákoně: „Především se mějte navzájem vroucně rádi, protože láska přikrývá všechny hříchy" (1 Petr 4,8). Tato pravda hluboce pronikla mentalitu církevních otců a jako kulturní alternativa plnila prorockou rezistenci před hédonistickým individualismem pohanství. Připomeňme pouze příklad: „Jako při požáru běžíme pro vodu, abychom jej uhasili... stejně tak, když z naší slámy vyšlehne plamen hříchu, a zneklidní nás to, radujeme se, je-li nám dána příležitost prokázat milosrdenství, jako by tento skutek byl pramenem, kterého se nám dostalo, abychom mohli uhasit požár". [160]

194. Je to poselství tak jasné, přímé, prosté a výmluvné, že žádná církevní hermeneutika nemá právo jej relativizovat. Církevní reflexe těchto textů by neměla zatemňovat či oslabovat jejich exhortační význam, ale spíše si jej odvážně a horlivě osvojit. Proč komplikovat to, co je tak jednoduché? Pojmový aparát existuje pro usnadnění kontaktu s realitou, která se vysvětluje a nikoli proto, aby nás od ní oddálil. Platí to zejména pro biblické exhortace, které velice rozhodně vybízejí k bratrské lásce, k pokorné a velkodušné službě, spravedlnosti, milosrdenství vůči chudému. Ježíš nám ukázal tuto cestu uznávání druhého svými slovy a gesty. Proč zatemňovat to, co je tak jasné? Nestarejme se pouze o to, abychom neupadli do věroučných omylů, ale také o to, abychom byli věrní této zářivé cestě života a moudrosti. Protože „obrácům »pravověrnosti« je někdy vytýkána pasivita, shovívavost či spoluvina vzhledem k netolerovatelným nespravedlnostem a k politickým režimům, které je udržují". [161]

195. Když se sv. Pavel vydal do Jeruzaléma k apoštolům, aby rozlišil, zda neběžel nadarmo (srov. Gal 2,2), bylo klíčovým měřítkem autenticity, které mu doporučili, aby nezapomínal na chudé (srov. Gal 2,10). Toto zásadní měřítko sloužící tomu, aby se pavlovské komunity nenechali svést individualistickým životním stylem pohanů, je značně aktuální v nynějším kontextu, kdy se rozvíjí nové individualistické pohanství. Samotnou krásu evangelia nemůžeme vždy vhodně ukázat, ale existuje znamení, které nesmí chybět nikdy: rozhodnout se pro chudé, pro ty, které společnost skartuje a zahazuje.

196. Někdy máme tvrdé srdce i mysl, zapomínáme, bavíme se, upadáme do vytržení nad nezměrnými možnostmi konzumu a povyražení, které nám tato společnost nabízí. Vzniká tak určitý druh odcizení, kterým jsme postiženi všichni, poněvadž „se odcizuje společnost, která svým společenským uspořádáním, výrobou a spotřebou ztěžuje sebedarování a vytvoření mezilidské solidarity". [162]

Privilegované místo chudých v Božím lidu

197. V Božím srdci mají chudí natolik privilegované místo, že se On sám „stal chudým" (srov. 2 Kor 8,9). Celá cesta našeho vykoupení je poznamenána chudými. Dostalo se nám této spásy přitakáním jedné pokorné dívky z nepatrné vesnice ztracené na periferii velké říše. Spasitel se narodil v jeslích mezi zvířaty jako tomu bylo u chudých dětí a byl uveden do chrámu se dvěma holoubaty, obětí těch, kteří si nemohli dovolit koupit beránka (srov. Lk 2,24; Lv 5,7); vyrostl v domově prostých dělníků, pracoval a vydělával si prací svých rukou na chléb. Když začal zvěstovat Království, následovaly jej zástupy vyděděnců, a tak ukázal to, co sám řekl: „Duch Páně je nade mnou; proto mě pomazal, poslal mě, abych přinesl chudým radostnou zvěst" (Lk 4,18). Ty, kteří byli obtíženi bolestí a sužováni bídou, ujistil, že je Bůh nosí ve svém srdci: „Blahoslavení, vy chudí, neboť vaše je Boží království" (Lk 6,20); s nimi se ztotožnil: „Měl jsem hlad, a dali jste mi najíst" a učí, že milosrdenství vůči nim je klíčem k nebi (srov. Mt 25,35násl.).

198. Rozhodnutí pro chudé je pro církev teologickou kategorií předcházející kategorii kulturní, sociologickou, politickou či filosofickou. Bůh jim prokazuje „svoje první milosrdenství". [163] Tato božská preference má důsledky pro život víry všech křesťanů, povoláných mít „stejně smyšlení, jaké měl Kristus Ježíš" (Flp 2,5). Církev, která se touto preferencí inspirovala, přijala rozhodnutí pro chudé pojaté jako „specifická a prvořadá forma prokazování křesťanské lásky, o které svědčí celá církevní tradice" [164] Tato opce – učil Benedikt XVI. – „je zahrnuta v kristologické víře v onoho Boha, který se stal chudým pro nás, aby nás svojí chudobou obohatil". [165] Proto si přeji církev chudou a pro chudé. Oni nás mají mnoho co učit. Kromě toho, že mají účast na *sensus fidei*, poznávají vlastním utrpením trpícího Krista. Je nezbytné, abychom se od nich všichni nechali evangelizovat. Nová evangelizace je pozváním uznat spasitelskou sílu jejich existence a klást je do středu putující církve. Jsme povoláni objevit v nich Krista, propůjčovat jim svůj hlas, ale také být jejich přáteli, naslouchat jim, chápat je a přijímat tajemnou moudrost, kterou nám Bůh chce sdělit jejich prostřednictvím.

199. Naše úsilí nespočívá výlučně ve skutcích či podpůrných a asistních programech. Duch uvádí do pohybu nikoli vypjatý aktivismus, ale především *pozornost* obrácenou k druhému, „jehož považujeme za totožného se sebou samým". [166] Tato pozornost lásky je počátkem pravé starosti o druhého člověka a plyne z ní touha skutečně usilovat o jeho dobro. Z toho vyplývá docenění chudého v jeho vlastní dobrotě, bytí, kultuře a jeho život víry. Autentická láska je vždy kontemplativní, umožňuje nám sloužit druhému nikoli z nutnosti nebo samolibosti, ale protože je druhý člověk krásný, navzdory zdání. „Z lásky, pro niž je druhý někomu milý, plyne, že mu něco dá zadarmo." [167] Chudý, který je milován, „je vysoce ceněn", [168] a tím se liší autentické rozhodnutí pro chudé od jakékoli ideologie, od jakéhokoli záměru využívat chudé k osobním či politickým zájmům. Jedině na základě tohoto reálného a srdečného sblížení jej můžeme náležitě doprovázet na jeho cestě k osvobození. Jedině to umožní, aby „se chudí cítili v každém křesťanském společenství jako »doma«. Nebyl by právě tento způsob nejlepším a nejučinnějším představením radostné zvěsti Božího království

světu?" [169] Bez preferování chudých bychom riskovali, že bude nepochopeno „hlásání evangelia, jež je v první řadě láskou, a utopí se v moři slov, jemuž nás soudobá »komunikační« společnost každodenně vystavuje." [170]

200. Poněvadž je tato exhortace určena členům katolické církve, chci stvrdit s bolestí, že nejhorší diskriminací, kterou trpí chudí, je nedostatek duchovní pozornosti. Nezměrná většina chudých se vyznačuje zvláštní otevřeností víře. Potřebují Boha a nemůžeme jim nenabízet Jeho přátelství, Jeho požehnání, Jeho Slovo, slavení svátostí a cestu růstu a zrání ve víře. Preferenční rozhodnutí pro chudé se musí vyjadřovat hlavně privilegovanou a prioritní náboženskou pozorností.

201. Nikdo by neměl říci, že se drží daleko od chudých, protože jeho životní rozhodnutí vyžadují, aby věnoval více pozornosti jiným úkolům. To je častá výmluva v akademickém, podnikatelském či odborném prostředí, ba dokonce i v tom církevním. Třebaže lze obecně říci, že povoláním a posláním věřících laiků je přetváření různých pozemských skutečností, aby byla každá lidská činnost proměněna evangeliem, [171] nikdo se nemůže cítit zproštěn starostí o chudé a o sociální spravedlnost: „Duchovní konverze, intenzita lásky k Bohu a bližnímu, horlivost pro spravedlnost a mír, evangelní význam chudých a chudoby jsou požadovány po všech." [172]

Ekonomie a distribuce příjmů

202. Nutnost řešit strukturální příčiny chudoby nepočká. Nejenom kvůli pragmatickému požadavku obdržet výsledky a uspořádat společnost, nýbrž kvůli jejímu uzdravení z nemoci, která ji činí křehkou a nemohoucí a která jí může přivodit jenom nové krize. Asistenční programy, které čelí některým naléhavým problémům, je třeba považovat jenom za provizorní odpovědi. Dokud se radikálně nevyřeší problémy chudých odmítnutím absolutní autonomie trhů a finančních spekulací a odstraněním strukturálních příčin nerovnosti, [173] nevyřeší se problémy světa a vpsledku žádný problém. *Nerovnost* je kořenem sociálního zla.

203. Důstojnost každého člověka a obecné dobro jsou otázky, které by měly strukturovat veškerou politiku a ekonomiku, ale někdy připomínají spíše zvnějšku dodané doplňky k zakončení politického projevu, bez perspektiv a programů pravého integrálního rozvoje. Kolik slov se tomuto systému stalo nepohodlných! Obtěžuje mluvení o etice, obtěžuje, mluví-li se o světové solidaritě, obtěžuje řeč o distribuci dober, obtěžuje mluvení o Bohu, který požaduje nasazení za spravedlnost. Jindy dochází k tomu, že se tato slova stávají předmětem oportunistické manipulace, která je zprofanuje. Pohodlná lhostejnost ve vztahu k těmto otázkám zbavuje náš život i naše slova každého významu. Povolání podnikatele je šlechtná práce, pokud si připouští otázku širšího smyslu života. To mu umožní opravdu sloužit obecnému dobru a svým úsilím rozmnožovat a více zpřístupňovat dobra tohoto světa všem.

204. Nemůžeme už důvěřovat ve slepé síly a v neviditelnou ruku trhu. Růst spravedlnosti vyžaduje něco víc než ekonomický růst, třebaže jej předpokládá, vyžaduje rozhodnutí, programy, mechanismy a specifické procesy zaměřené na lepší distribuci příjmů, na vytváření pracovních příležitostí, integrální podporu chudých, která bude přesahovat pouhé sociální zabezpečení. Jsem dalek návrhů nějakého nezodpovědného populismu, ale ekonomie se už nemůže utíkat k opatřením, která podávají nový jed, jako když se chce zvýšit rentabilita omezováním trhu práce, což vede k dalšímu vyřazování lidí.

205. Prosím Boha, aby rostl počet politiků schopných zahájit autentický dialog, který se účinně zaměří na ozdravení hlubokých kořenů nešvarů dnešního světa a nikoli jen jejich příznaků! Politika, často vysmívaná, je vznešeným posláním a jednou z nejcennějších forem činnosti lásky, protože hledá obecné dobro. [174] Musíme být přesvědčeni o tom, že láska „je základ nejenom mikrovztahů (s přáteli, s členy rodiny nebo v rámci malých skupin), ale také makrovztahů (společenských, ekonomických, politických)". [175] Prosím Pána, aby nám daroval více politiků, kterým opravdu leží na srdci společnost, lid, život chudých! Je nezbytné, aby vlády a finanční mocnosti pozvedly zrak, rozšířily svoje perspektivy a přičinily se o důstojnou práci, zdravotní osvětu a péči pro všechny občany. A proč se neobrátit k Bohu, aby inspiroval jejich plány? Jsem přesvědčen, že otevřenost transcenci by mohla zformovat novou politickou a ekonomickou mentalitu, která by pomohla překonat absolutní dichotomii mezi ekonomikou a sociálním, obecným dobrem.

206. Ekonomie, jak to naznačuje samo slovo, by měla být uměním dosáhnout náležitou správu společného domu, kterým je celý svět. Každá ekonomická činnost určitého dosahu uskutečněná v nějaké části planety ovlivňuje celek. Žádná vláda proto nemůže jednat mimo společnou odpovědnost. Stává se vskutku stále obtížnějším nalézt na lokální úrovni řešení globálních protikladů, které působí hromadění problémů v místní politice. Pokud opravdu chceme dosáhnout zdravé světové ekonomiky, je zapotřebí v této dějinné fázi účinnější interakce, která při zachování svrchovanosti národů zjedná ekonomický blahobyt všech zemí a nikoli jenom některých.

207. Jakékoli společenství církve v míře, do jaké chce zůstat klidným bez kreativní starosti a účinného přičinění o to, aby chudí žili důstojně, tedy o inkluzi všech, vystavuje se riziku rozkladu, třebaže mluví o sociálních tématech anebo kritizuje vládu. Snadno je pohlceno duchovním zesvětštěním, maskovaným náboženskými praktikami, neplodnými schůzemi či prázdnými řečmi.

208. Pokud se někdo cítí mými slovy uražen, říkám mu, že je pronáším se sympatiemi a nejlepšími úmysly, dalek jakéhokoli osobního zájmu či politické ideologie. Nemluví jako nepřítel ani protivník. Zajímá mne jedině to, aby se ti, kdo jsou otroky individualistické, indiferentní a egoistické mentality, mohli osvobodit z oněch nedůstojných okovů a dosáhnout šlechtnějšího, plodnějšího a lidštějšího životního stylu a smýšlení, které dá důstojnot jejich pozemskému přebývání.

Pečovat o slabé

209. Ježíš, který je povýtce hlasatelem evangelia i zosobněným evangeliem, se identifikuje především s nejmenšími (srov. Mt 25,40). To nám připomíná, že my všichni křesťané jsme povoláni pečovat o ty nejchudší obyvatele planety. Za stávajícího „privátního“ modelu „úspěchu“ se však nejeví smysluplným investovat tak, aby si zaostávající, slabí či méně obdaření mohli v životě razit cestu.

210. Je nezbytné věnovat pozornost a být nablízku novým formám chudoby a slabosti, ve kterých jsme povoláni rozpoznávat trpícího Krista, i když nám to zdánlivě nepřináší hmatatelné a bezprostřední výhody: bezdomovcům, narkomanům, utečencům, domorodým národům, starým a stále více opuštěným lidem, apod. Migranti mně kladou zvláštní výzvu, protože jsem pastýřem církve bez hranic, která se cítí matkou všech. Vybíjíme proto země k velkorysé otevřenosti, která namísto strachu ze zničení místní identity bude schopna tvorby nových kulturních syntéz. Jak krásná jsou města, která přemohou nezdravou nedůvěru, integrují odlišnosti a činí z takovéto integrace nový faktor rozvoje! Jak krásná jsou města, která i ve svém architektonickém plánu mají prostory, které spojují, umožňují navazovat vztahy a usnadňovat uznání druhých!

211. Vždycky mi působila bolest situace těch, kteří jsou předmětem různých forem obchodu s lidmi. Chtěl bych, aby bylo slyšeno volání Boha, který se nás všech ptá: „Kde je tvůj bratr?“ (Gen4,9). Kde je tvůj bratr otrok? Kde je ten, kterého denně zabíjíš v malé ilegální fabrice, v síti prostituce, v dětech, které využíváš na žebrotu, v tom, který musí pracovat skrytě, protože nemá pracovní povolení? Netvařme se jakoby nic. Existuje mnohá spoluvina. Otázka se týká všech! V našich městech se zahníždil tento mafiánský a scestný zločin a mnozí mají ruce zbrocené krví v důsledku pohodlné a němé spoluviny.

212. Dvojnásobně ubohé jsou ženy, které trpí situacemi vyřazení, špatného zacházení a násilí, protože mají často méně možností hájit svoje práva. Nicméně, také mezi nimi neustále nacházíme nejobdivuhodnější gesta každodenního hrdinství při obraně a v péči o svoje křehké rodiny.

213. Mezi těmito slabými, o něž se církev chce s láskou starat, jsou také nenarozené děti, které jsou nejbezbrannější a nejnevinnější a kterým je dnes upírána lidská důstojnost, aby se nimi mohlo dělat, co je libo, zbavovat je života a prosazovat takové zákony, aby tomu nikdo nemohl zabránit. Často je za účelem zábavného zesměšňování obrany, kterou církev poskytuje nenarozeným, vykreslován její postoj jako něco ideologického, obskurního a konzervativního. Tato obrana rodičů se života se však vnitřně pojí s obranou jakéhokoli lidského práva. Předpokládá přesvědčení, že lidská bytost je vždy posvátná a nedotknutelná v jakékoli situaci a v každé fázi svého vývoje. Je to cíl sám o sobě a nikdy prostředek řešení jiných těžkostí. Pokud toto přesvědčení odpadne, nezůstanou pevné a trvalé základy pro obranu lidských práv, která by tak byla vždycky podrobena nahodilým a střídajícím se konvencím mocných. Jediný důvod je postačující k uznání nezczitelné hodnoty lidského života, pokud jej však nahlížíme také vírou, „každé porušování lidské důstojnosti volá k Bohu o pomstu a je třeba je pokládat za urážku Stvořitele člověka“.[\[176\]](#)

214. Právě proto, že jde o otázku, jež má co do činění s vnitřní koherencí našeho poselství o hodnotě člověka, nelze očekávat, že církev k ní změní stanovisko. Chci být naprosto čestný. Toto není argument podléhající domnělým reformám či „modernizacím“. Není pokrokové nárokovat si řešení problémů eliminací lidského života. Je však také pravdou, že jsme učinili málo pro náležitou pomoc ženám ve velké tísní, kdy se jim interrupce jeví jako rychlé řešení jejich velkého soužení, zvláště klíčí-li v nich život následkem násilí nebo v kontextu krajní chudoby. Kdo by mohl tak bolestné situace nechápat?

215. Existují další křehké a bezbranné bytosti, které se častokrát stávají zbožím ekonomických zájmů nebo bezohledného využívání. Mám na mysli celek stvoření. Jako lidské bytosti nejsme pouze obdařeni, ale jsme také opatrovníky ostatních tvorů. Skrze naši tělesnou skutečnost nás Bůh propojil s okolním světem tak těsně, že vysušování země je pohromou pro každého a můžeme litovat vyhubení nějakého druhu jako by šlo o zmrzačení. Nedovolme, aby náš pobyt zanechal znaky zmaru a smrti postihující život náš i budoucích generací.[\[177\]](#) V tomto smyslu přijímám za svůj krásný a prorocký nářek, který před lety vyslovili filipínští biskupové: „Neuvěřitelná rozmanitost hmyzu žila v pralese a měla své vlastní poslání... Ptáci poletovali a jejich skvostné opeření a rozličné zpěvy přidávaly do lesní zeleně další barvy a melodie... Bůh chtěl tuto zemi pro nás, Svě zvláštní tvory, avšak nikoli proto, abychom je mohli ničit a měnit ji na poušť... Pohleď na čokoládově hnědé řeky po jediné deštivé noci a pamatuj, že odnášejí do moře živou krev půdy... Jak budou moci plavat ryby ve stoce jakou se stal Rio Pasig a v mnoha jiných řekách, které jsme znečistili? Kdo transformoval podivuhodný mořský svět v podvodní hřbitovy zbavené života a barev?“[\[178\]](#)

216. Malí, ale silní v lásce Boží, jako sv. František z Assisi, všichni jsme povoláni vzít si na starost křehkost lidu a světa, ve kterém žijeme.

III. Obecné dobro a sociální smír

217. Mluvili jsme hodně o radosti a lásce, ale Boží Slovo zmiňuje také plod pokoje (srov. *Gal 5,22*).

218. Sociální smír nelze pojímat jako irenismus či pouhou absenci násilí dosažené převahou jedné části nad ostatními. Stejně falešný smír by byl takový, který by ospravedlňoval sociální zřízení, které umlčuje nebo uklidňuje nejchudší, aby tak ti nejbohatší mohli bez otřesů zachovat svůj životní styl, zatímco ostatní přežívají, jak mohou. Sociální nároky, které mají co do činění s distribucí příjmů, sociální inkluzí chudých a lidskými právy, nelze dusit pod záminkou vytváření konsensu od zeleného stolu či prchavým mírem pro šťastnou menšinu. Důstojnost člověka a obecné dobro stojí nad nerušeností těch, kteří se nechtějí vzdát svých privilegií. Když jsou tyto hodnoty ohroženy, je zapotřebí prorockého hlasu.

219. Mír „se totiž nedá obnovit jen tím, že se zřekneme války, stejně jako není pouhou výslednicí stále nejisté rovnováhy sil. Mír se buduje den ze dne, a to tím, že usilujeme o řád, jež chtěl Bůh a který naléhavě vyžaduje dokonalejší spravedlnost mezi lidmi“. [179] Mír, který nepovstane jako plod integrálního rozvoje všech, nakonec nemá budoucnost a bude vždy zárodkem nových konfliktů a různých forem násilí.

220. Obyvatelé každého národa rozvíjejí sociální dimenzi svého života tím, že se projevují jako zodpovědní občané v rámci lidu, nikoli jako masa vláčená vládnoucími silami. Připomeňme, že „být věrným občanem je ctnost a účast na politickém životě je morální povinnost“. [180] Avšak stát se *lidem* je něco víc. Žádá si to neustálý proces, do něhož se zapojuje každá nová generace. Je to pozvolná a namáhavá práce, která vyžaduje ochotu integrovat se a učit se rozvíjet kulturu setkání v mnohotvárné harmonii.

221. Má-li pokročit toto utváření lidu v pokoji, spravedlnosti a bratrství, existují čtyři principy související s bipolárními tenzemi vlastními každé sociální realitě. Vyplývají ze zásadních postulátů sociálního učení církve, které tvoří „první a zásadní opěrný parametr interpretace a hodnocení sociálních fenoménů“. [181] V jejich světle bych rád předložil tyto čtyři principy, které specificky orientují rozvoj sociálního soužití a vytváření lidu, ve kterém se rozdílly harmonizují v rámci společného plánu. Činím tak v přesvědčení, že jejich aplikace může představovat autentickou cestu k pokoji v rámci každého národa i celého světa.

Čas je nadřazen prostoru

222. Existuje bipolární tenze mezi plností a omezením. Plnost vyvolává vůli mít všechno a omezení je stěna, před kterou stojíme. „Čas“ pojmáný v širokém smyslu se vztahuje k plnosti jakožto výrazu horizontu, který se před námi otevírá, a okamžik je výrazem omezení, které se žije v ohraničeném prostoru. Občané žijí v tenzi mezi příležitostí okamžiku a světlem času, širšího horizontu, utopie, která nás otevírá budoucnosti jako účelové příčině, která táhne. Odtud plyne první princip pokroku při utváření lidu: čas je nadřazen prostoru.

223. Tento princip dovoluje pracovat dlouhodobě, bez posedlosti bezprostředními výsledky. Pomáhá trpělivě snášet obtížné a nepříznivé situace nebo změny plánů, které ukládá dynamismus reality. Je to výzva k přijetí tenze mezi plností a omezením, přičemž prioritu stanoví čas. Jedno z pochybení, ke kterým dochází v sociálně-politickém dění, spočívá v upřednostňování mocenského prostoru před časem procesů. Dát prioritu prostoru vede k bláznivé snaze vyřešit všechno v přítomném okamžiku, k pokusu přivlastnit si všechny prostory moci a k sebepotvrzování. To znamená procesy petrifikovat a usilovat o jejich zastavení. Dát prioritu času znamená věnovat *sezapočetí procesů spíše než přivlastňování prostorů*. Čas pořádá prostory, osvěcuje je a přetváří v články řetězu, který roste neustále bez zpětného chodu. Jde o upřednostňování činů, které rodí ve společnosti nové dynamismy a vtahují ostatní lidi a skupiny, jež je budou rozvíjet, dokud nepřinesou plody v důležitých dějinných událostech. Bez úzkosti, ale s jasným a pevným přesvědčením.

224. Někdy si kladu otázku, kdo jsou ti, kteří se v aktuálním světě reálně starají o zrod procesů, které by spíše utvářely lid než usilovaly o bezprostřední výsledky, které produkují snadný, rychlý a prchavý politický zisk, ale nepředstavují lidské naplnění. Dějiny je snad budou soudit měřítkem, které vyslovil Romano Guardini: „Měřítkem, jímž lze jedinečně spravedlivě posuzovat nějakou epochu, je otázka, nakolik v ní – podle jejich specifických možností – člověk dokáže rozvíjet plnost své existence a najít její pravý smysl.“ [182]

225. Toto měřítko se velmi dobře hodí také na evangelizaci, která vyžaduje, aby se pamatovalo na horizont, nastartovaly se možné procesy, a které potřebuje dlouhou cestu. Samotný Pán ve svém pozemském životě mnohokrát svým učedníkům vysvětloval, že jsou věci, které dosud nemohou pochopit, a že bylo potřebné očekávat Ducha svatého (srov. *Jan 16,12-13*). Podobenství o pšenici a koukolu (srov. *Mt 13,24-30*) popisuje důležitý aspekt evangelizace, ukazující, jak nepřítel může zaujmout prostor království a působit škody koukolem, ale zvítězí nad ním kvalita zrna, která se projeví časem.

Jednota přemáhá konflikt

226. Konflikt nelze ignorovat nebo zastírat. Musí se přijmout. Avšak zůstaneme-li v něm uvězněni, ztratíme perspektivu, horizonty se zužují a sama realita zůstává rozdrobena. Zastavíme-li se v konfliktním stavu, ztratíme smysl pro hlubokou jednotu reality.

227. Tváří v tvář konfliktu na něj někteří pouze pohlédnou a pokračují jakoby nic, myjí si ruce, aby mohli pokračovat ve svém životě. Jiní vstupují do konfliktu takovým způsobem, že v něm uvíznou, ztratí horizont, promítají na instituce svoje nejistoty a neuspokojení a jednota se stane neuskutečnitelnou. Potom je tu ještě třetí, vhodnější způsob, totiž čelit konfliktu. Je to přijetí konfliktu jeho snášením, řešením a přetvářením na spojující článek nového procesu. „Blahoslavení tvůrci pokoje“ (Mt 5,9).

228. Takto je možné rozvíjet společenství v různosti, které může být favorizováno jenom oněmi šlechtnými lidmi, kteří mají odvahu vystoupit nad konfliktní rovinu a nahlížejí na druhé v jejich nejhlubší důstojnosti. Proto je nutné postulovat princip, který je pro vytváření sociálního přátelství neodmyslitelný: jednota je nadřazena konfliktu. Solidarita pojatá ve svém nejhlubším smyslu a jako výzva je stylem tvořícím dějiny, životním prostředím, ve kterém konflikty, napětí a protiklady mohou dosáhnout mnohotvárnou jednotu, která plodí nový život. Neznamená to pěstovat synkretismus, ani absorpci jednoho druhým, nýbrž řešení na vyšší rovině, která v sobě uchovává cenné možnosti protikladných polarit.

229. Toto evangelní měřítko nám připomíná, že Kristus sjednotil všechno v Sobě: nebe i zemi, Boha a člověka, čas a věčnost, tělo i ducha, osobu a společnost. Rozlišující znamení této jednoty a smíření všeho v Něm je pokoj. Kristus „je náš pokoj“ (Ef 2,14). Evangelní zvěst začíná vždy pozdravením pokoje a pokoj korunuje a upevňuje v každém okamžiku vztahy mezi učedníky. Pokoj je možný, protože Pán přemohl svět i jeho stálou konfliktivitu a svou „krví na kříži zjedná pokoj“ (Kol 1,20). Jdeme-li však v těchto textech až na dno, objevíme, že první oblast, v níž jsme povoláni dosáhnout smíření růzností, je vlastní niternost, vlastní život, stále ohrožený dialektickou disperzí. **[183]** Srdce roztříštěná na tisíc zlomků budou stěžít moci vytvořit autentický sociální smír.

230. Zvěst pokoje není vyjednaný smír, nýbrž přesvědčení, že jednota Ducha sladí všechny různosti. Překoná jakýkoli konflikt v nové, slibné syntéze. Různost je krásná, když ochotně vstupuje do procesu smíření, zpečetěném jakousi kulturní dohodou, která vyjeví „smířenou různost“, jak správně učí biskupové Konga: „Různost našich etnik je bohatstvím... Jedině jednotou, obrácením srdcí a smířením budeme moci umožnit pokrok naší země“. **[184]**

Realita je přednější než idea

231. Existuje také bipolární tenze mezi ideou a realitou. Realita jednoduše je, idea se vypracuje. Mezi oběma je třeba navázat stálý dialog a vyhnout se separaci ideje od reality. Je nebezpečné žít v panství pouhého slova, obrazu, sofismatu. Odtud plyne potřeba přijetí třetího principu: realita je nadřazena ideji. To znamená vyhýbat se různým formám zatemňování reality: andělsky se tvářícímu purismu, totalitarismu toho, co je relativní, deklarativně vystupujícímu nominalismu, formálním spíše než reálným projektům, antidějinným fundamentalismům, moralismům bez dobroty, intelektualismům bez rozvahy.

232. Idea – myšlenkové zpracování – slouží chápání, porozumění a řízení reality. Idea odtržená od reality plodí neúčinné idealismy a nominalismy, které nanejvýš klasifikují či definují, ale nezajímají. Přitahuje realita osvětlená úsudkem. Je zapotřebí přejít od formálního nominalismu k harmonické objektivitě. Jinak je manipulována pravda, tak jako se gymnastika nahrazuje kosmetikou. **[185]** Jsou politici – i náboženští představitelé – kteří se ptají, proč jim lid nerozumí a nenásleduje je, když jsou jejich návrhy tak logické a jasné. Pravděpodobně se usadili v říši čirých idejí a redukovali politiku či víru na rétoriku. Jiní zapomněli na jednoduchost a importovali zvenčí takovou racionalitu, která je lidem cizí.

233. Realita je nadřazena ideji. Toto měřítko souvisí s vtělením Slova a jeho praktikováním: „Ducha Božího poznáte takto: každý duch, který vyznává, že Ježíš přišel jako Mesiáš v těle, je z Boha“ (1 Jan 4,2). Měřítko reality, Slova již vtěleného, které stále hledá vtělení, je v evangelizaci podstatné. Vede nás na jedné straně k docenění dějin církve jakožto dějin spásy, k připomínání našich světců, kteří inkulturovali evangelium do života našich národů, ke shrnutí bohaté dvoutisícileté tradice církve bez úmyslu vypracovat myšlení separované od tohoto pokladu, jako bychom chtěli evangelium vymýšlet. Na druhé straně nás toto měřítko nutí praktikovat Slovo, realizovat skutky spravedlnosti a lásky, ve kterých se toto Slovo stává plodným. Nepraktikovat, neuvádět Slovo do reality, znamená stavět na písku, setrvávat v čiré ideji a degenerovat do intimismu a gnosticismu, které nedávají plody a zbavují Jeho dynamismus plodnosti.

Celek je nadřazen části

234. Také mezi globalizací a lokalizací vzniká tenze. Je třeba věnovat pozornost globální dimenzi, abychom neupadli do všední malichernosti. Zároveň není nutné ztrácet ze zřetele to, co je místní a umožňuje nám kráčet

nohama po zemi. Spojení obou věcí zamezuje upadnutí do jednoho ze dvou extrémů. První spočívá v tom, že občané žijí v abstraktním a globalizujícím universalismu, podobající se cestujícím v koncovém vagónu, kteří s otevřenými ústy obdivují ohňostroj světa, který patří druhým, s otevřenými ústy a naplánovanými aplausy. Druhý spočívá v tom, že se stanou folkloristickým muzeem lokalistických eremitů odsouzených opakovat stále totéž a neschopných nechat se oslovit tím, co je odlišné, a ocenit krásu, kterou Bůh šíří za jejich hranicemi.

235. Celek je víc než část, a je také víc než pouhý součet jeho částí. Netřeba se tedy přespříliš zaobírat limitovanými a částečnými otázkami. Je třeba stále rozšiřovat pohled, abychom rozpoznali větší dobro, které prospěje nám všem. Je však třeba to činit bez vytáček a bez vykořeňování. Je nezbytné zapustit kořeny do úrodné země a místních dějin, které jsou darem Božím. Pracuje se v malém na tom, co je po ruce, avšak v širší perspektivě. Člověk, jenž si uchovává svůj osobní svéráz, neskrývá svoji identitu a srdečně se integruje do společenství, se tak neanuluje, nýbrž dostává se mu stále nových podnětů pro vlastní vývoj. Stejně jako globální sféra nepůsobí anulací, ani izolovaná částečnost nevede k neplodnosti.

236. Modelem celku není sféra nadřazená částem, ve které je jeden bod jako druhý stejně vzdálen od středu. Modelem je mnohostěn naznačující souběh všech částečností, které si v něm však uchovávají svou originalitu. Jak pastorační, tak politická činnost se snaží do tohoto mnohostěnu zahrnout to nejlepší z každého. Jsou tam začleněni chudí s jejich kulturou, plány a potencialitou. Dokonce i lidé, kteří mohou být kritizováni za své omyly, mohou nabídnout něco, co nemá být ztraceno. Je to jednota národů, které si v univerzálním řádu uchovávají svůj svéráz; je to celek lidí ve společnosti, která hledá obecné dobro, jež opravdu přivtěluje všechny.

237. K nám křesťanům tento princip promlouvá o celku či integritě evangelia, které nám církev předává a posílá nás, abychom jej hlásali. Jeho plné bohatství přivtěluje akademiky a dělníky, podnikatele a umělce, všechny. „Lidová mystika“ přijímá celé evangelium svým způsobem a vtěluje ho ve výrazech modlitby, bratrství, spravedlnosti, zápasu a slavnosti. Dobrá zvěst je radostí Otce, který nechce, aby zahynul jeden z jeho maličkých. Tak propuká radost v Dobrém Pastýři, který se setkává se ztracenou ovci a přináší ji zpět do ovčince. Evangelium je kvas, který prokvasí všechno, i město, které svítí na vrcholku hory a osvětluje všechny národy. Evangelium má měřítko celku, které je mu vlastní: nepřestává být Dobrou zvěstí, dokud není zvěstována všem, dokud nezúrodní a neozdraví všechny dimenze člověka a dokud nesjednotí všechny lidi na hostině království. Celek je nadřazen částí.

IV. Sociální dialog jako přínos k míru

238. Evangelizace v sobě zahrnuje také cestu dialogu. V této době existují tři oblasti dialogu, jichž se musí církev účastnit, aby sloužila plnému rozvoji lidské bytosti a usilovala o obecné dobro: dialog se státy, se společnostmi, což zahrnuje dialog s kulturami a vědami, a dialog s dalšími věřícími, kteří nejsou součástí katolické církve. Ve všech případech, „církev mluví na základě onoho světla, které nabízí víra,“ [186] přináší svoji dvoutisíciletou zkušenost a stále uchovává v paměti životy a utrpení lidských bytostí. To přesahuje lidský rozum, ale také má smysl, který může obohatit ty, kteří nevěří, a vybízí rozum, aby rozšířil svoje perspektivy.

239. Církev hlasá „evangelium pokoje“ (Ef 6,15) a je otevřena spolupráci se všemi národními a mezinárodními představiteli, aby pečovala o toto tak obrovské všeobecné dobro. Při zvěstování Ježíše Krista, který je zosobněným pokojem (srov. Ef 2,14), pobízí nová evangelizace každého pokřtěného, aby se stal nástrojem mírumilovnosti a věrohodného svědectví smířeného života. [187] Je čas vědět, jak projektovat hledání konsensu a dohod v kultuře, která upřednostní dialog jako formu setkání, aniž by však separovalo od starostí o spravedlivou společnost, schopnou paměti a nikoho nevylučující. Hlavním autorem, dějinným podmětem tohoto procesu je lid a jeho kultura, nikoli třída, frakce, skupina, *elita*. Nepotřebujeme projekt nemnohých určených málokterým nebo osvícenou či osvědčenou menšinu, která si přivlastní kolektivní citění. Jde o ujednání o společném životě, o sociální a kulturní smlouvu.

240. Státu přísluší péče obecné dobro společnosti a jeho prosazování. Na základě principů subsidiarity a solidarity a ve svém značném úsilí o politický dialog a tvorbu konsensu stát plní roli, kterou ve snaze o rozvoj nelze delegovat. Tato role v nynějších okolnostech vyžaduje hlubokou sociální pokoru.

241. V dialogu se státem a společnostmi nedisponuje církev řešením všech jednotlivých otázek. Nicméně spolu s různými sociálními silami doprovází návrhy, jež by mohly lépe odpovídat důstojnosti člověka a obecnému dobru. Přitom církev vždycky zřetelně nabízí zásadní hodnoty lidské existence, aby předala přesvědčení, která mohou najít výraz v politickém jednání.

Dialog mezi vírou, rozumem a vědami

242. Také dialog mezi vědou a vírou je součástí evangelizace, která favorizuje mír. [188] Scientismus a pozitivismus „odmítá vedle forem poznání pozitivních věd uzнат jako platné i jiné způsoby poznání.“ [189] Církev navrhuje jinou cestu, která vyžaduje syntézu mezi zodpovědným užíváním metodologií vlastních empirických vědám a dalších věd jako filosofie, teologie jakož i samotné víry, která pozvedá člověka

až k tajemství, které transcenduje přirozenost a lidskou inteligenci. Víra nemá strach z rozumu; naopak, hledá jej a důvěřuje mu, protože „jak světlo rozumu tak světlo víry mají původ v Bohu“, [190] nemohou si protirečit. Evangelizace je pozorná vůči vědeckému pokroku, aby jej osvětlovala světlem víry a přirozeného zákona a aby vždycky respektoval centrální postavení a nejvyšší hodnotu člověka ve všech fázích jeho života. Celá společnost může být obohacena tímto dialogem, který otevírá nové horizonty myšlení a rozšiřuje možnosti rozumu. Také toto je cesta harmonie a mírumilovnosti.

243. Církev neusiluje o zastavení podivuhodného pokroku věd. Naopak raduje se a dokonce se těší z enormního potenciálu, který Bůh dal lidské mysli. Když vědecký pokrok setrvávající s akademickou přesností na poli svého specifického předmětu ozřejmí určitý závěr, který rozum nemůže popřít, víra mu neprotiřečí. Tím méně si pak věřící mohou nárokovat, aby nějaké jim milé vědecké mínění, které navíc nebylo dostatečně prokázáno, nabylo váhy věroučného dogmatu. V některých případech však někteří vědci překračují formální předmět svojí disciplíny a posunují svá tvrzení či závěry mimo vlastní vědecké pole. V takovém případě nenabízejí rozum, nýbrž určitou ideologii, která uzavírá cestu autentickému, mírumilovnému a plodnému dialogu.

Ekumenický dialog

244. Ekumenické nasazení odpovídá na modlitbu Pána Ježíše, který žádá, aby „všichni byli jedno“ (Jan 17,21). Věrohodnost křesťanské zvěsti by byla mnohem větší, kdyby křesťané překonali svoje rozdělení a církev realizovala „plnost katolicity jí vlastní v těch synech, kteří jsou k ní sice křtem přidruženi, ale jsou odloučeni od plného společenství s ní“ [191] Musíme si neustále připomínat, že jsme poutníci a putujeme společně. Za tímto účelem je třeba svěřit srdce druhovi na cestě bez podezírání a hledět především na to, co hledáme: pokoj ve tváři jediného Boha. Svěřit se druhému je cosi řemeslného, pokoj je řemeslo. Ježíš nám řekl: „Blahoslavení tvůrci pokoje“ (Mt 5,9). V tomto nasazení se i mezi námi naplňuje starozákonní proroctví: „Zkují své meče v radlice a svá kopí ve vinařské nože“ (Iz 2,4).

245. V tomto světle je ekumenismus přínosem k jednotě lidské rodiny. Účast konstantinopolského patriarchy, Jeho Svatosti Bartoloměje I., a canterburského arcibiskupa, Jeho Milosti Rowana Douglese Williamse [192] na biskupském synodu byla autentickým Božím darem a cenným křesťanským svědectvím.

246. Vzhledem k vážnému rozdělení křesťanů, které je opakem svědectví, se hledání cest k jednotě stává naléhavým zejména v Asii a Africe. Misionáři na oněch kontinentech opakovaně zmiňují kritiky, námitky a výsměch, kterého se jim dostává kvůli pohoršení rozdělených křesťanů. Pokud se soustředíme na přesvědčení, která nás spojují, a připomeneme si princip hierarchie pravd, budeme moci svižně kráčet k novým společným formám zvěstování, služby a svědectví. Nezměrné množství těch, kteří nepřijali zvěst Ježíše Krista, nás nemůže nechat lhostejnými. Úsilí o jednotu, která usnadňuje přijetí Ježíše Krista, proto přestává být pouhou diplomacií či vynucenou aktivitou a přetváří se na život, který je neoddelitelný od evangelizace. Rozdělení mezi křesťany v zemích, které jsou zraněny násilím, přidává další násilí ze strany těch, kteří by měli být aktivním kvasem pokoje. Věci, které nás spojují, jsou moc a moc cenné! A pokud opravdu věříme ve svobodné a velkodušné působení Ducha, kolik jen věcí se můžeme učit jedni od druhých! Nejde jen o to získat informace o druhých, abychom se lépe poznali, ale o shromáždění toho, co do druhých zasel Duch, jakožto daru, který je určen také nám. Například v dialogu s našimi pravoslavnými bratry máme my katolíci možnost se naučit něco o významu biskupské kolegiality a jejich synodální zkušenosti. Skrze výměnu darů nás může Duch stále více přivádět k pravdě a dobru.

Vztahy s židovstvím

247. Velmi specifický pohled je určen židovskému lidu, jehož Smlouva s Bohem nikdy nebyla odvolána, protože „když Bůh někomu něco daruje, je to neodvolatelné“ (Řím 11,29). Církev, která s židovstvím sdílí důležitou část Písma svatého, považuje lid Smlouvy a jeho víru za posvátný kořen vlastní křesťanské identity (srov. Řím 11,16-18). Jako křesťané nemůžeme židovství považovat za cizí náboženství, ani zahrnovat židy mezi ty, kteří jsou voláni k tomu, aby opustili modly a obrátili se k pravému Bohu (srov. 1 Sol 1,9). Věříme spolu s nimi v jediného Boha, který působí v dějinách, a spolu s nimi přijímáme společné zjevené Slovo.

248. Dialog a přátelství se syny Izraele jsou součástí života Ježíšových učedníků. Sympatie, které se vyvinuly, nás vedou k upřímné a hořké lítosti nad úděsným pronásledováním, kterému byli vystaveni, zejména tomu, kterého se účastní či účastnili křesťané.

249. Bůh nadále působí v lidu Staré Smlouvy a dává zrod pokladům moudrosti, které plynou z jeho setkání s božským Slovem. Proto se také církev obohacuje, když sbírá hodnoty židovství. I když jsou některá křesťanská přesvědčení pro židovství nepřijatelná a církev se nemůže zřeknout hlásání Ježíše jakožto Pána a Mesiáše, existuje bohatá komplementarita, která nám dovoluje číst společně texty hebrejské Bible a vzájemně si pomáhat při odhalování bohatství Slova, jakož i sdílet mnohá etická přesvědčení a společnou starost o spravedlnost a rozvoj národů.

Mezináboženský dialog

250. Postoj otevřenosti v pravdě a v lásce musí charakterizovat dialog s věřícími nekřesťanských náboženství, navzdory různým překážkám a obtížím, zejména fundamentalismům na obou stranách. Tento mezináboženský dialog je nezbytnou podmínkou pro mír ve světě, a proto je povinností pro křesťany, jakož i pro ostatní náboženské komunity. Tento dialog je v první řadě místem rozhovoru o lidském životě nebo jednoduše, jak navrhuji indiští biskupové: „postojem otevřenosti k nekřesťanům sdílením jejich radostí a jejich bolestí.“ [193] Tak se naučíme přijímat druhé v jejich odlišné existenci, odlišném myšlení a vyjadřování. Touto metodou budeme moci společně přijmout povinnost sloužit spravedlnosti a pokoji, což by mělo být základním měřítkem jakékoli výměny. Dialog, ve kterém se hledá sociální smír a spravedlnost, nehledě na jeho čistě pragmatický aspekt, je sám o sobě etickým úsilím, které vytváří nové sociální podmínky. Snahy o nějaké specifické téma se mohou proměnit na proces, ve kterém obě strany nasloucháním druhého dosahují očistění i obohacení. Proto i tyto snahy mohou vyjadřovat lásku k pravdě.

251. V tomto vždy milém a srdečném dialogu netřeba nikdy přehlížet bytostné pouto mezi dialogem a zvěstí, které přivádí církev k udržování a zintenzivňování vztahů s nekřesťany. [194] Smířlivý synkretismus by v posledku byl totalitarismem těch, kteří se domnívají, že smířují, když odhlížejí od hodnot, které je přesahují a nad nimiž nemají moc. Pravá otevřenost implikuje pevné uchovávání svých nejhlubších přesvědčení ve zřetelné a radostné totožnosti, ale také přístupnost „chápat druhé... s vědomím, že dialog může každého obohatit“. [195] Neposlouží nám diplomatická otevřenost, která všemu přitakává ve snaze vyhnout se problémům, protože by to znamenalo oklamávat druhého a upírat mu dobro, které obdržel jako dar k velkorysému sdílení. Evangelizace a mezináboženský dialog si ani zdaleka neprotičejí, podporují se a vzájemně se živí. [196]

252. V této době nabývá značné důležitosti vztah s věřícími islámu, dnes obzvláště přítomnými v mnoha zemích s křesťanskou tradicí, kde mohou svobodně pěstovat svůj náboženský kult a žít integrováni ve společnosti. Netřeba nikdy zapomínat, že ti, „kteří prohlašují, že se drží víry Abrahámovy, klaní se jako my jedinému a milosrdnému Bohu, který bude v poslední den lidí soudit“. [197] Posvátné spisy islámu uchovávají části křesťanského učení; Ježíš Kristus a Marie jsou předmětem hluboké úcty a je obdivuhodné vidět mladé i staré muslimy, muže i ženy, kteří jsou schopni denně věnovat čas modlitbě a věrně se účastnit svých náboženských obřadů. Zároveň jsou mnozí z nich hluboce přesvědčeni, že jejich život ve svém celku patří Bohu a je pro Něho. Uznávají také nezbytnost odpovědět Bohu etickým úsilím a milosrdenstvím vůči chudým.

253. Na podporu dialogu s islámem je nezbytná náležitá formace mluvčích, nejenom aby byli pevně a radostně zakořeněni ve své identitě, ale aby byli schopni uznat hodnoty druhých, rozumět starostem, které jsou v pozadí jejich žádostí, a poukazovat na společná přesvědčení. My křesťané bychom měli se sympatiemi přijímat islámské imigranty, kteří přicházejí do našich zemí, stejně jako doufáme a modlíme se, aby byli křesťané přijímáni a respektováni v zemích s islámskou tradicí. Modlím se a pokorně žádám tyto země, aby křesťanům zajistily svobodu, aby mohli slavit svůj náboženský kult a žít svoji víru, přičemž beru v úvahu svobodu, které se dostává věřícím islámu v západních zemích! Vzhledem k případům násilného fundamentalismu, které nám působí starosti, musí vést sympatie k autentickým věřícím islámu k vyhýbání se nevraživým generalizacím, protože pravý islám a náležitá interpretace koránu odporují každému násilí.

254. Nekřesťané z nezištné božské iniciativy a věrní svému svědomí mohou žít „ospravedlnění milostí Boží“ [198] a tak být „přidružení k velikonočnímu tajemství Ježíše Krista“. [199] Avšak z důvodů svátostné dimenze posvěcující milosti v nich božské působení vytváří určité prvky, rity a zvyky, které přibližují další lidi ke komunitní zkušenosti putování k Bohu. [200] Nemají význam a účinnost svátostí ustanovených Kristem, ale mohou být jakýmsi přívody, které vytváří tentýž Duch, aby vysvobodil nekřesťany z ateistického imanentismu a z pouze individuálních náboženských zkušeností. Tentýž Duch vzbuzuje na každém místě formy praktické moudrosti, které pomáhají snášet životní potíže a žít více v pokoji a harmonii. Také my křesťané můžeme mít užitek z tohoto bohatství konsolidovaného v průběhu staletí, které nám může pomoci lépe žít naše vlastní přesvědčení.

Sociální dialog v kontextu náboženské svobody

255. Synodní otcové připomněli důležitost respektování náboženské svobody považované za základní lidské právo. [201] Zahrnuje „svobodu zvolit si náboženství, považované za pravdivé, a veřejně projevovat svoji víru“. [202] Zdravý pluralismus, který opravdu respektuje druhé a hodnoty jako takové, neimplikuje privatizaci náboženského vyznání ve snaze jej omezit na ztišení a přítímní individuálního svědomí nebo jej odsunout stranou do zavřených kostelů, synagog a mešit. V posledku by vlastně šlo o novou formu diskriminace a autoritářství. Náležitý respekt vůči menšinám agnostiků či nevěřících nesmí být svévolně vnucován a umlčovat tak přesvědčení většiny věřících anebo ignorovat bohatství náboženských tradic. To by v dlouhodobé perspektivě podněcovalo spíše zášť než toleranci a pokoj.

256. Položíme-li si otázku ohledně veřejného vlivu náboženství, je třeba rozlišovat různé způsoby jeho prožívání. Jak intelektuálové, tak žurnalistické komentáře často upadají do hrubých a málo akademických

generalizací, když mluví o vadách náboženství a mnohokrát nejsou schopni rozlišit, že všichni věřící – ani všichni náboženští představitelé – nejsou stejní. Někteří politici využívají tohoto zmatku k ospravedlnění diskriminačních opatření. Jindy se zase pohrdá spisy, které vznikly ve věřícím prostředí, a zapomíná se, že klasické náboženské texty mohou mít význam ve všech dobách, a že mají motivační moc, která vždy otevírá nové horizonty, podněcuje a rozšiřuje mysl i vnímavost. Bývají znevažovány úzkoprsostí racionalistických vizí. Je rozumné a inteligentní pokládat tyto spisy za tmářské jenom proto, že vznikly v kontextu náboženské víry? Nesou v sobě zásadně humanistické principy které mají racionální hodnotu, třebaže jsou proniknuty náboženskými symboly a naukami.

257. Jako věřící se cítíme nablízku také těm, kteří se nepokládají za součást žádné náboženské tradice, upřímně však hledají pravdu, dobrotu a krásu, jejichž maximální výraz a zdroj my nacházíme v Bohu. Vnímáme je jako cenné spojence v úsilí o obranu lidské důstojnosti, při vytváření mírumilovného soužití mezi národy a při ochraně stvoření. Zvláštní prostor patří takzvaným novým *areopagům*, jako je „nádvoří národů“, kde „věřící a nevěřící mohou vést dialog o zásadních tématech etiky, umění a vědy a při hledání transcendece“. [203] Také toto je cesta pokoje pro náš raněný svět.

258. Počínaje některými sociálními tématy důležitými vzhledem k budoucnosti jsem se snažil ještě jednou poukázat na nevyhnutelnou sociální dimenzi evangelní zvěsti, abych všem křesťanům dodal odvahu manifestovat ji slovy, postoji i skutky.

Kapitola pátá

Evangelizátoři mající Ducha

259. Evangelizátoři mající Ducha jsou hlasatelé evangelia, kteří se beze strachu otevírají působení Ducha svatého. O Letnicích Duch umožňuje apoštolům vyjít ze sebe a přetváří je na zvěstovatele Božích divů, které každý začíná chápat ve vlastním jazyce. Duch svatý navíc vybavuje silou zvěstovat novost evangelia s odhodlaností (*parresia*), nahlas, v každé době a na každém místě, i proti proudu. Vzájemně Jej dnes pevně opření o modlitbu, bez níž je každé konání vystaveno riziku, že zůstane prázdné, a zvěst bude nakonec bez duše. Ježíš chce evangelizátory, kteří zvěstují dobrou zvěst nejenom slovy, ale především životem proměněným Boží přítomností.

260. V této poslední kapitole nenabízím syntézu křesťanské spirituality, ani nerozvíjím velká témata modlitby, eucharistické adorace či slavení víry, k nimž už máme cenné magisteriální texty a známé spisy velkých autorů. Nezamyšlím nahrazovat ani překonávat toliké bohatství. Jednoduše představím několik úvah o duchu nové evangelizace.

261. Když se o něčem řekne, že to má „ducha“, označuje to obvykle nějaké vnitřní hnutí, které podněcuje, motivuje, povzbuzuje a dává smysl osobnímu i komunitnímu konání. Evangelizace mající ducha se velmi liší od souhrnu úkolů žitých jako tíživá povinnost, která se prostě snáší nebo přijímá jako něco, co odporuje vlastním náklonnostem a tužbám. Jak rád bych našel slova, která by vzbudila dobu horlivější, radostné, velkorysé a smělé evangelizace, překypující láskou a plnou nakažlivého života! Víím však, že žádná motivace nebude dostatečná, pokud nebude v srdcích planout oheň Ducha. Evangelizace mající ducha je v posledku evangelizace mající Ducha svatého, neboť On je duší evangelizující církve. Dříve než podám pár motivací a duchovních pokynů, vzývám ještě jednou Ducha svatého a prosím, aby přišel obnovit církev, otrásl jí a podnitit ji k odvážnému vyjítí ze sebe, aby hlásala evangelium všem národům.

I. Motivace nového misionářského podnětu

262. Evangelizátoři mající Ducha jsou ti, kteří se modlí a pracují. Z hlediska evangelizace neposlouží ani mystické nabídky bez mocného sociálního a misionářského nasazení, ani sociální a pastorační promluvy a praktiky bez spirituality, která proměňuje srdce. Takovéto částečné a rozkladné nabídky dosáhnou jen k malým skupinám a mají omezenou pronikavost, protože mrzačí evangelium. Je zapotřebí stále pěstovat vnitřní prostor, který dává křesťanský smysl závazku i činnosti. [204] Bez dlouhé adorace, rozjímavého kontaktu se Slovem a upřímného dialogu s Pánem jsou povinnosti zbaveny smyslu, oslabuje nás únava a těžkosti a pohasíná horlivost. Církev se nemůže obejít bez modlitební plíce a velmi mne těší, že ve všech církevních institucích přibývají modlitební skupiny, společenství rozjímavé četby Slova a stálé eucharistické adorace. Zároveň „je třeba odmítnout pokušení čistě intimistické a individualistické spirituality, protože ji nelze sloučit s požadavky křesťanské lásky, s logikou vtělení“. [205] Existuje riziko, že se určité modlitby stanou výmluvou, jak se vyhnout darování života v misijním poslání, protože privatizace životního stylu může vést křesťany k útěku do falešné spirituality.

263. Je zdravo pamatovat na první křesťany a početné věřící, kteří byli v průběhu dějin naplněni radostí, oplývali odvahou, byli neúnavní při hlásání a schopní obrovské aktivní odolnosti. Někdo se utěšuje tím, že dnes je to obtížnější. Nicméně musíme uznat, že kontext římské říše nebyl příznivý ani ke zvěstování evangelia, ani k boji za spravedlnost, ani k obraně lidské důstojnosti. V každém dějinném okamžiku je přítomna lidská slabost,

nezdravé hledání sebe, pohodlný egoismus a v posledku žádostivost, která ohrožuje všechny. Tyto skutečnosti jsou vždycky přítomné pod různými převleky; plynou spíše z lidských omezení než z okolností. Neříkejme tedy, že dnes je to obtížnější; je tomu naopak. Spíše se učme od svatých, kteří nás předešli a vyrovnávali se s těžkostmi vlastními své době. Za tímto účelem navrhuji začít si opět osvojovat některé motivace, které nám je pomohou napodobit v naší době. **[206]**

Osobní setkání s láskou Ježíše, který zachraňuje

264. První motivací k evangelizaci je láska Ježíšova, kterou jsme obdrželi, zkušenost, že On nás zachránil, nás nutí milovat Jež stále více. Co je to však za lásku, která necítí potřebu mluvit o milované osobě, prezentovat ji a dávat ji poznat? Pokud nezakoušíme intenzivní touhu po sdílení, potřebujeme se zastavit v modlitbě a prosit Jež, aby nás opět nadchnul. Každý den potřebujeme prosit, žádat o Jeho milost, aby otevřel naše chladné srdce a otrásl naším vlažným a povrchním životem. Postavíme-li se před Něho s otevřeným srdcem a dovolíme-li Mu, aby On kontemploval nás, rozpoznáme pohled lásky, který objevil Natanael v den, kdy přišel k Ježíši, jenž mu řekl: „Viděl jsem tě, když jsi byl pod fíkovníkem“ (*Jan 1,48*).

Jak sladké je stát před křížem nebo klečct před Nejsvětější svátostí a jednoduše být před Jeho zrakem! Jak nám prospívá, nechat Jež, aby se opět dotknul naší existence a vyslal nás šířit svůj nový život! V posledku tak dochází k tomu, že „co jsme viděli a slyšeli, zvěstujeme“ (*1 Jan 1,3*). Nejlepší motivací pro rozhodnutí hlásat evangelium je kontemplantovat Jež s láskou, zastavit se u jeho stránek a číst je srdcem. Pokud k Němu přistupujeme takto, Jeho krása v nás budí úžas a pokaždé nás znovu nadchne. Proto je důležité znovu si osvojit *kontemplativního* ducha, který nám umožní denně objevovat, že jsme nositeli dobra, které zlidštuje a pomáhá vést nový život. Není nic lepšího, co bychom mohli předat druhým.

265. Celý Ježíšův život, jeho jednání vůči chudým, jeho gesta, jeho důslednost, jeho každodenní a prostá velkorysost a nakonec jeho totální odevzdanost – to všechno je cenné a promlouvá do našeho osobního života. Pokaždé, kdy to znovu objevíme, přesvědčujeme se, že právě toto druzí potřebují, byť si to neuvědomují: „Co vy tedy neznáte, a přece to ctíte, to já vám zvěstuji“ (*Sk17,23*). Někdy ztrácíme nadšení pro misijní poslání a zapomínáme, že evangelium *odpovídá na nejhlubší potřeby* lidí, protože všichni jsme byli stvořeni k tomu, co nám nabízí evangelium: přátelství s Ježíšem a bratrskou lásku. Podaří-li se adekvátně a krásně vyjádřit podstatný obsah evangelia, zajisté toto poselství odpoví na nejhlubší otázky srdce: „Misionář při hlásání mezi nekřesťany vychází z přesvědčení, že tak jako u jednotlivců, tak i u národů je zde již působením Ducha – i když neuvědoměle – očekávání poznat pravdu o Bohu, o lidech, o cestě k osvobození ze hříchů a smrti. Oduševnění při hlásání Krista přichází z přesvědčení, že může odpovědět na toto očekávání“ **[207]** Nadšení pro evangelizaci se zakládá na tomto přesvědčení. Máme k dispozici poklad života a lásky, který nemůže podvádět, poselství, které nemůže manipulovat ani zklamat. Je to odpověď, která sestupuje do hloubi lidského nitra a která může člověka podporovat a povznášet. Je to pravda, která nevychází z módy, neboť je s to proniknout tam, kam nic jiného nevstoupí. Náš nekonečný smutek vyléčí pouze nekonečná láska.

266. Toto přesvědčení však stojí na neustále obnovované osobní zkušenosti s Jeho přátelstvím a Jeho poselstvím. Nelze vytrvat v horlivé evangelizaci bez osobně zakoušeného přesvědčení, že poznat Ježíše a nepoznat Jež není totéž, že není totéž jít s Ním a tápat, není totéž moci Mu naslouchat nebo Jeho Slovo neznat, není totéž mít možnost rozjímat o Něm, adorat, spočinout v Něm, anebo tuto možnost nemít. Není totéž usilovat o vytváření světa s Jeho evangeliem či jenom s vlastním rozumem. Dobře víme, že život s Ježíšem je plnější a s Ním lze snadněji nalézt smysl každé věci. Proto evangelizujeme. Pravý misionář nikdy nepřestává být učedníkem a ví, že Ježíš jde s ním, mluví s ním, dýchá s ním, pracuje s ním. Vnímá živého Ježíše vedle sebe uprostřed misionářského nasazení. Pokud někdo neobjeví Jeho přítomnost v srdci misionářského úsilí, rychle ztratí nadšení i jistotu o tom, co předává, a chybí mu síla a zaujetí. A ten, kdo není přesvědčený, nadšený, jistý a zamilovaný, nepřesvědčí nikoho.

267. Ve spojení s Ježíšem hledáme to, co hledá On, máme rádi to, co má rád On. V posledku hledáme Otcovu slávu, žijeme a jednáme „proto, aby se vzdávala chvála jeho vznešené dobrotivosti“ (*Ef 1,6*). Chceme-li se odevzdat do dna a trvale, musíme překračovat každou jinou motivaci. Toto je definitivní, nejhlubší, největší hybatel, důvod a nejzazší smysl všeho ostatního. Jde o Otcovu slávu, o niž usiloval Ježíš během celé své existence. On je celým Svým bytím věčně šťastným Synem „v náručí Otcově“ (*Jan 1,18*). Jsme-li misionáři, pak proto, že Ježíš nám řekl: „Tím bude oslaven můj Otec, že ponese mnoho ovoce“ (*Jan 15,8*). Nehledě na to, zda nám to vyhovuje či nikoli, zajímá-li nás to či nikoli, hodí-li se nám to nebo nehodí, bez ohledu na omezené hranice našich tužeb, našeho porozumění a našich motivací, evangelizujeme pro větší slávu Otce, který nás má rád.

Duchovní potěcha z toho, že jsme lid

268. Boží Slovo nás také vybízí uznat, že jsme lidem: „Kdysi jste nebyli jeho lid, teď však jste lid Boží“ (*1 Petr 2,10*). Chceme-li opravdově hlásat evangelium, musí nás duchovně těšit, že zůstáváme nablízku životu lidí, a to až do té míry, že se to stane zdrojem svrchované radosti. Misie je vášeň pro Ježíše, avšak současně vášeň pro Jeho lid. Staneme-li před ukřižovaným Ježíšem, rozpoznáváme veškerou Jeho lásku, která nám

propůjčuje důstojnost a podporuje nás, ale ve stejném okamžiku, pokud nejsme slepí, začneme vnímat, že se Ježíšův pohled rozšiřuje a obrací se s plnou vroucností a sympatií k celému lidu. Tak zjišťujeme, že si námi chce poslouchat, aby se stále více přibližoval celému Svému lidu. Bere nás z lidu a posílá k lidu, takže naše identita je nepochopitelná bez této příslušnosti.

269. Sám Ježíš je modelem této evangelizační volby, která nás přivádí k srdci lidu. Prospívá nám, vidíme-li, že je nablízku všem! Když s někým mluvil, hleděl do jeho očí s hlubokou a láskyplnou pozorností: „Ježíš na něho pohlédl s láskou“ (Mk 10,21). Vidíme Jeho otevřenost pro setkávání, když se k Němu cestou přiblíží slepec (srov. Mk 10,46-52) a když jí a pije s hříšníky (srov. Mk 2,16), aniž by se staral o to, že jej považují za jedlíka a pijana (srov. Mt 11,19). Vidíme jeho přívětivost, když nechává nevěstku, aby mu pomazala nohy (srov. Lk 7,36-50), nebo když v noci přijímá Nikodema (srov. Jan 3,1-15). Ježíšovo odevzdání na kříži není nic jiného než vrchol tohoto stylu, jímž se vyznačuje celý Jeho život. V úžasu nad tímto modelem se chceme zařadit plně do společnosti, sdílíme život se všemi, nasloucháme jejich starostem, hmotně i duchovně spolupracujeme v jejich potřebách, radujeme se s těmi, kdo se radují, pláčeme s těmi, kdo pláčou, a usilujeme o vytvoření nového světa, jeden vedle druhého spolu s ostatními. Avšak nikoli z povinnosti, nikoli v obtížení, které nás vyčerpává, ale z osobního rozhodnutí, které nás naplňuje radostí a dává nám identitu.

270. Někdy cítíme pokušení být křesťany zachovávaním obezřetného odstupu od Pánových ran. Avšak Ježíš chce, abychom se dotýkali lidské bídy, trpícího těla druhých. Očekává, že se zřekneme vyhledávání osobních či komunitních úkrytů, které nám umožňují zachovávat odstup od lidského dramatu, abychom se odhodlali opravdu vstoupit do kontaktu s konkrétní existencí druhých a zakusili moc něhy. Když tak činíme, život se stále podivuhodněji zaplétá a prožíváme intenzivní zkušenost být lidem, zkušenost příslušnosti k lidu.

271. Je pravda, že v našem vztahu ke světu máme podávat důvody svojí naděje, ale nikoli jako nepřátelé, kteří ukazují prstem a odsuzují. Zcela zřetelně jsme upozorňováni, abychom to činili „s jemností a skromností“ (1 Petr 3,16) a „jak jen to je možné – pokud záleží na vás – žijte v pokoji se všemi lidmi“ (Řím 12,18). Jsme také vybízeni přemáhat „zlo dobrem“ (Řím 12,21), neúnavně „prokazovat dobro“ (Gal 6,9), nepůsobit přitom dojmem nadřazenosti, ale považovat „druhé za lepší než jsme sami“ (Flp 2,3). Pánovi apoštolové se vskutku těšili „všeobecné oblibě“ (Sk 2,47; srov. 4,21.22; 5,13). Je jasné, že Ježíš Kristus nechce, abychom byli přezíravě hledícími knížaty, nýbrž muži a ženy z lidu. To není papežův názor, ani jedna z možných pastoračních opcí. Jsou to tak zřejmé, přímé a evidentní indikace Božího Slova, že nepotřebují interpretace, které by jim odňaly interpelující moc. Žijme je „sine glosa“, bez komentářů. Tak zakusíme misionářskou radost ze sdílení života s věřícím Božím lidem a ze snahy zapálit oheň v srdci světa.

272. Láska k lidem je duchovní síla, která usnadňuje plné setkání s Bohem až do té míry, že kdo nemiluje bratra „je ve tmě a žije ve tmě“ (1 Jan 2,11), „zůstává ve smrti“ (1 Jan 3,14) a „Boha nepoznal“ (1 Jan 4,8). Benedikt XVI. řekl, že „uzavření očí před bližním činí člověka slepým i vůči Bohu“ [208] a že láska je vlastně *jediné* světlo, „které stále znovu prozařuje temný svět a dává nám odvahu žít a jednat.“ [209] Když tedy žijeme mystiku sblížení s druhými ve snaze o jejich dobro, rozšiřujeme svoji niternost pro přijetí dalších krásných darů od Pána. Pokaždé, kdy se setkáváme s lidskou bytostí v lásce, uzpůsobujeme se k objevu něčeho nového o Bohu. Pokaždé, když otevřeme oči, abychom rozpoznali druhého, je více osvícena víra pro rozpoznání Boha. V důsledku toho, chceme-li růst v duchovním životě, musíme být zároveň misionáři. Evangelizační úsilí obohacuje mysl i srdce a otevírá nám duchovní horizonty, činí nás vnímavějšími k rozpoznávání Ducha, dává nám vyjít z našich omezených duchovních schémat. Misionář plně odevzdaný svojí práci současně zakouší potěchu z toho, že je pramenem, který přitahuje a osvěžuje druhé. Misionářem může být jen ten, kdo se cítí dobře při hledání dobra bližního a touží po štěstí druhých. Tato otevřenost srdce je zdrojem štěstí, protože „blaženější je dávat než dostávat“ (Sk 20,35). Člověk nežije lépe, když před druhými utíká, skrývá se, odmítá sdílení, brání se darování a uzavírá se v pohodlí. To vše není nic jiného než pomalá sebevražda.

273. Misijní poslání vedoucí k srdci lidu není jednou částí mého života nebo ozdobou, kterou mohu sundat, není přívěskem nebo jedním ze životních okamžiků. Je něčím, co nemohu vykořenit ze svého bytí, nechci-li se zničit. *Jsem posláním* na této zemi a proto jsem na tomto světě. Je třeba rozpoznat sami sebe jako určené k tomu, abychom planuli tímto posláním osvěcovat, žehnat, oživovat, pozvedat, léčit a osvobodovat. Tam se zjevuje duše ošetřovatelky, duše učitele, duše politika a duše těch, kteří se v hloubi rozhodli být s druhými a pro druhé. Pokud však někdo klade na jednu stranu svou povinnost a na druhou svůj soukromý život, všechno mu zešedne a začne ustavičně vyhledávat uznání anebo bránit vlastní požadavky. Přestane být lidem.

274. Ke sdílení života s lidmi a velkodušnému sebedarování potřebujeme poznat, že také každý člověk je hoden našeho odevzdání. Ne pro svůj fyzický vzhled, pro svoje schopnosti, pro svůj jazyk, svoji mentalitu nebo uspokojení, které nám může poskytovat, nýbrž proto, že je dílem Boha, Jeho stvořením. Byl stvořen k Jeho obrazu, vyzařuje něco z Jeho slávy. Každá lidská bytost je předmětem nekonečné Pánovy něhy. V jejím životě přebývá Pán. Ježíš Kristus daroval svoji drahocennou krev na kříži za každého člověka. Bez ohledu na vzezření je každý *nezměrně posvátný a zasluhuje naši sympatii a naše odevzdání*. Dokážu-li tedy pomoci jednomu jedinému člověku žít lépe, stačí to k ospravedlnění daru mého života. Je krásné být věrným lidem Božím. A plnost získáváme, když strhneme zdi a naše srdce se naplní tvářemi a jmény.

Tajemné působení Vzkříšeného a Jeho Ducha

275. V druhé kapitole jsme uvažovali o oné hluboké duchovní nouzi, která se vyjadřuje pesimismem, fatalismem a nedůvěrou. Někteří lidé se nevěnují misijnímu poslání, protože si myslí, že se nemůže nic změnit a proto je zbytečné se snažit. Myslí si: „Proč bych měl zbavovat svého pohodlí a svých potěšení, nevidím-li žádný významný výsledek?“. S takovou mentalitou nelze být misionáři. Takový postoj je právě onou zhoubnou výmluvou pro setrvání v pohodlí, v lenosti, v nespokojeném smutku a v egoistickém prázdnu. Jde o sebedestruktivní postoj, protože „člověk nemůže žít bez naděje: jeho život odsouzený k bezvýznamnosti by se stal nesnesitelným“ [210] Myslíme-li si, že věci se nezmění, připomeňme si, že Ježíš Kristus přemohl hřích a smrt a je naplněn mocí. Ježíš Kristus opravdu žije. Jinak totiž, „jestliže Kristus nevstal, marné je naše kázání“ (1 Kor 15,14). Evangelium nám podává, že když první učedníci odešli kázat, „Pán působil s nimi a potvrzoval jejich slova“ (Mk 16,20). To se děje i dnes. Jsme zváni to objevit a žít. Vzkříšený a oslavený Kristus je hlubokým pramenem naší naděje a nebude nám chybět Jeho pomoc při plnění poslání, které nám svěřuje.

276. Jeho vzkříšení není minulé událost; obsahuje životní sílu, která prostoupila svět. Tam kde se vše zdá mrtvé, se odevšad vrací a ukazují zárodky vzkříšení. Je to síla, která nemá sobě rovnou. Je pravda, že se častokrát zdá, že Bůh neexistuje: vidíme, že nespravedlností, špatnostmi, lhostejnostmi a krutostmi neubývá. Je však stejně jisté, že vždycky uprostřed temnot začíná klíčit něco nového, co dříve či později přinese plody. Na zdusáném poli se opět ukáže nezdolný a nepřemožitelný život. Budou se dít mnohé ohavnosti, nicméně dobro se vždycky vrátí, aby se ukázalo a rozšířilo. Denně se ve světě rodí krása, která povstává proměněna dějinnými dramaty. Hodnoty stále tíhnou k tomu, aby se ukázaly v nových formách, a člověk se skutečně mnohokrát obrodil situacemi, které se zdály nezvratné. To je síla vzkříšení a každá evangelizace je nástrojem tohoto dynamismu.

277. Nepřetržitě se objevují také nové těžkosti, zážitek neúspěchu, lidské malosti, které působí mnoho škod. Všichni ze zkušenosti víme, že někdy naše úloha neskýtá uspokojení, které bychom si byli přáli, plody jsou skrovné a změny pomalé a objevuje se pokušení ochablosti. Nicméně není totéž, když někdo z únavy dočasně ochabne, a někdo ochabne napořád, protože jej ovládla chronická nespokojenost, omrzelost, která mu způsobuje vyprahlost duše. Může totiž dojít k tomu, že se v boji unaví srdce, protože hledá samo sebe v jakémisi kariérismu žíznicím po uznáních, aplausech, počtách a postavení. V tom případě člověk neochabuje, ale chybí mu elán, chybí vzkříšení. Evangelium, nejkrásnější poselství na tomto světě, tak zůstává zasuto pod spoustou výmluv.

278. Víra označuje také víru v Něho, víru v to, že nás opravdu miluje, že je živý, schopný tajemně zasáhnout, že nás neopouští, že svojí mocí a svou nekonečnou kreativitou vyziskává ze zla dobro. Znamená to věřit, že On vítězně kráčí dějinami spolu s těmi, kteří „jsou s ním - jeho povolání, vyvolení a věrní“ (Zj 17,14). Věříme v evangelium, které praví, že Boží království je již přítomné ve světě a rozvíjí se tu a tam různými způsoby: jako malé sémě, které může vyrůst a stát se velkou rostlinou (srov. Mt 13,31-32), jako špetka kvasu, která prokvasí celé těsto (srov. Mt 13,33) a jako dobré zrno, které roste mezi koukolem (srov. Mt 13,24-30) a může vždycky příjemně překvapit. Je přítomno, znovu přichází, zápasí, aby znovu vyrostlo. Kristovo vzkříšení produkuje všude zárodky tohoto nového světa a jsou-li odříznuty, znovu vyklíčí, protože Pánovo vzkříšení již proniklo skrytou osnovu těchto dějin a Ježíš nevstal z mrtvých marně. Nežůstávejme na okraji tohoto putování živé naděje!

279. Poněvadž tyto zárodky nevidíme vždycky, potřebujeme vnitřní jistotu, tedy přesvědčení, že Bůh může jednat za jakýchkoli okolností, i uprostřed zdánlivých pádů, protože „poklad víry máme v nádobě hliněné“ (2 Kor 4,7). Tato jistota je tím, co se nazývá „smysl tajemství“. Znamená vědět s jistotou, že ten, kdo se daruje a dává Bohu z lásky, zajisté bude plodný (srov. Jan 15,5). Tato plodnost je často neviditelná, neuchopitelná, nezúčtovatelná. Jsme si dobře vědomi, že jeho život přinese plody, ale nenárokujeme si vědět, jak, ani kde, ani kdy. Má jistotu, že nebude ztraceno nic z jeho skutků vykonaných z lásky, žádná z jeho upřímných starostí o druhé, žádný skutek lásky k Bohu, žádné velkoudušné úsilí, žádná bolestivá trpělivost. To všechno obíhá světem jako síla života. Někdy se zdá, že jsme svými silami nedosáhli žádného výsledku, avšak misie není obchod či podnikatelský projekt, ani humanitární organizace, není to podívaná, jejíž účastníky přitahujeme svojí propagandou, abychom je pak spočítali; je něčím mnohem hlubším, co uniká každému měření. Možná Pán využije našeho vynaloženého úsilí, aby žehnal na jiném místě světa, kam nikdy nepřijdeme. Duch svatý působí, jak chce a kde chce; dejme se cele, ale bez nároku vidět nápadné výsledky. Vězme jen, že nezbytné je sebedarování. Učme se spočívat v něžné náruči Otcově uprostřed našeho kreativního a velkorysého odevzdání. Jděme co nejsilovněji vpřed, ale nechme, aby našemu úsilí dal plodnost On tak, jak chce.

280. K uchování živého misionářského nadšení je třeba rozhodné důvěry v Ducha svatého, protože On „nám přichází na pomoc v naší slabosti“ (Řím 8,26). Tato velkorysá důvěra se však musí živit a proto Jej musíme ustavičně vzývat. On nás může uzdravit ze všeho, co oslabuje naše misionářské nasazení. Je pravdou, že tato důvěra v neviditelné nám může způsobit určitou závrať. Je to jako bychom se vnořili do moře a nevěděli, co nás potká. Sám jsem to mnohokrát zakusil. Nicméně není větší svobody než nechat se vést Duchem, zřeknout se veškerých výpočtů a kontroly a dovolit, aby On nás osvěcoval, vedl, orientoval a postrčil tam, kam si přeje. On dobře ví, co je v každé době a v každé chvíli třeba. Tomu říkám „být tajemně plodní“.

Misionářská síla přimluvy

281. Jedna forma modlitby nás obzvláště podněcuje, abychom se pustili do evangelizace, a motivuje nás, abychom hledali dobro druhých: přímluvná modlitba. Povšimněme si na chvíli niternosti velkého evangelizátora, jakým byl sv. Pavel, abychom pochopili, jaká byla jeho modlitba. Tuto modlitbu vždycky vyplňovali lidé: „S radostí prosím za vás všechny... Vždyť vás nosím v srdci“ (Flp 1,4.7). Objevujeme tak, že přímluvy nás neoddelují od opravdové kontempace, protože kontempace, která ponechává stranou druhé, je klam.

282. Tento postoj se přetváří také do díkůvzdání Bohu za druhé: „Především děkuji svému Bohu skrze Ježíše Krista za vás všechny“ (Řím 1,8). Je to ustavičné děkování: „*Neustále* za vás děkuji svému Bohu pro Boží milost, která vám byla dána v Kristu Ježíši“ (1 Kor 1,4); „*Kdykoli* na vás vzpomenu, děkuji svému Bohu“ (Flp 1,3). Není to nedůvěřivý a negativní pohled bez naděje, nýbrž duchovní pohled hluboké víry, která rozpoznává, co v lidech působí Bůh. Takto, až vystoupí evangelizátor z modlitby, má velkorysejší srdce, osvobodil se z izolace vědomí a touží prokazovat dobro a sdílet život s ostatními.

283. Velcí muži a ženy Boží byli velcí přímluvci. Přímluva je jako „kvas“ v lůně Trojice. Je to přístup k Otci a objev nových dimenzí, které osvěćují konkrétní situace a mění je. Můžeme říci, že srdce Boží se přímluvami dojí, ale ve skutečnosti nás On vždycky předchází. Svoji přímluvou můžeme učinit, aby se Jeho láska a Jeho věrnost projevíly v lidu zřetelněji.

II. Maria, Matka evangelizace

284. Uprostřed lidu je s Duchem svatým vždycky Maria. Ona shromažďovala učedníky, aby Jej zývali (srov. Sk 1,14), a tak umožnila misionářskou explozi, ke které došlo o Letnicích. Ona je Matkou evangelizující církve a bez ní nemůžeme plně pochopit ducha nové evangelizace.

Ježíšův dar Jeho lidu

285. Na kříži, kde Ježíš ve svém těle snášel dramatický střet hříchu světa a božského milosrdenství, mohl u svých nohou vidět útěšnou přítomnost Matky a přítele. V oné ústřední chvíli ještě před tím než dokonat dílo, které mu svěřil Otec, Ježíš řekl Marii: „Ženo, to je tvůj syn.“ Potom řekl učedníkovi: „To je tvá matka.“ (Jan 19,26-27). Tato Ježíšova slova na prahu smrti nevyjadřují v první řadě soucitnou starost o vlastní matku, nýbrž spíše zjevují tajemství zvláštního spasitelského poslání. Ježíš nám zanechal svoji matku jako naši matku. Teprve potom Ježíš mohl pocítit, že „je dokonáno“ (Jan 19,28). U paty kříže v hodině nového stvoření nás Kristus vede k Marii. Vede nás k Ní, protože nechce, abychom putovali bez matky, a lid v oné mateřské postavě chápe veškerá tajemství evangelia. Pán nechce, aby Jeho církvi chyběla ženská ikona. Ona, která Jej s takovou vírou zrodila, provází také „ostatní z jejího potomstva, kteří zachovávají Boží přikázání a hlásí se k Ježíšovu svědectví“ (Zj 12,17). Důvěrné propojení Marie, církve a každého věřícího různými způsoby rodí Krista, jak to vyjadřuje blahoslavený Izák, opat kláštera Hvězda: „Co se říká v Bohem inspirovaných Pismech všeobecně o panenské matce církvi, to platí osobně o Panně Marii... Každá věřící duše je snoubenkou Božího Slova, Kristovou matkou, dcerou i sestrou, panenskou i plodnou... Ve stánku Mariina lůna Kristus prodléval devět měsíců, ve stánku víry církve bude prodlévat až do konce světa, v poznání a lásce věřící duše bude prodlévat na věky věků“ [\[211\]](#)

286. Maria umí přetvořit jeskyni pro dobytek na Ježíšův domov několika nuznými plenkami a mořem něhy. Je malou služebnicí Otce, který se chvěje radostí ve chválách. Je vždy pozornou přítelkyní, aby v našem životě nedošlo víno. Má srdce proniknuto mečem a rozumí všem bolestem. Jako matka všech je znamením naděje pro národy, které trpí porodními bolestmi, dokud nevykvetete spravedlnost. Je misionářkou, která se nám přibližuje, aby nás v životě provázela, svým mateřským citem otevírá srdce víře. Jako pravá matka putuje s námi, spolu s námi bojuje a nepřetržitě nás zahrnuje blízkostí Boží lásky. V různých mariánských pobožnostech, které se pojí většinou váží k místním svatyním, sdílí dění každého národa, který obdržel evangelium, a stává se součástí jeho historické identity. Mnozí rodiče pro své děti žádají křest v mariánské svatyni, a tak projevují víru v mateřské působení Marie, která rodí Bohu nové děti. V oněch svatyních lze pozorovat, jak Marie kolem sebe shromažďuje děti, které s tolikerou námahou putují, aby Ji spatřili a nechali Ji hledět na sebe. Nacházejí tam Boží sílu, aby snášely utrpení a únavu života. Jako svatému Juanu Diegovi jim Maria nabízí pohlazení své mateřské útěchy a říká: „Ať se tvé srdce neznepokojuje... Copak tady nejsem já, jež jsem tvojí Matkou?“ [\[212\]](#)

Hvězda nové evangelizace

287. Matku živého evangelia prosme, ať se přimlouvá, aby toto pozvání k nové etapě evangelizace bylo přijato celým církevním společenstvím. Ona je ženou víry, která putuje ve víře, [\[213\]](#) a „její neobyčejná pouť víry je tedy trvalým styčným bodem pro církev“ [\[214\]](#) Nechala se Duchem vést cestou víry k údělu služby a plodnosti. Dnes na ni hledíme, aby nám pomohla zvěstovat všem poselství spásy a aby se noví učedníci stali činnými hlasateli evangelia [\[215\]](#) Na této evangelizační pouti nechybějí etapy vyprahlosti, skrytosti a dokonce určité námahy, jako ta, kterou prožívala Maria v Nazaretě, když Ježíš vyrůstal: „Je to začátek evangelia, čili dobrého, radostného poselství. Ale není těžké postřehnout v onom začátku také zvláštní *trýzeň srdce*, jaká je spojena s „temnou nocí víry“, abychom použili slovo svatého Jana od Kříže, s jakýmsi „závojem“, přes který se musíme

přibližovat k Neviditelnému a stýkat se s tajemstvím. Tímto způsobem se Maria mnoho let stýká s tajemstvím svého Syna a kráčí vpřed na své pouti víry.“[\[216\]](#)

288. Evangelizační působení církve má mariánský styl. Pokaždé, když pohlédneme na Marii, opětovně uvěříme v revoluční sílu něhy a citu. Na ní vidíme, že pokora a něha nejsou ctnostmi slabých, nýbrž silných, kteří nepotřebují zacházet špatně s ostatními, aby pocítili svoji důležitost. Při pohledu na ni zjišťujeme, že ta, která velebila Boha, protože „sesadil mocné z trůnu“ a „bohaté propustil s prázdnou“ (Lk 1,52.53), je tatáž, která zajišťuje domovské teplo našemu hledání spravedlnosti. Ona také starostlivě uchovává „všechno a rozvažuje o tom“ (Lk 2,19). Maria dovede rozpoznávat stopy Ducha svatého ve velkých událostech, ale také v těch, které se zdají nepostřehnutelné. Kontempluje tajemství Boha ve světě, v dějinách a v každodenním životě všech. Je modlící se a pracující ženou v Nazaretě a je také naší pohotovou Paní, která „ve spěchu“ (srov. Lk 1,39) opouští svoji vesnici a vydává se pomáhat druhým. Tato dynamika spravedlnosti a něhy, kontempace a cesty k druhým je tím, co z ní činí církevní vzor evangelizace. Prosme ji, ať nám svojí mateřskou modlitbou pomůže, aby se církev stala domem pro mnohé, matkou všech národů a aby umožnila zrod nového světa. Vzkříšený nám říká svojí mocí, která nás naplňuje důvěrou a tou nejpevnější nadějí: „Hle – všechno tvořím nové“ (Zj 21,5). Spolu s Marií s důvěrou pokračujme vstříc tomuto příslibu a řekněme jí:

*Panno a Matko Maria,
tys pohnuta Duchem,
přijala Slovo života,
v hloubi svojí pokorné víry,
zcela oddána Věčnému,
pomoz nám přisvědčovat,
a v naléhavosti, jež doléhá více než kdy jindy,
rozezvučet Ježíšovu Dobrou zvěst.*

*Tys, naplněna Kristovou přítomností,
přinesla radost Janu Křtiteli,
takže zaplesal v lůně své matky,
Tys propukla v jásoť,
opěvovala Pánovy divy,
Tys neochvějně zůstala stát před křížem,
s nezlomnou vírou,
a byla jsi oděna jásavou útěchou vzkříšení,
shromáždila jsi učedníky v očekávání Ducha,
aby se zrodila evangelizující církev.*

*Vypros nám nyní novou horlivost vzkříšených,
abychom všem nesli evangelium života,
které přemáhá smrt.
Dej nám posvátnou smělost hledat nové cesty,
aby ke všem dosáhl
dar krásy, která nevadne.*

*Ty, Panno naslouchající a rozjímající,
matko lásky, snoubenko věčné svatby,
přimlouvej se za církve, jejíž jsi nejčistším obrazem,
aby se nikdy neuzavřela a nikdy nezastavila,
ve svém nadšení pro nastolení Království.*

*Hvězdo nové evangelizace,
Pomoz nám zaskvěť se svědectvím společenství,
služby, vroucí a velkodušné víry,
spravedlnosti a lásky k chudým,
aby radost evangelia,
dosáhla končin země
a žádná periferie nebyla beze světla.
Matko živoucího evangelia,
prameni radosti pro maličké,
oroduj za nás.
Amen. Aleluja.*

V Římě u sv. Petra na závěr Roku víry, 24. listopadu na slavnost Krista Krále roku 2013
V prvním roce mého pontifikátu

Poznámky

[1] Pavel VI., *Gaudete in Domino*, 22.

[2] *Ibid.*, 8.

[3] *Deus caritas est*, 1.

[4] V. Generální konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*(31.5.2007), 360.

[5] *Ibid.*

[6] Pavel VI., *Evangelii nuntiandi*, 80.

[7] *Duchovní píseň*, 36,10.

[8] *Adversus haereses*, IV, c. 34, n.1: „*Omnem novitatem attulit, semetipsum afferens*“.

[9] *Evangelii nuntiandi*, 7.

[10] Srov. *Propositio* 7.

[11] Benedikt XVI., *Homilie při mši sv. na zakončení synodu*, 28.10.2012.

[12] *Ibid.*

[13] Benedikt XVI., *Homilie při mši sv. na zahájení V. generální konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku v Aparecidě*, 13.5.2007.

[14] *Redemptoris missio*, 34.

[15] *Ibid.*, 86.

[16] *Ibid.*, 40.

[17] *Dokument z Aparecidy*, 548. (31.5.2007).

[18] *Ibid.*, 370.

[19] Srov. *Propositio* 1.

[20] *Christifideles laici*, 32.

[21] V. konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, 201.

[22] *Ibid.*, 551.

[23] *Ecclesiam suam*, 10.

[24] *Unitatis redintegratio*, 6.

[25] *Ecclesia in Oceania*, 25.

[26] *Christifideles laici*, 26.

[27] Srov. *Propositio* 26.

[28] Srov. *Propositio* 44.

[29] Srov. *Propositio* 26.

[30] Srov. *Propositio* 41.

[31] *Christus Dominus*, 11.

[32] Benedikt XVI., *Promluva k účastníkům Mezinárodního symposia ke 40. výročí koncilního dekretu Ad gentes*, 11. března 2006.

[33] Srov. *Propositio* 42.

[34] Srov. cc. 460-468; 492-502; 511-514; 536-537.

[35] *Ut unum sint*, 95.

[36] *Lumen gentium*, 23.

[37] Jan Pavel II., *Motu proprio Apostolos suos* (21. května 1998).

[38] *Unitatis redintegratio*, o ekumenismu, 11.

[39] Srov. *Summa Theologiae*, I-II, q. 66, a.4-6.

[40] *Summa Theologiae*, I-II, q. 108, a. 1.

[41] *Summa Theologiae*, II-II, q. 30, a. 4. Srov. *ibid.*, q. 30, a. 4, ad 1: »Nekonáme bohoslužbu vnějšími obětmi a dary ku prospěchu Boha, ale k prospěchu nás a bližního. Bůh totiž nepotřebuje naše oběti, ale chce, abychom je přinášeli ze své zbožnosti a ku prospěchu bližních. Milosrdenství, které pomáhá bídě druhých, je proto obětí, která je Mu nejvíce milá a blížeji zajišťuje dobro bližního.«

[42] *Dei Verbum*, 12.

[43] Jan Pavel II., *Motu proprio Socialium Scientiarum*, 1. ledna 1994.

[44] Svatý Tomáš zdůrazňoval, že mnohost a distinkce »pochází z úmyslu prvního hybatele«, Toho, který chtěl, aby »to, co každé věci chybělo k tomu, aby prezentovalo božskou dobrotu, bylo kompenzováno jinými«, protože Jeho dobrotu »nemůže vhodně prezentovat jedno jediné stvoření« (*S.Th.* I, q. 47, a.1). Proto potřebujeme chápat rozmanitost věcí v mnohosti jejich vztahů (srov. *S. Th.* I, q. 47, a. 2, ad 1; q. 47, a. 3). Z analogických důvodů si potřebujeme vzájemně naslouchat a doplňovat se ve svém částečném vnímání reality a evangelia.

[45] Jan XXIII., *Promluva na zahájení Druhého vatikánského koncilu* (11. října 1962): »*Est enim aliud ipsum depositum Fidei, seu veritates, quae veneranda doctrina nostra continentur, aliud modus, quo eaedem enuntiantur*« .

[46] *Ut unum sint*, 19.

[47] *Summa Theologiae*, I-II, q. 107, a. 4.

[48] *Ibid.*

[49] *KKC*, 1735.

[50] *Familiaris consortio*, 34c

[51] Srov. Sv. Ambrož, *De Sacramentis*, IV, VI, 28: PL 16, 464: »Musím ji přijmout vždy, protože mi vždycky odpouštíš hříchy. Hřeším-li ustavičně, musím mít vždycky nějaký lék.« *ibid.*, IV, V, 24: SC 25, 116: »Zpytoval jsem se a zjistil jsem, že jsem nehodný. Těm, kteří takto mluví, říkám: a kdy budete hodni? Až se ocitnete před Kristem? A pokud vám hříchy zabrání se přiblížit, a nepřestanete-li nikdy upadat – *kdo zná svoje přestupky?*, říká Žalm – zůstanete tedy bez účasti na posvěcování, které oživuje pro věčnost?«.

[52] Benedikt XVI., *Promluva na setkání s brazilskými biskupy v katedrále Sao Paolo*, 11. května 2007, 3.

[53] 53 Jan Pavel II. *Pastores dabo vobis*, 10.

- [54] 54 Pavel VI., *Ecclesiam suam* (6 agosto 1964), 19
- [55] 55 Sv. Jan Zlatoústý, *In Lazarum*, 1,6.
- [56] 56 Srov. *Propositio* 13.
- [57] 57 Jan Pavel II., *Ecclesia in Africa*, 52. ID. *Sollicitudo rei socialis*, 22.
- [58] 58 Jan Pavel II., *Ecclesia in Asia*, 7.
- [59] 59 Biskupská konference USA: *Ministry to persons with a Homosexual Inclination: Guidelines for Pastoral Care* (2006), 17.
- [60] 60 Francouzská biskupská konference. Conseil Famille et Société, *Elargir le mariage aux personnes de même sexe? Ouvrons le débat!* (28 septiembře 2012).
- [61] 61 Srov. *Propositio* 25.
- [62] 62 Italská katolická akce, *Messaggio della XIV Assemblea Nazionale alla Chiesa ed al Paese* (8 květen 2011).
- [63] 63 Joseph Ratzinger, *Situazione attuale della fede e della teologia*. Přednáška pronesená na setkání předsedů biskupských konferencí Latinské Ameriky pro nauku víry v Guadalajaře, Mexiko 1996. Publikováno v *L'Osservatore Romano*, 1. listopadu 1996, citováno v Dokumentu z Aparecidy, 12.
- [64] 64 Georges Bernanos, Deník venkovského faráře, (Journal d'un curé de campagne, ed. Plon, 1974, Pocket 2301, p. 135.)
- [65] 65 Jan XXIII., Promluva při zahájení Druhého vatikánského koncilu (11. října 1962), 4. (Nový život, 12/1962, str. 240)
- [66] 66 John Henry Newman, *Letter of 26 January 1833*, in: *The Letters and Diaries of John Henry Newman*, vol. III, Oxford 1979, p. 204.
- [67] 67 Benedikt XVI., *Homilie při mši sv. na zahájení Roku víry* (11. října 2012)
- [68] 68 Tomáš Kempenský, *De Imitatione Christi*, Liber Primus, IX, 1: »Mnohého již zklamaly bláhové představy o změně místa.« (Následování Krista, Olomouc 1990, str. 22).
- [69] 69 Užitečné je svědectví svaté Terezie z Lisieux ve vztahu k jedné sestře, která jí byla obzvláště nesympatická a s níž prožila jednu vnitřní zkušenost, která ji silně ovlivnila: »Jednoho zimního večera jsem jako obvykle konala svou malou službu u sestry Petry. Bylo zima, byla tma... Pojednou jsem zaslechla v dálce ladný zvuk hudebního nástroje. Představila jsem si jasně osvětlený salón, celý se třpytil zlatem. Elegantně oblečené mladé dívky si vyměňovaly navzájem poklony a světské zdvořilosti. Pak se můj pohled svezl na ubohou nemocnou, kterou jsem podpírala. Místo melodie jsem slyšela občas naříkavé zasténání, místo zlatých ozdob jsem viděla cihly naší strohé klášterní chodby, jen slabě osvětlené. Nedovedu vyjádřit, co se odehrálo v mé duši. Jenom vím, že Pán ji osvětlil paprsky své pravdy, které tolik převyšovaly temný lesk pozemských slavností, že jsem nemohla věřit svému štěstí.« Sv. Terezie z Lisieux, Rukopis C, 29 v – 30r, in *Oeuvres complètes*, CERF-DDB, 1992, pp.274-275; česká ed. *Autobiografické spisy*(Dějiny duše), Nakladatelství Tiskárny Vimperk 1991, str.239.
- [70] 70 Srov. *Propositio* 8.
- [71] 71 Henry De Lubac, *Meditace o církvi*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2010, str.172.
- [72] 72 Papežská rada *Iustitia et Pax*, *Kompendium sociálního učení církve*, 295.
- [73] 73 *Christifideles laici*, 51.
- [74] 74 Kongregace pro nauku víry, Deklarace *Inter insigniores* (15.října 1976), o otázce připuštění žen ke služebnému kněžství, 115.
- [75] 75 Jan Pavel II., *Mulieris dignitatem* (15 agosto 1988), 27.

- [76] 76 Srov. *Propositio* 51.
- [77] Jan Pavel II., *Ecclesia in Asia* (6 novembre 1999), 19.
- [78] *Ibid.* , 2
- [79] Srov. *Propositio* 4.
- [80] *Lumen gentium*, 1.
- [81] Benedikt XVI., *Meditace během první všeobecné kongregace XIII. generálního zasedání biskupského synodu*, 8. října 2012.
- [82] *Gaudium et spes*, 22.
- [83] *Lumen gentium*, 9.
- [84] Srov. III. Generální konference episkopátu Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument z Puebla*, 386-387.
- [85] *Gaudium et spes*, 36.
- [86] *Ibid.* , 25.
- [87] *Ibid.* , 53.
- [88] Jan Pavel II, apoštolský list *Novo Millennio ineunte* (6 gennaio 2001), 40.
- [89] *Ibid.* 40.
- [90] *Redemptoris missio* (7.prosince 1990), 52.
- [91] Jan Pavel II., *Ecclesia in Oceania* (22.listopadu 2001), 16.
- [92] *Ecclesia in Africa* (14. září 1995), 61.
- [93] Srov. Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae*, I, q. 39, art. 8, cons. 2: »Pokud se vyloučí Duch svatý, který je poutem mezi oběma, nelze chápat svornost jednoty mezi Otcem a Synem«; I, q. 37, art. 1, ad 3.
- [94] *Ecclesia in Oceania* (22. listopad 2001), 17.
- [95] *Ecclesia in Asia* (6. listopad 1999), 20.
- [96] Srov. *Lumen gentium*, 12.
- [97] *Fides et ratio*, 71
- [98] III. generální konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument z Puebla*, 450.
- [99] Jan Pavel II., *Ecclesia in Asia* (6. listopad 1999), 21
- [100] č. 48.
- [101] *Ibid.*
- [102] Benedikt XVI., *Promluva na zahájení V. generální konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku*, 13. květen 2007, 1.
- [103] V. generální konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, 262.
- [104] *Ibid.*

- [105] Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae* II-II, q 2, a 2.
- [106] V. generální konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, 264.
- [107] *Ibid.*
- [108] *Lumen gentium*, 12.
- [109] Srov. *Propositio* 17.
- [110] Srov. *Propositio* 30.
- [111] Srov. *Propositio* 27.
- [112] Jan Pavel II., *Dies Domini*, 41.
- [113] *Evangelii nuntiandi*, 78.
- [114] *Ibid.*
- [115] *Pastores dabo vobis* (25. března 1992), 26.
- [116] *Ibid.* , 25.
- [117] Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae*, II-II, q. 188, a. 6.
- [118] *Evangelii nuntiandi*, 76.
- [119] *Ibid.* , 75.
- [120] *Ibid.* , 53.
- [121] *Ibid.* , 43.
- [122] *Ibid.*
- [123] *Pastores dabo vobis*, 10
- [124] *Evangelii nuntiandi*, 40.
- [125] *Ibid.* , 43.
- [126] Srov. *Propositio* 9.
- [127] *Pastores dabo vobis*, 26.
- [128] Srov. *Propositio* 38.
- [129] Srov. *Propositio* 20.
- [130] Srov. *Inter mirifica*, 6.
- [131] Srov. Sv. Augustin, *De musica*, VI, XIII, 38; *Conf.* , IV, XIII, 20.
- [132] Benedikt XVI., *Promluva při projekci dokumentu „Arte e fede – via pulchritudinis“* (25. října 2012).
- [133] *Summa Theologiae*, I-II q. 65, a. 3, ad 2: »*propter aliquas dispositiones contrarias*«.
- [134] *Ecclesia in Asia* (6. listopadu 1999), 20.

- [135] Benedikt XVI., *Verbum Domini* (30. září 2010), 1.
- [136] Srov. *Propositio* 11.
- [137] Srov. *Dei Verbum*, 21- 22.
- [138] Srov. *Verbum Domini* , 86- 87.
- [139] Benedikt XVI., *Meditace během první generální kongregace biskupského synodu* (8. října 2012).
- [140] 140 *Evangelii nuntiandi*, 17.
- [141] 141 Jan Pavel II., *Messaggio ai disabili, Angelus* (16. listopadu 1980).
- [142] 142 <>Kompendium sociálního učení církve, 52.
- [143] 143 Jan Pavel II., <>Středeční katecheze, (24. duben 1991).
- [144] 144 Benedikt XVI., *Intima Ecclesiae natura* (11. listopad 2012).
- [145] 145 *Populorum Progressio* (26. března 1967), 14.
- [146] 146 *Evangelii nuntiandi*, 29.
- [147] 147 V. generální konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, 380.
- [148] 148 Papežská rada *Iustitia et Pax, Kompendium sociálního učení církve*, 9.
- [149] 149 Jan Pavel II., *Ecclesia in America* (22. leden 1999) 27.
- [150] 150 *Deus caritas est*, 28
- [151] 151 *Kompendium sociálního učení církve*, 12.
- [152] 152 *Octogesima adveniens* (14. května 1971), 4.
- [153] 153 Kongregace pro nauku víry, *Libertatis nuncius*, (6.srpna 1984), XI.
- [154] 154 *Kompendium sociálního učení církve*, 157.
- [155] 155 *Octogesima adveniens*, 23.
- [156] 156 *Populorum Progressio*,(26.březen 1967) 65.
- [157] 157 *Ibid.* , 15.
- [158] 158 Brazilská biskupská konference, *Exigências evangélicas e éticas de superação da miséria e da fome* (duben 2002), Úvod, 2.
- [159] 159 Jan XXIII., *Mater et Magistra*, 2 (15. květen 1961)
- [160] 160 Sv. Augustin, *De catechizandis rudibus*, I, XIV, 22.
- [161] 161 Kongregace pro nauku víry, *Libertatis nuntius*, XI, 18
- [162] 162 *Centesimus annus* (1. květen 1991), 41c.
- [163] 163 Jan Pavel II., *Homilie při mši za evangelizaci národů v Santo Domino* (11. října 1984), 5.
- [164] 164 Jan Pavel II. *Sollicitudo rei socialis*, 42.

- [165] 165 Benedikt XVI., *Promluva na zahájení V. gen.konference episkopátů Latinské Ameriky a Karibiku*, 3.
- [166] 166 Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae*, II-II, q. 27, a. 2.
- [167] 167 *Ibid.* , I-II, q. 110, a. 1.
- [168] 168 *Ibid.* , I-II, q. 26, a. 3.
- [169] 169 *Novo Millennio ineunte*, 50.
- [170] 170 *Ibid.*
- [171] 171 Srov. *Propositio* 45.
- [172] 172 *Libertatis nuntius*, XI, 18.
- [173] 173 To znamená „odstranění strukturálních příčin nefunkčnosti světové ekonomiky“ – Benedikt XVI., *Promluva k diplomatickému sboru*, 8.ledna 2007.
- [174] 174 Srov. Commission sociale des évêques de France, *Declaración Réhabiliter la politique*(17. únor 1999); PIO XI, *Messaggio*, 18. prosince 1927.
- [175] 175 Benedikt XVI., *Caritas in veritate* (29. června 2009), 2.
- [176] 176 Jan Pavel II., *Christifideles laici* (30. prosinec 1988), 37.
- [177] 177 Srov. *Propositio* 56.
- [178] 178 Filipínská biskupská konference, *Pastýřský list, What is Happening to our Beautiful Land?* (29. leden 1988).
- [179] 179 *Populorum Progressio*, 76.
- [180] 180 Konference biskupů USA, *pastýřský list Forming Consciences for Faithful Citizenship*(listopad 2007), 13.
- [181] 181 *Kompendium sociálního učení církve*, 161.
- [182] 182 Romano Guardini, *Konec novověku*, Vyšehrad, Praha 1992, str. 23.
- [183] 183 Srov. Ismael Quiles S.I., *Filosofía de la educación personalista*, ed. Depalma, Buenos Aires, 1981, 46-53.
- [184] 184 Stálá komise Konžské biskupské konference, *Message sur la situation sécuritaire dans le pays* (5. prosinec 2012), 11.
- [185] 185 Srov. Platon, *Gorgiáš*, 465.
- [186] 186 Benedikt XVI., *Promluva k římské kúrii*, 21. prosinec 2012.
- [187] 187 Srov. *Propositio* 14.
- [188] 188 Srov. *Propositio* 54.
- [189] 189 *Fides et ratio* (14. září 1998), 88.
- [190] 190 Sv. Tomáš Akvinský, *Summa contra Gentiles*, I, 7; srov. *Fides et ratio*, 39.
- [191] 191 *Unitatis redintegratio*, 4.
- [192] 192 Srov. *Propositio* 52.

[193] 193 Indická biskupská konference, Závěrečná deklarace ze zasedání 8. března 2012: *The Rule of the Church for a better India*, 8,9.

[194] 194 Srov. *Propositio* 53.

[195] 195 Jan Pavel II., *Redemptoris missio* (7. prosinec 1990), 56.

[196] 196 Srov. Benedikt XVI., *Promluva k římské kurii*, (21. prosince 2012).

[197] 197 *Lumen gentium*, 16.

[198] 198 Mezinárodní teologická komise, *Křesťanství a ostatní náboženství*, 72.

[199] 199 *Ibid.*

[200] 200 Srov. *ibid.*, 81-87.

[201] 201 Srov. *Propositio* 16.

[202] 202 Benedikt XVI., *Ecclesia in Medio Oriente* (14. září 2012), 26.

[203] 203 Srov. *Propositio* 55.

Převzato z :

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19154>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19157>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19169>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19196>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19197>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19230>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19231>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19240>